

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΚΡΗΤΗ»

Πρόγραμμα “ΚΡΗΤΗ”

Έκθεση Ενδιάμεσης Επανεξέτασης Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027

σύμφωνα με το Άρθρο 18 του ΚΚΔ 2021/1060

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	1
2. Συνοπτική παρουσίαση του Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027.....	1
3. Παρουσίαση Προόδου Υλοποίησης του Προγράμματος	3
3.1. Αποτύπωση της πορείας υλοποίησης του Προγράμματος ανά Προτεραιότητα	3
3.2. Πρόοδος επίτευξης οροσήμων του Προγράμματος	6
3.2.1. Προτεραιότητα 1. Προώθηση της Καινοτομίας και στήριξη της επιχειρηματικότητας.....	7
3.2.2. Προτεραιότητα 2. Στήριξη της πράσινης ανάπτυξης και μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα	7
3.2.3. Προτεραιότητα 3. Ενίσχυση της ενδοπεριφερειακής προσβασιμότητας.....	9
3.2.4. Προτεραιότητα 4. Ενίσχυση της Κοινωνικής Δυναμικής και της Κοινωνικής Συνοχής.....	9
3.2.5. Προτεραιότητα 5. Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας	10
3.2.6. Προτεραιότητα 6. Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη των Αστικών Κέντρων και της Υπαίθρου	12
3.2.7. Προτεραιότητα 7. Τεχνική βοήθεια ΕΤΠΑ	13
3.2.8. Προτεραιότητα 8. Τεχνική βοήθεια ΕΚΤ+	13
4. Κοινωνικοοικονομικό Περιβάλλον και νέες Προκλήσεις.....	15
4.1. Εξελίξεις στο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον της Περιφέρειας.....	15
4.2. Ειδικές Συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και Συνέργειες του Προγράμματος με άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία	16
4.2.1. ΣΠ1. Μία πιο Έξυπνη Ευρώπη	16
4.2.2. ΣΠ2. Μία πιο Πράσινη Ευρώπη	17
4.2.3. ΣΠ3. Μία πιο Διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας	19
4.2.4. ΣΠ4/ ΕΤΠΑ. Μία πιο Κοινωνική Ευρώπη	19
4.2.5. ΣΠ4/ ΕΚΤ. Μία πιο Κοινωνική Ευρώπη	20
4.2.6. ΣΠ5. Μία Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες	23
4.3. Πρόοδος του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) - Συμβολή του Προγράμματος	24
4.3.1. Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ)	24
4.3.2. Πρόοδος προς την επίτευξη των στόχων του ΕΣΕΚ.....	24
4.3.3. Συμβολή του Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027 στους Στόχους του ΕΣΕΚ	25
4.4. Πρόοδος εφαρμογής των αρχών του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων - Συμβολή του Προγράμματος	29
5. Βασικά συμπεράσματα σχετικών αξιολογήσεων.....	31
6. Πρόταση οριστικής κατανομής ποσού ευελιξίας - Βασικοί άξονες για την αναθεώρηση του Προγράμματος.....	35
6.1. Προτεινόμενη αναθεώρηση του Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027	36
6.1.1. Βασικοί άξονες αναθεώρησης.....	36

6.1.2. Τροποποίηση διαθέσιμων πόρων ανά Κατηγορία Δράσης, Ειδικό Στόχο, Προτεραιότητα	37
6.1.3. Επιπτώσεις προτεινόμενης αναθεώρησης στην κλιματική αλλαγή	39
6.2. Πρόταση κατανομής του ποσού ευελιξίας	39

1. Εισαγωγή

Η παρούσα Έκθεση Ενδιάμεσης Επανεξέτασης του Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027 εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Κανονισμού Κοινών Διατάξεων (ΚΚΔ) 2021/1060 και ειδικότερα του άρθρου 18, το οποίο, με στόχο τη βέλτιστη και συνεκτική χρήση των ευρωπαϊκών πόρων, προβλέπει τη διαδικασία της ενδιάμεσης επανεξέτασης των Προγραμμάτων της Πολιτικής Συνοχής, για την οριστική κατανομή του ποσού ευελιξίας που αντιστοιχεί στο 50 % της συνεισφοράς για τα έτη 2026 και 2027 του Προγράμματος, όπως προβλέπεται στην παρ. 1, β’ εδάφιο του άρθρου 86 του ΚΚΔ.

Στο πλαίσιο της Ενδιάμεσης Επανεξέτασης του Προγράμματος ελήφθησαν υπόψη τα ακόλουθα:

- α) οι Ειδικές Συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου για τη χώρα και τις και ειδικότερα η Σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με την οικονομική, κοινωνική, διαρθρωτική και δημοσιονομική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης της Ελλάδας της 19ης Ιουνίου 2024 [COM(2024) 608 final] καθώς και η συνοδευτική αυτής Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ελλάδα [SWD(2024) 608 final],
- β) η πρόοδος υλοποίησης του επικαιροποιημένου Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ), καθώς και η πρόοδος επίτευξης του στόχου της συνεισφοράς για το κλίμα σε εθνικό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη το Παράρτημα 8 του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου «Δίκαιη μετάβαση προς την κλιματική ουδετερότητα» καθώς και κάθε άλλο θεματικό Παράρτημα, στο οποίο περιλαμβάνονται θέματα αναφορικά με το κλίμα και την ενέργεια,
- γ) η πρόοδος της χώρας στην εφαρμογή των αρχών του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, λαμβάνοντας υπόψη το Παράρτημα 14 του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου «Δεξιότητες και προκλήσεις στην κοινωνική πολιτική υπό το πρίσμα του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων» καθώς και κάθε άλλο σχετικό θεματικό Παράρτημα του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου,
- δ) η κοινωνικοοικονομική κατάσταση της Περιφέρειας και οι προκλήσεις και χωρικές ανάγκες της Περιφέρειας, σύμφωνα και με το Παράρτημα 17 του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου «Οικονομικές και κοινωνικές επιδόσεις σε περιφερειακό επίπεδο»,
- ε) οι αλλαγές που επήλθαν κατά τον χρόνο που μεσολάβησε μεταξύ του σημείου έγκρισης και έναρξης υλοποίησης του Προγράμματος και του χρόνου της ενδιάμεσης επανεξέτασης, τα προβλήματα και οι προκλήσεις που οι αλλαγές αυτές δημιουργούν και τους τρόπους αντιμετώπισής τους, καθώς επίσης και οι δυσκολίες που παρουσιάστηκαν κατά την υλοποίηση του Προγράμματος την ίδια περίοδο, οι λόγοι που συνέβαλαν σε αυτό και ο τρόπος αντιμετώπισής τους,
- στ) η πρόοδος στην επίτευξη των οροσήμων του Προγράμματος,
- ζ) η συμπληρωματικότητα των παρεμβάσεων του Προγράμματος σε σχέση με άλλες χρηματοδοτικές πηγές, και κυρίως το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

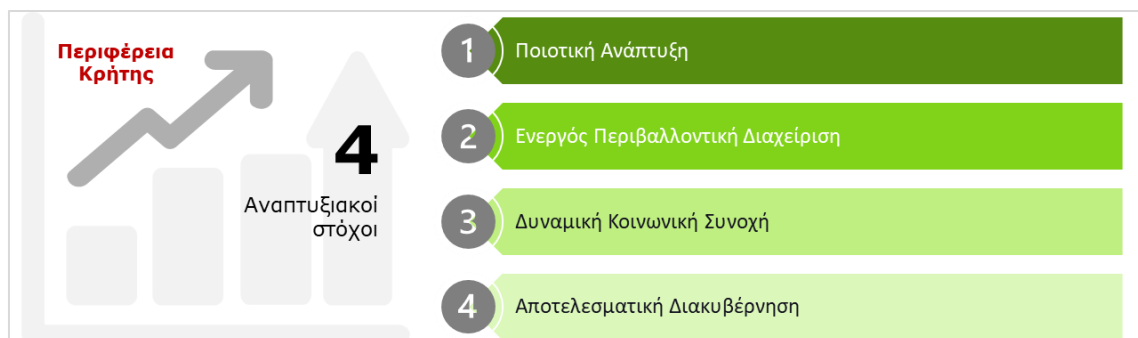
2. Συνοπτική παρουσίαση του Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027

Το Πρόγραμμα “Κρήτη” 2021-2027 αποτελεί ένα (1) από τα δεκατρία (13) Περιφερειακά και επτά (7) τομεακά προγράμματα του ΕΣΠΑ για την περίοδο 2021 -2027, το οποίο εγκρίθηκε με την C(2022) 6126 final της 22.08.2022 Απόφασης της ΕΕ και διαθέτει προϋπολογισμό **564,5 εκ. €** δημόσιας δαπάνης (ΔΔ) με τη συνεισφορά της ΕΕ να ανέρχεται στο 85% δηλ. σε **479,9 εκ. € Κοινοτικής Συνδρομής (ΚΣ)**.

Το Πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από δύο (2) διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ και ειδικότερα από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+). Οι ενωσιακοί πόροι (σε όρους Κοινοτικής Συνδρομής) του ΕΤΠΑ ανέρχονται σε **355,6 εκ. €** και του ΕΚΤ+ με **124,3 εκ.€**.

Το Πρόγραμμα “Κρήτη” 2021-2027 υιοθετεί τους τέσσερις αναπτυξιακούς στόχους του Στρατηγικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας που αποτυπώνονται στο Σχήμα που ακολουθεί.

Σχήμα 1: Αναπτυξιακοί Στόχοι Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027

Παράλληλα, το Πρόγραμμα "Κρήτη" στο πλαίσιο σχεδιασμού των παρεμβάσεων του ΕΣΠΑ 2021-2027:

- υποστηρίζει τις Εθνικές Στρατηγικές και τα Εθνικά Σχέδια Δράσης που καταρτίζονται στο πλαίσιο εφαρμογής των πρόσφορων όρων,
- υποστηρίζει τη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις των Κανονισμών ΕΔΕΤ για τις θεματικές συγκεντρώσεις,
- λειτουργεί συμπληρωματικά και συνεργάζεται με τα τομεακά προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021-2027, σε ένα πλαίσιο πλήρους διαχωρισμού των δράσεων,
- συνεργάζεται με το Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης για τα νησιά,
- ενισχύει κατά κύριο λόγο δράσεις για τις οποίες αρμοδιότητα σχεδιασμού και υλοποίησης έχουν περιφερειακοί και τοπικοί φορείς.

Συνολικά το Πρόγραμμα διαμορφώνεται σε **έξι (6) προτεραιότητες που αντιστοιχούν στους Στόχους Πολιτικής της ΕΕ για την ΠΠ 2021-2027 και δύο (2) προτεραιότητες τεχνικής βοήθειας (ΕΤΠΑ και ΕΚΤ+)**:

Πίνακας 1: Αντιστοίχιση Στόχων Πολιτικής με Προτεραιότητες του Προγράμματος Κρήτη και τις επιδιώξεις τους

<p>ΣΠ1 Μια Εξυπνότερη Ευρώπη</p> <p>Προώθηση καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού</p> <p>10,6% των συνολικών πόρων</p>	<p>Προτεραιότητα 1: Προώθηση της Καινοτομίας και στήριξη της Επιχειρηματικότητας [ΕΤΠΑ]</p> <p>Επιδιώκεται η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων, η προώθηση των δεσμών έρευνας - επιχειρηματικότητας, η ανάπτυξη περιφερειακών μηχανισμών υποστήριξης της καινοτόμου επιχειρηματικότητας, διασύνδεση των κλάδων, η ενδυνάμωση του οικοσυστήματος καινοτομίας, η ενίσχυση της εξωστρέφειας και η ανάπτυξη δραστηριοτήτων σε τομείς αιχμής και κλάδους που ενισχύουν την περιφερειακή εξειδίκευση και μεγέθυνση.</p>
<p>Προτεραιότητα 2: Στήριξη της πράσινης ανάπτυξης και μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα [ΕΤΠΑ]</p> <p>Επιδιώκεται η μείωση των εκπομπών CO₂ μέσω της βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης υποδομών του δημόσιου τομέα, η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή μέσω της ενίσχυσης πρόληψης και αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών που συνδέονται με το κλίμα, η βελτίωση της αποδοτικότητας και η βιώσιμη διαχείριση του νερού ύδρευσης, η ορθή διαχείριση των υγρών αποβλήτων για προστασία των υδάτινων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων της Κρήτης, η ενίσχυση της αστικής βιοποικιλότητας μέσω της ανάπτυξης πράσινων υποδομών στον αστικό χώρο.</p>	<p>ΣΠ2 Μια πιο πράσινη Ευρώπη</p> <p>Προώθηση καθαρής και δίκαιης ενεργειακής μετάβασης, πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων</p> <p>20,2% των συνολικών πόρων</p>
<p>ΣΠ3 Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη</p> <p>Ανάπτυξη προσβάσιμων, υψηλής ποιότητας, πολυτροπικών, έξυπνων και βιώσιμων μεταφορών</p> <p>12,3% των συνολικών πόρων</p>	<p>Προτεραιότητα 3: Ενίσχυση της ενδοπεριφερειακής προσβασιμότητας [ΕΤΠΑ]</p> <p>Επιδιώκεται η ενίσχυση της οδικής ασφάλειας του περιφερειακού και εθνικού οδικού δικτύου της Κρήτης κατά τρόπο ανθεκτικό στην κλιματική αλλαγή, προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις προσβασιμότητας ΑμεΑ, όπου αυτό απαιτείται και εξασφαλίζοντας τη χρήση έξυπνων συστημάτων, όπου αυτό ενδείκνυται.</p>
<p>Προτεραιότητα 4: Ενίσχυση της Κοινωνικής Δυναμικής και Κοινωνικής Συνοχής [ΕΤΠΑ]</p> <p>Επιδιώκεται (α) η ισότιμη πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς, η ενίσχυση της εξ' αποστάσεως κατάρτισης, της διαδραστικής μάθησης και της εξατομικευμένης εκπαίδευσης, (β) η καθολική και ισότιμη πρόσβαση, κατοίκων και ευπαθών κοινωνικών ομάδων σε ποιοτικές και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής πρόνοιας και (γ) η διασύνδεση του πολιτισμού με την τοπική οικονομία, η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και η ανάπτυξη / προβολή ανταγωνιστικών τουριστικών προϊόντων.</p>	<p>ΣΠ4 Μια πιο κοινωνική Ευρώπη</p> <p>Επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό και διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες και αγαθά</p> <p>39,5% των συνολικών πόρων</p>
<p>Προτεραιότητα 5: Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας [ΕΚΤ+]</p> <p>Επιδιώκεται η βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση, η προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών και περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, η προαγωγή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, η καταπολέμηση της φτώχειας, η ίση πρόσβαση στην ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαιδευτική διαδικασία</p>	

όλων των βαθμίδων, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, η προαγωγή της ενεργού ένταξης των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού και η ισότιμη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας.

ΣΠ5 Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της

Προώθηση βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης, μέσω της στήριξης τοπικών πρωτοβουλιών

16% των συνολικών πόρων

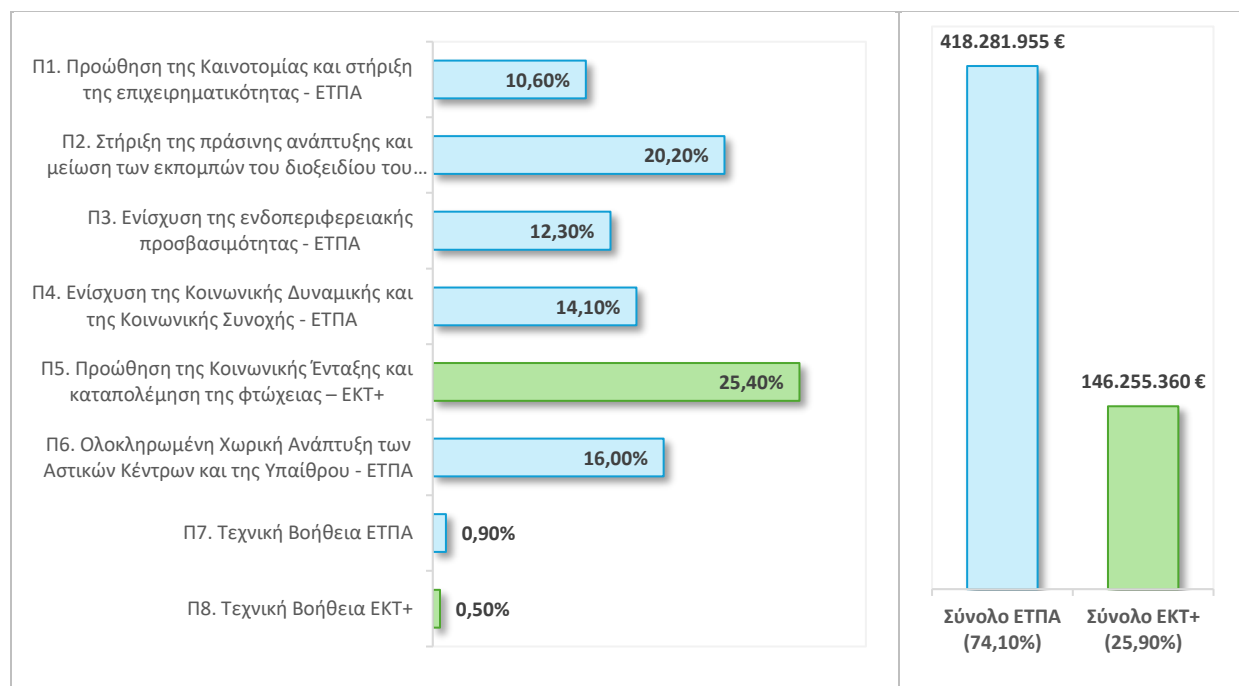
Προτεραιότητα 6: Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη των Αστικών Κέντρων και της Υπαίθρου [ΕΤΠΑ]

Επιδιώκεται (α) η προσαρμογή των μεγάλων πόλεων της Κρήτης στην κλιματική αλλαγή και τον ψηφιακό μετασχηματισμό, η αντιμετώπιση των φυσικών κινδύνων και η ενίσχυση της ελκυστικότητάς τους, αξιοποιώντας τη δυναμική της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης και (β) ο σχεδιασμός νέων μορφών τουρισμού, βιώσιμων και ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή, που

εδράζονται σε συγκριτικά πλεονεκτήματα της Κρήτης και ενισχύουν τον τουρισμό εμπειρίας, υιοθετώντας το εργαλείο της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης.

Μεταξύ των Προτεραιοτήτων του Προγράμματος την υψηλότερη χρηματοδοτική βαρύτητα καταλαμβάνει η **Προτεραιότητα 5** - Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας (25,4%) με ποσοστό **25,4%**, ακολουθεί η **Προτεραιότητα 2** - Στήριξη της πράσινης ανάπτυξης και μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα (ΕΤΠΑ) με ποσοστό **20,2%** και η **Προτεραιότητα 6** - Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη των Αστικών Κέντρων και της Υπαίθρου (ΕΤΠΑ) με ποσοστό **16%**, ενώ ακολουθούν και οι λοιπές Προτεραιότητες με χαμηλότερη χρηματοδοτική βαρύτητα. Στο διάγραμμα που ακολουθεί αποτυπώνεται η ποσοστιαία κατανομή των πόρων του Προγράμματος ανά Προτεραιότητα:

Διάγραμμα 1: Κατανομή πόρων του Προγράμματος “Κρήτη” ανά Προτεραιότητα και Ταμείο

3. Παρουσίαση Προόδου Υλοποίησης του Προγράμματος

3.1. Αποτύπωση της πορείας υλοποίησης του Προγράμματος ανά Προτεραιότητα

Μέχρι την **31.12.2024** η εικόνα υλοποίησης του Προγράμματος έχει ως ακολούθως (ποσά Δημόσιας Δαπάνης):

- ▶ έχουν εξειδικευθεί 72 Δράσεις και ο συνολικός προϋπολογισμός Εξειδίκευσης ανέρχεται σε **371,4 εκ. €** που αντιστοιχεί στο **65,8%** των διαθέσιμων πόρων του Προγράμματος,
- ▶ έχουν εκδοθεί **62 Προσκλήσεις** συνολικής δημόσιας δαπάνης ύψους **385,1 εκ. €**, που αντιστοιχεί στο **68,2%** του προγραμματικού προϋπολογισμού και στο **103,7%** του προϋπολογισμού των εξειδικευμένων δράσεων,
- ▶ έχουν ενταχθεί **165 έργα** συνολικής επιλέξιμης δημόσιας δαπάνης **239,6 εκ. €** που αντιστοιχεί στο **42,4%** του Προϋπολογισμού του Προγράμματος και στο **62,2%** του προϋπολογισμού των Προσκλήσεων,
- ▶ οι **Νομικές Δεσμεύσεις** ανέρχονται σε **159,5 εκ. €** που αντιστοιχεί στο **28,3%** της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος και στο **66,6%** του προϋπολογισμού των ενταγμένων έργων,

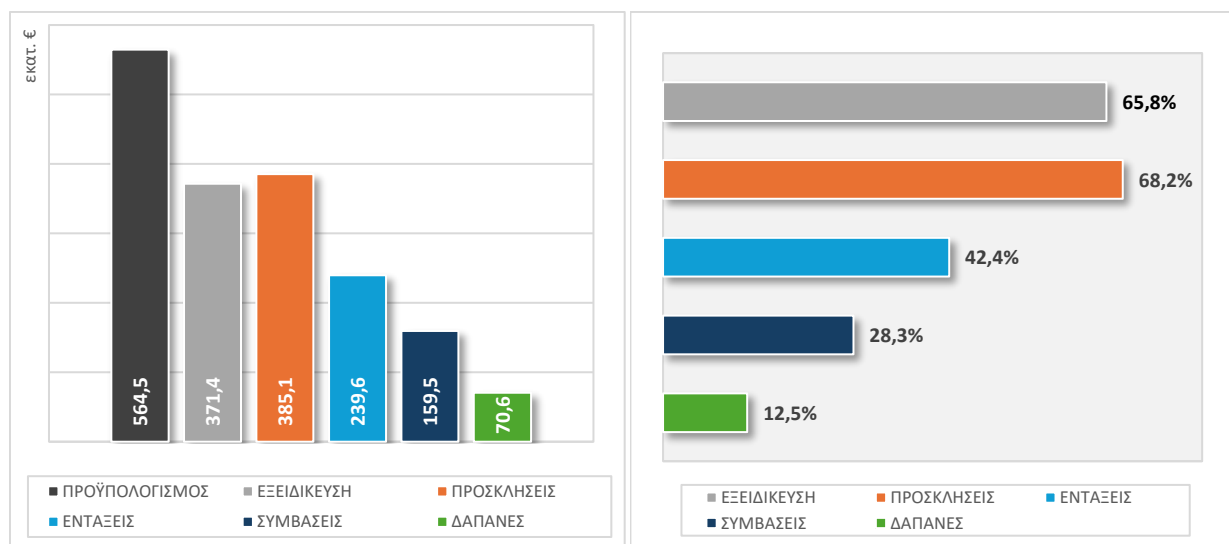
- οι **Δαπάνες** (αποδεκτό διαχείρισης) ανέρχονται σε **70,6 εκ. €**, καλύπτοντας το **12,5% των διαθέσιμων πόρων του Προγράμματος**, το **29,4%** του προϋπολογισμού των ενταγμένων έργων και το **44,2%** των Νομικών Δεσμεύσεων.

Πίνακας 2: Πρόοδος Υλοποίησης του Προγράμματος “Κρήτη” ανά Προτεραιότητα

ΠΡΟΤ.	Π/Υ	ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ	ΠΡΟΣΚΛΗΣΕΙΣ	ΕΝΤΑΞΕΙΣ	ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ	ΔΑΠΑΝΕΣ
1	59.757.395	10.500.000	10.500.000	1.008.800	458.800	456.322
2	114.077.839	52.200.000	52.200.000	42.869.292	34.034.401	12.697.438
3	69.162.748	74.000.001	87.500.000	36.902.584	11.139.272	5.424.168
4	79.798.909	51.900.000	51.550.000	50.480.771	26.914.246	16.815.949
5	143.392.995	121.915.527	121.915.524	90.379.385	75.898.041	28.700.413
6	90.485.064	53.050.000	53.590.000	13.517.253	9.363.158	5.961.964
7	5.000.000	5.000.000	5.000.000	3.814.680	1.699.902	480.969
8	2.862.365	2.862.365	2.862.365	650.000	37.200	21.328
Σύνολο	564.537.315	371.427.894	385.117.889	239.622.765	159.545.020	70.558.552

Πηγή: ΟΠΣ, 31.12.2024

Διάγραμμα 2: Συνοπτική εικόνα υλοποίησης Οικονομικού Αντικειμένου του Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027

Πηγή: ΟΠΣ, 31.12.2024

Αναφορικά με την πρόοδο υλοποίησης ανά Προτεραιότητα του Προγράμματος, σημειώνονται τα ακόλουθα:

Χαμηλή είναι η πρόοδος εξειδίκευσης, ενεργοποίησης και υλοποίησης των παρεμβάσεων της **Προτεραιότητας 1**, εν αναμονή και της ολοκλήρωσης των διαδικασιών επιχειρηματικής ανακάλυψης και ωρίμανσης των δράσεων του Ειδικού Στόχου 1.i.

Επισημαίνεται ότι έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία εκχώρησης των δράσεων κρατικών ενισχύσεων των Ειδικών Στόχων 1.i & 1.ii στον ΕΦΕΠΑΕ. Εκδόθηκε η απόφαση ορισμού του Ενδιάμεσου Φορέα από τον Περιφερειάρχη Κρήτης και έχει υπογραφεί η Επιχειρησιακή Συμφωνία μεταξύ Περιφέρειας Κρήτης και ΕΦΕΠΑΕ (5/4/2023).

Η **Προτεραιότητα 2** παρουσιάζει σχετικά ικανοποιητικό βαθμό ενεργοποίησης των πόρων της και εντάξεων (45,8% και 37,6% αντίστοιχα).

Στο πλαίσιο του ΕΣ 2.i έχουν ενταχθεί και υλοποιούνται 12 έργα (11 μεταφερόμενα & 1 phasing) π/υ 6,24 εκ. €, ενώ έχει προγραμματισθεί η έκδοση πρόσκλησης για νέες πράξεις προϋπολογισμού 19,7 εκ. €.

Στον ΕΣ 2.ii έχει ενταχθεί και υλοποιείται η β' φάση ενός τμηματοποιημένου έργου π/υ 482 χιλ. € στο πλαίσιο της Δράσης «Ετοιμότητα φορέων για την πρόληψη και αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών» και σύμφωνα με τον προγραμματισμό προσκλήσεων του Προγράμματος, προβλέπεται για το 2^ο τετράμηνο του 2025 η έκδοση πρόσκλησης για νέες πράξεις, π/υ 5,6 εκ. €.

Στον ΕΣ 2.v έχουν ενταχθεί 5 τμηματοποιημένα έργα διαχείρισης υγρών αποβλήτων π/υ 29,15 εκ. € και προγραμματίζεται η έκδοση πρόσκλησης για την αναβάθμιση της ΕΕΛ του Δήμου Αγίας Βαρβάρας, που αποτελεί οικισμό γ' προτεραιότητας και είναι ώριμο έργο. Στο πλαίσιο του ίδιου Ειδικού Στόχου, έχει ενταχθεί 1 έργο ύδρευσης π/υ 775 χιλ. € και έχει εκδοθεί πρόσκληση για νέες πράξεις συμπλήρωσης/αναβάθμισης υποδομών ύδρευσης.

Στον ΕΣ 2.vii έχουν ενταχθεί 2 τμηματοποιημένα έργα π/υ 5,15 εκ.€ και ένα μεταφερόμενο π/υ 1,07 εκ. €, ενώ προγραμματίζεται η έκδοση πρόσκλησης για νέες πράξεις προϋπολογισμού 6 εκ. €.

Η **Προτεραιότητα 3** παρουσιάζει τον υψηλότερο βαθμό εξειδίκευσης και ενεργοποίησης πόρων με την έκδοση 4 Προσκήσεων με π/υ ίσο με το 126,5% των προγραμματικών πόρων και ικανοποιητικό ύψος εντάξεων (53,2% των διαθέσιμων πόρων). Στο πλαίσιο του ΕΣ 3.ii έχουν ενταχθεί και υλοποιούνται 1 τμηματοποιημένο έργο π/υ 4,8 εκ. € και 10 μεταφερόμενα έργα π/υ 26,1 εκ. €, καθώς και μία νέα πράξη π/υ 6 εκ. €. Παράλληλα, έχει εκδοθεί πρόσκληση για τη δράση «Συμπλήρωση/αναβάθμιση της οδικής ασφάλειας του εθνικού και περιφερειακού δικτύου Περιφέρειας Κρήτης», π/υ 25 εκ. €.

Το ποσοστό εξειδίκευσης της **Προτεραιότητας 4** ανέρχεται στο 65%, ενώ ικανοποιητικός είναι και ο βαθμός ενεργοποίησης των πόρων της, δεδομένου ότι έχουν εκδοθεί 13 προσκλήσεις και έχουν ενταχθεί 43 πράξεις π/υ 50,48 εκ. € (63,3% των πόρων).

Στο πλαίσιο του **ΕΣ 4.ii** έχουν ενταχθεί 3 μεταφερόμενα και 1 τμηματοποιημένο έργο αναβάθμισης/συμπλήρωσης των κτιριακών εγκαταστάσεων α'/βάθμιας και β'/βάθμιας εκπαίδευσης, συνολικού π/υ 2,31 εκ. €, 5 μεταφερόμενα έργα αναβάθμισης/συμπλήρωσης των κτιριακών εγκαταστάσεων γ'/βάθμιας εκπαίδευσης π/υ 3,7 εκ. €, καθώς και 2 έργα αναβάθμισης υποδομών παιδικής φροντίδας π/υ 8,6 εκ. €, ενώ προγραμματίζεται η έκδοση 2 προσκήσεων για την αναβάθμιση του εξοπλισμού εξ αποστάσεως εκπαίδευσης & τα εργαστήρια μικτής πραγματικότητας α'/βάθμιας και β'/βάθμιας εκπαίδευσης, 1 εκ. € έκαστη.

Σημειώνεται ότι έχει ολοκληρωθεί από την ΕΥΔ Προγράμματος "Κρήτη", η χαρτογράφηση των υποδομών παιδικής φροντίδας, καθώς και η χαρτογράφηση των υποδομών α'/βάθμιας και β'/βάθμιας εκπαίδευσης, η οποία αποτελεί προϋπόθεση του προγράμματος για την έκδοση των σχετικών προσκήσεων.

Στο πλαίσιο του **ΕΣ 4.v** έχουν ενταχθεί 11 μεταφερόμενες πράξεις π/υ 17,9 εκ. € που αφορούν στην αναβάθμιση των κτιριακών υποδομών και του βιοϊατρικού εξοπλισμού υγειονομικών μονάδων της Περιφέρειας καθώς και την προμήθεια κινητών μονάδων υγείας, οι οποίες παρουσιάζουν σημαντική πρόοδο (συμβασιολογία 82% και δαπάνες 72% του π/υ ένταξης).

Αντίστοιχη πρόοδο εμφανίζει και ο **ΕΣ 4.vi**, στο πλαίσιο του οποίου έχουν ενταχθεί 2 τμηματοποιημένες πράξεις π/υ 2,1 εκ. €, 14 μεταφερόμενες πράξεις π/υ 9,6 εκ. € και 1 νέα πράξη π/υ 4,65 εκ. € για την προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος της Περιφέρειας, καθώς και 5 μεταφερόμενες πράξεις π/υ 1,6 εκ. € που αφορούν στην τουριστική προβολή της Περιφέρειας.

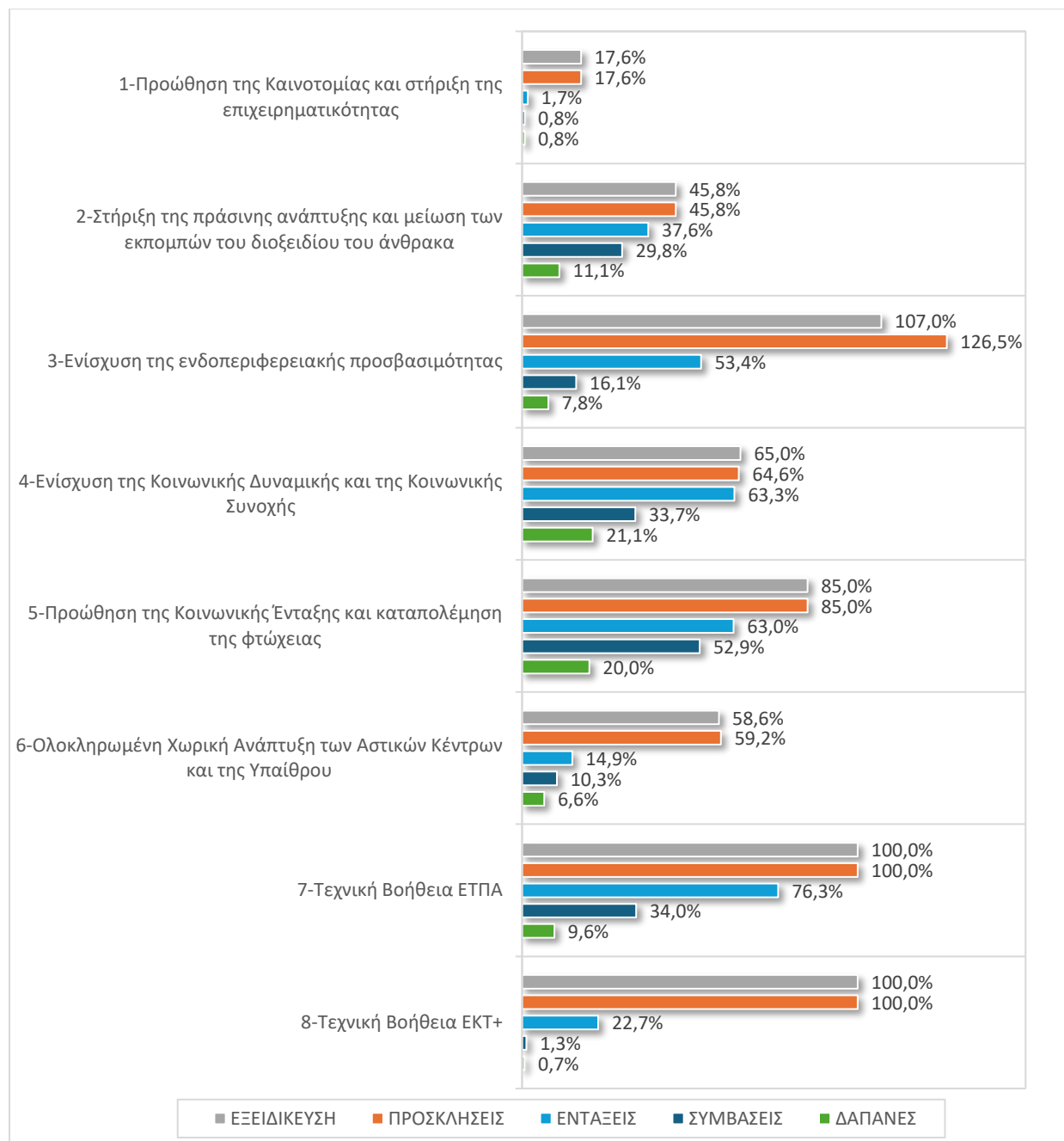
Η Προτεραιότητα 5 του Προγράμματος παρουσιάζει ικανοποιητική πρόοδο, έχοντας εξειδικεύσει και ενεργοποιήσει το 85% των πόρων της, ενώ ικανοποιητική είναι και η πρόοδος των εντάξεων (63%), συμβάσεων (52,9%) και δαπανών (20%), απόρροια και του γεγονότος ότι χρηματοδοτούν και συνεχιζόμενες δράσεις της ππ 2014-2020. Έχουν ενταχθεί και υλοποιούνται 67 πράξεις, π/υ 90,4 εκ. €.

Στο πλαίσιο της Προτεραιότητας 6 του Προγράμματος, έχουν εγκριθεί οι 4 Στρατηγικές Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης: Δήμου Αγίου Νικολάου (νέα), Δήμου Ρεθύμνου (νέα), Δήμου Ηρακλείου (συνεχιζόμενη) και Δήμου Χανίων (συνεχιζόμενη), καθώς και η 1^η αναθεώρηση των συνεχιζόμενων Στρατηγικών του Δήμου Ηρακλείου και του Δήμου Χανίων, για τις οποίες έχει εξειδικευτεί το σύνολο των δράσεων εξαιρουμένων των δράσεων επιχειρηματικότητας (κρατικές ενισχύσεις). Επίσης, έχει εγκριθεί και η Στρατηγική ΟΧΕ (ΟΧΕ Εμβληματικών διαδρομών πολιτισμού και περιβάλλοντος), η οποία θα χρηματοδοτηθεί στο πλαίσιο του ΕΣ 5.ii.

Συνολικά το ποσοστό εξειδίκευσης της Προτεραιότητας 6 ανέρχεται στο 58,6% των διαθέσιμων πόρων της, έχουν εκδοθεί 10 προσκλήσεις π/υ 53,59 εκ. € (59,2%) και έχουν ενταχθεί 12 μεταφερόμενες πράξεις π/υ 13,12 εκ. € στο πλαίσιο του ΕΣ 5.1. και 1 μεταφερόμενη πράξη π/υ 400 χιλ. € στο πλαίσιο του ΕΣ 5.2.

Η πρόοδος εφαρμογής ανά Προτεραιότητα του Προγράμματος αποτυπώνεται και στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 3: Πρόοδος Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027 ανά Προτεραιότητα

3.2. Πρόοδος επίτευξης οροσήμων του Προγράμματος

Το Πρόγραμμα “Κρήτη” 2021-2027 περιλαμβάνει 70 δείκτες εκρών και σε 35 δείκτες από αυτούς έχει ορισθεί μη μηδενικό ορόσημο για το 2024.

Η πρόοδος επίτευξης των μη μηδενικών οροσήμων του Προγράμματος αναλύεται στη συνέχεια ανά Προτεραιότητα και Ειδικό Στόχο. Ειδικότερα, στους Πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται οι δείκτες εκρών ανά Προτεραιότητα του Προγράμματος, η τιμή του οροσήμου που έχει τεθεί για κάθε ένα δείκτη, καθώς και η τιμή

επίτευξης του και το αντίστοιχο ποσοστό επίτευξης, κάνοντας χρήση των συγκεντρωτικών δεδομένων που διαβιβάστηκαν στην ΕΕ, σύμφωνα με το άρθρο 42(1) του ΚΚΔ 2021/1060.

3.2.1. Προτεραιότητα 1. Προώθηση της Καινοτομίας και στήριξη της επιχειρηματικότητας

Πίνακας 3: Πρόοδος επίτευξης οροσήμων Προτεραιότητας 1 | 31.12.2024

Ειδικός στόχος	Δείκτης [Μονάδα Μέτρησης]	Ορόσημο (2024)	Επιλεγμένες πράξεις	Τιμή Υλοποίησης	% Επίτευξης
RSO1.1	RCO08-Ονομαστική αξία εξοπλισμού έρευνας και καινοτομίας [ευρώ]	1.000.000	0	0	0%
RSO1.3	RCO01-Υποστηριζόμενες επιχειρήσεις (εκ των οποίων: πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες, μεγάλες) [επιχειρήσεις]	72	0	0	0%
RSO1.3	RCO02-Επιχειρήσεις που υποστηρίζονται με επιχορηγήσεις [επιχειρήσεις]	72	0	0	0%

Ειδικός Στόχος 1.i. Ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας

Το ορόσημο που είχε τεθεί για τον δείκτη RCO08-Ονομαστική αξία εξοπλισμού έρευνας και καινοτομίας, συνδέεται με τη Δράση 1.1.4 - Δίκτυο Ερευνητικών υποδομών τοπικού χαρακτήρα του Προγράμματος, π/υ 10 εκ. €, η ενεργοποίηση της οποίας απαιτούσε την ολοκλήρωση της Διαδικασίας Επιχειρηματικής Ανακάλυψης (ΔΕΑ).

Η ΔΕΑ για την Δράση 1.1.4 πραγματοποιήθηκε το διάστημα Μάρτιος-Ιούνιος 2023, από την αρμόδια υπηρεσία της Περιφέρειας Κρήτης για την υλοποίηση της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3Crete) (Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού/Διεύθυνση Ανάπτυξης Περιφερειακής Οικονομίας και Εξωστρέφειας -ΔΑΠΟΕ), η οποία στη συνέχεια εισηγήθηκε σχετικά στο Περιφερειακό Συμβούλιο Έρευνας και Καινοτομίας Κρήτης (ΠΣΕΚ-Κ).

Η εξειδίκευση της Δράσης πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 2023 και η σχετική πρόσκληση εκδόθηκε στις 10/01/24. Στο πλαίσιο της πρόσκλησης αυτής υποβλήθηκαν 6 έργα τα οποία είναι σε διαδικασία ολοκλήρωσης της αξιολόγησής τους και αναμένεται να ενταχθούν το αμέσως επόμενο διάστημα.

Με βάση το ανωτέρω χρονοδιάγραμμα για την εκπλήρωση της απαίτησης για επιχειρηματική ανακάλυψη πριν την εξειδίκευση της Δράσης και την έκδοση της σχετικής πρόσκλησης, δεν κατέστη εφικτό να επιταχυνθεί η ένταξη των έργων και να έχει προχωρήσει η υλοποίησή τους, ώστε να συμβάλλουν στην επίτευξη του οροσήμου που είχε τεθεί για τον δείκτη RCO08.

Ειδικός Στόχος 1.iii. Ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα των ΜΜΕ

Τα ορόσημα που είχαν τεθεί για τους δείκτες RCO01 & RCO02 συνδέονται με τη Δράση 1.3.1 - Ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, π/υ 27,76 εκ. €, η οποία δεν έχει ενεργοποιηθεί.

Σημειώνεται ότι έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία εκχώρησης των δράσεων κρατικών ενισχύσεων του Ειδικού Στόχου 1.iii του Προγράμματος στον ΕΦΕΠΑΕ και είναι σε εξέλιξη η διαδικασία εξειδίκευσης της Δράσης 1.3.1. Σύμφωνα με τον προγραμματισμό προσκλήσεων του Προγράμματος (8^η Έκδοση, Φεβρουάριος 25) προγραμματίζεται για το 2^ο τετράμηνο του 2025 η έκδοση πρόσκλησης με τίτλο «Ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων της Περιφέρειας Κρήτης, μέσω δράσεων προβολής και δικτύωσης», π/υ 2 εκ. € η οποία αποτελεί επιμέρους δράση της 1.3.1, με βάση τον υφιστάμενο σχεδιασμό.

3.2.2. Προτεραιότητα 2. Στήριξη της πράσινης ανάπτυξης και μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα

Πίνακας 4: Πρόοδος επίτευξης οροσήμων Προτεραιότητας 2 | 31.12.2024

Ειδικός στόχος	Δείκτης [Μονάδα Μέτρησης]	Ορόσημο (2024)	Επιλεγμένες πράξεις	Τιμή Υλοποίησης	% Επίτευξης
RSO2.1	RCO19-Δημόσια κτίρια με βελτιωμένη ενεργειακή απόδοση [τετραγωνικά μέτρα]	14.475	22.686,97	0	0%
RSO2.4	PSO903-Επενδύσεις σε εξοπλισμό πολιτικής προστασίας [Ευρώ]	1.500.000	482.856	482.856	32%
	PSO904-Επιφάνεια αντιπλημμυρικών έργων μη γειτνιαζόντων με υδάτινο περιβάλλον [Τετραγωνικά Χιλιόμετρα]	0,4	0	0	0%

Ειδικός στόχος	Δείκτης [Μονάδα Μέτρησης]	Ορόσημο (2024)	Επιλεγμένες πράξεις	Τιμή Υλοποίησης	% Επίτευξης
RSO2.5	RCO30 -Μήκος νέων ή αναβαθμισμένων σωλήνων για τα συστήματα διανομής των δημόσιων δικτύων ύδρευσης [χλμ.]	26	12,5	12,5	48%
	RCO31 -Μήκος νέων ή αναβαθμισμένων σωλήνων για το δημόσιο δίκτυο συλλογής λυμάτων [χλμ.]	35	60,84	0	0%
RSO2.7	RCO26 -Πράσινες υποδομές που κατασκευάστηκαν ή αναβαθμίστηκαν για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή [εκτάρια]	1	2,32	0	0%

Ειδικός Στόχος 2.ι. Ενεργειακή απόδοση

Το ορόσημο του δείκτη **RCO19** - Δημόσια κτίρια με βελτιωμένη ενεργειακή απόδοση, συνδέεται με τη Δράση 2.1.1. Ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων δημόσιου τομέα, στο πλαίσιο της οποίας έχουν εκδοθεί 2 προσκλήσεις και έχουν ενταχθεί 12 έργα (1 τμηματοποιημένο έργο και 11 μεταφερόμενα από το ΠΕΠ Κρήτης 14-20) με στόχο την ενεργειακή αναβάθμιση 22.686,97 m².

Η αρχική εκτίμηση για την επίτευξη του 20% του στόχου του δείκτη RCO19 για το 2029 (72.368 m²), με βάση την οποία τέθηκε το ορόσημο του 2024, στηριζόταν στη δυνατότητα ολοκλήρωσης έργων που ωρίμασαν στο πλαίσιο του ΠΕΠ Κρήτης 14-20, η οποία δεν κατέστη εφικτή. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι 3 από τα ανωτέρω έργα βρίσκονται σε διαδικασία ολοκλήρωσης της ενεργειακής επιθεώρησης και έκδοσης του Πιστοποιητικού Ενεργειακής Απόδοσης και εκτιμάται ότι θα συνεισφέρουν άμεσα στην επίτευξη του στόχου του δείκτη με 5.092,88 m² (35,2% του οροσήμου), ενώ και τα περισσότερα από τα υπόλοιπα έργα βρίσκονται σε φάση ολοκλήρωσης των τεχνικών εργασιών ενεργειακής αναβάθμισης των δημόσιων κτιρίων.

Ειδικός Στόχος 2.ιv. Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή

Το ορόσημο του δείκτη **PSO903** - Επενδύσεις σε εξοπλισμό πολιτικής προστασίας, έχει επιτευχθεί σε ποσοστό 32% και η τιμή υλοποίησης που εμφανίζει (482.856 Ευρώ) προέρχεται από το τμηματοποιημένο έργο «ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ», η β' φάση του οποίου ολοκληρώθηκε στο πλαίσιο της Δράσης 2.4.2. Ετοιμότητα φορέων για την πρόληψη και αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών.

Σύμφωνα με τον προγραμματισμό προσκλήσεων του Προγράμματος (8^η Έκδοση, Φεβρουάριος 25) προγραμματίζεται για το 2^ο τετράμηνο του 2025 η έκδοση πρόσκλησης στο πλαίσιο της Δράσης 2.4.2 για νέες πράξεις, π/υ 5,6 εκ. €.

Αναφορικά με το ορόσημο του δείκτη **PSO904** - Επιφάνεια αντιπλημμυρικών έργων μη γειτνιαζόντων με υδάτινο περιβάλλον, παρουσιάζει μηδενική επίτευξη δεδομένου ότι δεν έχει ενεργοποιηθεί ακόμα η Δράση 2.4.1. Αντιπλημμυρική Προστασία. Η μη επίτευξη του οροσήμου οφείλεται σε καθυστερήσεις στον προγραμματισμό και εξειδίκευση των σχετικών παρεμβάσεων, λόγω των αυξημένων απαιτήσεων ωρίμανσης αντιπλημμυρικών έργων και κυρίως στη μη ρεαλιστική τιμή του οροσήμου που είχε τεθεί κατά το σχεδιασμό του Προγράμματος, δεδομένου ότι δεν είχε ληφθεί υπόψη η απαιτούμενη διάρκεια υλοποίησης σχετικών έργων (με βάση την σχετική εμπειρία της ΠΠ 2014-2020, ο μέσος απαιτούμενος χρόνος ένταξης και υλοποίησης σχετικών έργων ξεπερνά τους 36 μήνες).

Σημειώνεται ότι είναι σε εξέλιξη η διαδικασία εξειδίκευσης της Δράσης και με βάση τον υφιστάμενο προγραμματισμό προσκλήσεων του Προγράμματος, αναμένεται η έκδοση σχετικής πρόσκλησης π/υ 10 εκ. € το 1^ο τετράμηνο του 2025.

Ειδικός Στόχος 2.v. Βιώσιμα ύδατα

Το ορόσημο του δείκτη **RCO30** - Μήκος νέων ή αναβαθμισμένων σωλήνων για τα συστήματα διανομής των δημόσιων δικτύων ύδρευσης, έχει επιτευχθεί σε ποσοστό 48% και η τιμή υλοποίησης που εμφανίζει (12,5 χλμ) προέρχεται από το μεταφερόμενο έργο «ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΕΩΤΡΗΣΕΩΝ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΔΕΥΑΡ ΚΥΡΙΑΝΑΣ ΣΑΙΤΟΥΡΩΝ ΑΝΩ ΒΑΛΣΑΜΟΝΕΡΟΥ ΒΙΡΑΝ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ», το οποίο έχει ολοκληρωθεί στο πλαίσιο της Δράσης 2.5.1. Συμπλήρωση/Αναβάθμιση των δικτύων ύδρευσης. Λόγω των αυξημένων απαιτήσεων ωρίμανσης και της διάρκειας υλοποίησης έργων επέκτασης/αναβάθμισης δικτύων ύδρευσης (με βάση την σχετική εμπειρία της ΠΠ 2014-2020, ο μέσος απαιτούμενος χρόνος ένταξης και υλοποίησης σχετικών έργων ξεπερνά τους 36 μήνες), δεν κατέστη εφικτό να επιτευχθεί πλήρως το ορόσημο του δείκτη.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο της πρόσκλησης ΕΤΠΑ_26 «Συμπλήρωση / Αναβάθμιση υποδομών ύδρευσης (νέες πράξεις)», π/υ 9 εκ. €, έχουν υποβληθεί 19 έργα τα οποία είναι σε διαδικασία αξιολόγησης και

αναμένεται να ενταχθούν το επόμενο διάστημα, ανεβάζοντας το στόχο των ενταγμένων του δείκτη σε 130,86 χλμ. (50,9% του στόχου για το 2029).

Το ορόσημο του δείκτη **RCO31**-Μήκος νέων ή αναβαθμισμένων σωλήνων για το δημόσιο δίκτυο συλλογής λυμάτων, συνδέεται με τη Δράση 2.5.2. Διαχείριση Υγρών αποβλήτων, στο πλαίσιο της οποίας έχουν ενταχθεί και υλοποιούνται 5 τμηματοποιημένα έργα με στόχο 60,84 χιλιόμετρα νέων και αναβαθμισμένων αγωγών δικτύου συλλογής λυμάτων. Ο δείκτης παρουσιάζει μηδενική υλοποίηση δεδομένου ότι δεν έχει ολοκληρωθεί κάποιο από τα τμηματοποιημένα έργα. Η αρχική εκτίμηση για την τιμή του στόχου του δείκτη RCO31 για το 2024 (35 χλμ.), στηριζόταν στην πορεία υλοποίησης παρόμοιων δράσεων στο πλαίσιο του ΕΠ Κρήτη 2014-2020 και δεν ήταν ρεαλιστική, δεδομένης της πολυπλοκότητας και των τεχνικών ιδιαιτεροτήτων των σχετικών παρεμβάσεων, τα περισσότερα εκ των οποίων είναι και ιδιαίτερα υψηλού προϋπολογισμού.

Ειδικός Στόχος 2.vii. Προστασία της φύσης και βιοποικιλότητα

Το ορόσημο του δείκτη **RCO26**-Πράσινες υποδομές που κατασκευάστηκαν ή αναβαθμίστηκαν για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, συνδέεται με τη Δράση 2.7.1. Ανάπτυξη ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή κοινοχρήστων χώρων αστικών κέντρων/οικισμών και είχε τεθεί ίσο με 1 εκτάριο, με βάση την εμπειρία από την πορεία υλοποίησης παρόμοιων δράσεων στο πλαίσιο του ΕΠ Κρήτη 2014-2020.

Στο πλαίσιο της Δράσης 2.7.1 έχουν ενταχθεί 2 τμηματοποιημένα και ένα μεταφερόμενο έργο, με στόχο 2,32 εκτάρια, από τα οποία όμως δεν έχει ολοκληρωθεί κάποιο ώστε να συμβάλει στην επίτευξη του οροσήμου.

3.2.3. Προτεραιότητα 3. Ενίσχυση της ενδοπεριφερειακής προσβασιμότητας

Στο μοναδικό δείκτη εκρών της Προτεραιότητας 3 του Προγράμματος RCO46, είχε τεθεί μηδενικό ορόσημο, εκτιμώντας, ότι λόγω των ιδιαιτεροτήτων των δράσεων δεν θα υπάρχουν ολοκληρωμένα έργα στο τέλος του 2024.

3.2.4. Προτεραιότητα 4. Ενίσχυση της Κοινωνικής Δυναμικής και της Κοινωνικής Συνοχής

Πίνακας 5: Πρόοδος επίτευξης οροσίων Προτεραιότητας 4 | 31.12.2024

Ειδικός στόχος	Δείκτης [Μονάδα Μέτρησης]	Ορόσημο (2024)	Επιλεγμένες πράξεις	Τιμή Υλοποίησης	% Επίτευξης
RSO4.2	RCO67 -Χωρητικότητα τάξεων νέων ή εκσυγχρονισμένων εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων [άτομα]	168	150	0	0,0%
RSO4.5	RCO69 -Χωρητικότητα νέων ή εκσυγχρονισμένων εγκαταστάσεων υγειονομικής περίθαλψης [άτομα/έτος]	5.620	143.052	19.700	350,5%
RSO4.5	PSO910 -Κινητές Μονάδες παροχής υπηρεσιών υγείας [Κινητές μονάδες]	14	24	14	100,0%
RSO4.6	RCO77 -Αριθμός πολιτιστικών και τουριστικών χώρων που υποστηρίζονται [πολιτιστικοί και τουριστικοί χώροι]	5	11	3	60,0%

Ειδικός Στόχος 4.ii. Υποδομές εκπαίδευσης και κατάρτισης

Το ορόσημο του δείκτη **RCO67**. Χωρητικότητα τάξεων νέων ή εκσυγχρονισμένων εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων, συνδέεται με τη Δράση 4.2.1. Αναβάθμιση/ συμπλήρωση του εργαστηριακού εξοπλισμού α'/βάθμιας και β'/βάθμιας εκπαίδευσης και είχε τεθεί ίσο με 168 άτομα, με βάση την παραδοχή ότι λόγω του μικρότερου κόστους και του πιλοτικού τους χαρακτήρα τα 7 εργαστήρια Mixed Reality school labs θα είχαν ολοκληρωθεί συμβάλλοντας στην επίτευξη του οροσήμου. Η εξειδίκευση της ανωτέρω δράσης καθυστέρησε, λόγω του μεγαλύτερου χρόνου που απαιτήθηκε για την κατάρτιση των προδιαγραφών του εξοπλισμού των εν λόγω εργαστηρίων από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπ. Παιδείας, με αποτέλεσμα το ορόσημο να παρουσιάζει μηδενική επίτευξη. Επισημαίνεται ότι ο δείκτης τροφοδοτείται και από τις Δράσεις 4.2.2. Αναβάθμιση/ συμπλήρωση των κτιριακών εγκαταστάσεων α'/βάθμιας και β'/βάθμιας εκπαίδευσης, 4.2.3. Αναβάθμιση/ συμπλήρωση του εργαστηριακού εξοπλισμού γ'/βάθμιας εκπαίδευσης & 4.2.4. Αναβάθμιση/ συμπλήρωση των κτιριακών εγκαταστάσεων γ'/βάθμιας εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο της Δράσης 4.2.2 έχει ενταχθεί και υλοποιείται η β' φάση ενός τμηματοποιημένου έργου το οποίο με την ολοκλήρωσή του θα συμβάλει στο δείκτη με 150 άτομα.

Ο δείκτης **RCO69**. Χωρητικότητα νέων ή εκσυγχρονισμένων εγκαταστάσεων υγειονομικής περίθαλψης συνδέεται με τις Δράσεις 4.5.1. Αναβάθμιση/συμπλήρωση βιοϊατρικού εξοπλισμού & 4.5.2. Αναβάθμιση/συμπλήρωση των κτιριακών υποδομών υγειονομικών μονάδων. Στο πλαίσιο της Δράσης 4.5.1 έχουν ενταχθεί 7 έργα προμήθειας /

αναβάθμισης βιοϊατρικού εξοπλισμού με εκτιμώμενη συνολική συμβολή στο δείκτη 143.052 άτομα/έτος, ενώ η τιμή υλοποίησης ανέρχεται σε 19.700 άτομα/έτος, συμβάλλοντας στην υπερεπίτευξη του οροσήμου. Σημειώνεται ότι στο πλαίσιο της 1ης αναθεώρησης του Προγράμματος επαναπροσδιορίζεται η τιμή στόχος του Δείκτη για το 2029 και αυξάνεται ο στόχος από 28.100 σε 164.000 άτομα/έτος.

Το ορόσημο του δείκτη **PSO910**. Κινητές Μονάδες παροχής υπηρεσιών υγείας συνδέεται με την Δράση 4.5.3. Κινητές μονάδες υγείας (ΚΟΜΥ)/Ασθενοφόρα και έχει επιτευχθεί πλήρως, με βάση την ολοκλήρωση μεταφερόμενου έργου που αφορά στην προμήθεια δεκατεσσάρων (14) ασθενοφόρων οχημάτων προνοσοκομειακής φροντίδας για τις ανάγκες των Κέντρων Υγείας της Υγειονομικής Περιφέρειας Κρήτης.

Το ορόσημο του δείκτη **RCO77**. Αριθμός πολιτιστικών και τουριστικών χώρων που υποστηρίζονται, έχει επιτευχθεί σε ποσοστό 60% και η τιμή υλοποίησης που εμφανίζει (3) προέρχεται από την ολοκλήρωση ενός τμηματοποιημένου και δύο μεταφερόμενων έργων στο πλαίσιο της Δράσης 4.6.1. Προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης Δράσης έχουν ενταχθεί και υλοποιούνται συνολικά 9 μεταφερόμενα έργα, 2 τμηματοποιημένα, καθώς και μια νέα πράξη και αναμένεται να συμβάλλουν στο στόχο του δείκτη με τιμή 11.

3.2.5. Προτεραιότητα 5. Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας

Πίνακας 6: Πρόοδος επίτευξης οροσίων Προτεραιότητας 5 | 31.12.2024

Ειδικός στόχος	Δείκτης [Μονάδα Μέτρησης]	Ορόσημο (2024)	Επιλεγμένες πράξεις	Τιμή Υλοποίησης	% Επίτευξης
ESO4.6	PSO798 - Αριθμός δομών για την ένταξη παιδιών με αναπηρία ή / και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες [Αριθμός δομών]	282	282	402	142,6%
ESO4.8	PSO805 -Αριθμός δομών για την ένταξη φοιτητών με αναπηρία και άλλες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες [Αριθμός δομών]	3	1	0	0,0%
ESO4.9	EEOC13 -Υπήκοοι τρίτων χωρών [άτομα]	377	560	0	0,0%
ESO4.10	EEOC18 -Αριθμός υποστηριζόμενων δημόσιων διοικήσεων ή δημόσιων υπηρεσιών [οντότητες]	1	0	0	0,0%
ESO4.11	PSO792 -Αριθμός ληπτών voucher για την ένταξη παιδιών σε δομές φροντίδας και δημιουργικής απασχόλησης [Αριθμός ατόμων]	5.503	8.889	8.020	145,7%
ESO4.11	PSO796 -Αριθμός συνεχιζόμενων κοινωνικών δομών που υποστηρίζονται [Αριθμός δομών]	49	51	51	104,1%
ESO4.11	PSO807 -Αριθμός νέων κοινωνικών δομών που υποστηρίζονται [Αριθμός δομών]	2	3	1	50,0%
ESO4.11	PSO801 - Αριθμός συνεχιζόμενων δομών υγείας που υποστηρίζονται [Αριθμός δομών]	17	19	19	111,8%
ESO4.11	PSO806 -Αριθμός νέων δομών/φορέων υγείας που υποστηρίζονται [Αριθμός δομών]	5	0	0	0,0%

Σημειώνεται ότι στους δείκτες εκρών των Ειδικών Στόχων 4.α και 4.ιβ της Προτεραιότητας 5 του Προγράμματος, είχε τεθεί μηδενικό ορόσημο, εκτιμώντας, ότι λόγω των ιδιαιτεροτήτων των δράσεων δεν θα υπάρχουν ολοκληρωμένα έργα το τέλος του 2024.

Ειδικός Στόχος 4.στ. Ποιοτικά και χωρίς αποκλεισμούς συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης

Το ορόσημο που είχε τεθεί για τον δείκτη **PSO798** συνδέεται με τη Δράση «Ανάπτυξη και ενδυνάμωση διεπιστημονικών συμβουλευτικών και υποστηρικτικών δομών και μαθησιακής υποστήριξης/ συνεκπαίδευσης μαθητών/ μαθητριών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες για την ισότιμη πρόσβαση και συμπερίληψη στην εκπαίδευση», π/υ 24,7 εκ. €.

Η υπέρβαση στην τιμή επίτευξης του οροσήμου προκύπτει από τον επανασχεδιασμό της Δράσης και ειδικότερα από τη μείωση της χρονικής διάρκειας υλοποίησής της (από 5 σε 3 σχολικά έτη), την μεταφορά μέρους των πόρων του Υποέργου 2 (ενίσχυση απασχόλησης αναπληρωτών των ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. και των Ε. Δ.Υ.) στο Υποέργο 1 (ενίσχυση απασχόλησης αναπληρωτών εκπαιδευτικών για την παράλληλη στήριξη των ωφελουμένων παιδιών) και συνολικά την αύξηση σε σχέση με τον αρχικό σχεδιασμό της ΔΔ του Υποέργου 1 (από 80% σε 94,4%). Τα παραπάνω έχουν

ως αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των επιλέξιμων αναπληρωτών ανά 1Μ€ επιλέξιμης δαπάνης και τη μεταβολή της αναλογίας των ωφελούμενων σχολικών μονάδων ανά αναπληρωτή.

Ο επανασχεδιασμός της Δράσης επηρεάζει και την τιμή στόχο 2029 του δείκτη που προτείνεται για ενημέρωση από την πρόταση αναθεώρησης του Προγράμματος.

Ειδικός Στόχος 4.η. Ενεργητική ένταξη και απασχολησιμότητα

Τα ορόσημο που είχε τεθεί για τον δείκτη **PSO805** συνδέεται με τη Δράση «Παρεμβάσεις ισότιμης πρόσβασης ΑμεΑ και άλλες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην Ανώτατη Εκπαίδευση», π/υ 3,3 εκ. €.

Το ορόσημο παρουσιάζει μηδενική τιμή επίτευξης, αλλά στο πλαίσιο της σχετικής Πρόσκλησης υποβλήθηκαν και εγκρίθηκαν τρεις πράξεις με Δικαιούχους το Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο, το Πολυτεχνείο Κρήτης και το Πανεπιστήμιο Κρήτης. Με την άμεσα αναμενόμενη έναρξη υλοποίησης αυτών των έργων επιτυγχάνεται τόσο ο στόχος του οροσήμου όσο και ο τελικός στόχος του Προγράμματος για το 2029.

Ειδικός Στόχος 4.θ. Ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών

Το ορόσημο που είχε τεθεί για τον δείκτη **EEOC13** συνδέεται με τη Δράση «Ολοκληρωμένες Δράσεις ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας», π/υ 12 εκ. € και παρουσιάζει μηδενική τιμή υλοποίησης.

Η αρχική εκτίμηση για την επίτευξη του οροσήμου του δείκτη EEOC13 βασίζονταν στο γεγονός της συνέχισης υλοποίησης του Προγράμματος Helios με μικρές προσαρμογές στην ππ 2021-2027. Απαιτήθηκε ωστόσο ριζικός ανασχεδιασμός της Δράσης, με την έκδοση σχετικού Οδηγού Εφαρμογής μετά από διαβούλευση με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΥΜΑ, ΕΥΣΕΚΤ, ΕΥΘΥΠΣ, ΔΚΕ, ΕΥΣΥΔΜΕΥ) και την έκδοση σχετικής Πρόσκλησης την 05.11.2024. Στο πλαίσιο του ανασχεδιασμού της Δράσης υιοθετήθηκε νέα προσέγγιση στην καταγραφή των συμμετεχόντων ΥΤΧ που μετρά ο δείκτης, που περιορίζονται αποκλειστικά στα ενήλικα μέλη των νοικοκυριών, τα οποία θα λάβουν την «Ολοκληρωμένη Παρέμβαση», όπως ορίζεται στον Οδηγό Εφαρμογής, και έχουν τη δυνατότητα να προχωρήσουν σε επαγγελματική κατάρτιση, πρακτική άσκηση και αναζήτηση εργασίας.

Ο επανασχεδιασμός της Δράσης επηρεάζει και την τιμή στόχο 2029 του δείκτη που προτείνεται για ενημέρωση από την πρόταση αναθεώρησης του Προγράμματος.

Σημειώνεται ότι η σχετική Πράξη “Επιχορήγηση ΝΠ Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης ΔΟΜ Αποστολή Ελλάδος για την υλοποίηση του έργου Helios Ολοκληρωμένες δράσεις ένταξης πολιτών τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας στην Περιφέρεια Κρήτης” εντάχθηκε στο Πρόγραμμα τον Δεκέμβριο του 2024 με 2ετή χρονικό ορίζοντα εφαρμογής.

Ειδικός Στόχος 4.ι. Ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά

Το ορόσημο που είχε τεθεί για τον δείκτη **EEOC18** συνδέεται με τη Δράση «Ομάδες Βελτίωσης Συνθηκών Διαβίωσης των ΡΟΜΑ», π/υ 1,5 εκ. € και παρουσιάζει μηδενική τιμή υλοποίησης.

Η αρχική εκτίμηση για την επίτευξη του οροσήμου του δείκτη EEOC18 βασίζονταν στο γεγονός της ενεργοποίησης της σχετικής Δράσης στο Δήμο Χανίων, διαδικασία που ακόμη δεν έχει ολοκληρωθεί, λόγω των χρονοβόρων διαδικασιών που επιβάλλει η ισχύουσα νομοθεσία, ως προϋπόθεση για την ένταξη της δράσης.

Ειδικός Στόχος 4.ια. Ισότιμη πρόσβαση σε ποιοτικές κοινωνικές και υγειονομικές υπηρεσίες

Το ορόσημο που είχε τεθεί για τον δείκτη **PSO792** συνδέεται με τη Δράση «Πρωτόκληση και υποστήριξη παιδιών για την ένταξή τους στην προσχολική εκπαίδευση καθώς και για την πρόσβαση παιδιών σχολικής ηλικίας, εφήβων και ατόμων με αναπηρία, σε υπηρεσίες δημιουργικής απασχόλησης», π/υ 21,7 εκ. € περίπου.

Η υπέρβαση στην τιμή επίτευξης του οροσήμου (145,7%) προκύπτει από το γεγονός ότι, σε αντίθεση με τον αρχικό σχεδιασμό, στην τιμή επίτευξης έχουν συμπεριληφθεί και οι λήπτες των voucher για την ένταξη παιδιών σε δομές φροντίδας και δημιουργικής απασχόλησης του τελευταίου έτους 2024-2025 υλοποίησης της Δράσης. Ως εκ τούτου δεν προκύπτει ανάγκη επαναπροσδιορισμού της τελικής τιμής στόχου του δείκτη.

Το ορόσημο που είχε τεθεί για τον δείκτη **PSO796** συνδέεται με τις Δράσεις ενίσχυσης λειτουργίας των συνεχιζόμενων από την ππ 2014-2020 κοινωνικών υποδομών της Περιφέρειας (Κέντρα Κοινότητας, Δομές παροχής Αγαθών/ καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών, ΚΗΦΗ και ΚΗΦΗ ΑμεΑ), π/υ 36,55 εκ. €. Η μικρή υπέρβαση στην επίτευξη του οροσήμου (51 δομές έναντι στόχου 49) προκύπτει από το γεγονός ότι δύο συνεχιζόμενες από την ππ 2014-2020 πράξεις περιλαμβάνουν η κάθε μια δύο δομές.

Το ορόσημο που είχε τεθεί για τον δείκτη **PSO807** συνδέεται με τις Δράσεις ενίσχυσης λειτουργίας των νέων κοινωνικών υποδομών της Περιφέρειας (Κέντρα Κοινότητας, Δομές παροχής Αγαθών και Στέγες Υποστηριζόμενη Διαβίωσης), π/υ 6,8 εκ. €. Εντοπίζεται υστέρηση στην επίτευξη του οροσήμου (50%), κατάσταση που αναμένεται

σύνομα να ανατραπεί λόγω του γεγονότος ότι στο Πρόγραμμα έχουν ήδη ενταχθεί 4 πράξεις που αφορούν στην ενίσχυση της λειτουργίας 5 νέων κοινωνικών δομών (3 Κέντρα Κοινότητας και 2 στεγαστικές δομές).

Το ορόσημο που είχε τεθεί για τον δείκτη **PSO801** συνδέεται με τις Δράσεις ενίσχυσης λειτουργίας των συνεχιζόμενων από την ππ 2014-2020 ΤΟΜΥ και των δομών αντιμετώπισης των εξαρτήσεων, π/υ 4,1 εκ. €. Η μικρή υπέρβαση (19 δομές έναντι 17) προκύπτει από το γεγονός ότι μια συνεχιζόμενη από την ππ 2014-2020 πράξη αφορά στη λειτουργία 3 δομών.

Το ορόσημο που είχε τεθεί για τον δείκτη **PSO806** συνδέεται με τις Δράσεις ενίσχυσης λειτουργίας των νέων ΤΟΜΥ και ΚΟΜΥ, καθώς και των νέων δομών ψυχικής υγείας και αντιμετώπισης των εξαρτήσεων, π/υ 12,1 εκ. €, και παρουσιάζει μηδενική επίτευξη.

Μετά την έκδοση της σχετικής ΚΥΑ για το πλαίσιο εφαρμογής και ένταξης στα Περιφερειακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021-2027 της Δράσης λειτουργίας νέων ΤΟΜΥ (ΦΕΚ Β, 666/18.02.2025), καθώς και την αναμενόμενη ΚΥΑ για τις νέες ΚΟΜΥ έχει προγραμματισθεί η δημοσίευση σχετικής Πρόσκλησης για το 2^ο τετράμηνο του 2025, ενώ μετά την εξειδίκευση των πολιτικών του ΥΠΕΚΑ αναμένεται η ενεργοποίηση και των νέων δομών ψυχικής υγείας και αντιμετώπισης των εξαρτήσεων.

3.2.6. Προτεραιότητα 6. Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη των Αστικών Κέντρων και της Υπαίθρου

Πίνακας 7: Πρόοδος επίτευξης οροσήμων Προτεραιότητας 6 | 31.12.2024

Ειδικός στόχος	Δείκτης [Μονάδα Μέτρησης]	Ορόσημο (2024)	Επιλεγμένες πράξεις	Τιμή Υλοποίησης	% Επίτευξης
RSO5.1	RCO14 -Δημόσιοι οργανισμοί που υποστηρίζονται για την ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών, προϊόντων και διαδικασιών [δημόσιοι οργανισμοί]	3	1	0	0,0%
RSO5.1	RCO26 -Πράσινες υποδομές που κατασκευάστηκαν ή αναβαθμίστηκαν για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή [εκτάρια]	2,4	5,45	0	0,0%
RSO5.1	RCO74 -Πληθυσμός που καλύπτεται από έργα στο πλαίσιο στρατηγικών για ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη [άτομα]	110.000	0	0	0,0%
RSO5.1	RCO75 -Στρατηγικές για ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη που υποστηρίζονται [συμβολή στις στρατηγικές]	4	0	0	0,0%
RSO5.1	RCO77 -Αριθμός πολιτιστικών και τουριστικών χώρων που υποστηρίζονται [πολιτιστικοί και τουριστικοί χώροι]	3	2	0	0,0%
RSO5.2	RCO14 -Δημόσιοι οργανισμοί που υποστηρίζονται για την ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών, προϊόντων και διαδικασιών [δημόσιοι οργανισμοί]	1	0	0	0,0%
RSO5.2	RCO74 -Πληθυσμός που καλύπτεται από έργα στο πλαίσιο στρατηγικών για ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη [άτομα]	63.000	0	0	0,0%
RSO5.2	RCO75 -Στρατηγικές για ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη που υποστηρίζονται [συμβολή στις στρατηγικές]	1	0	0	0,0%
RSO5.2	RCO77 -Αριθμός πολιτιστικών και τουριστικών χώρων που υποστηρίζονται [πολιτιστικοί και τουριστικοί χώροι]	1	1	0	0,0%

Ειδικός Στόχος 5.ι. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στις αστικές περιοχές

Το ορόσημο του δείκτη **RCO14**-Δημόσιοι οργανισμοί που υποστηρίζονται για την ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών, προϊόντων και διαδικασιών, συνδέεται με τη Δράση 5.1.1. Εφαρμογές ΤΠΕ στο δημόσιο τομέα, στο πλαίσιο της οποίας σχετικές παρεμβάσεις περιλαμβάνονται μόνο στο ΣΒΑΑ Ηρακλείου. Έχει ενταχθεί ένα μεταφερόμενο έργο το οποίο δεν έχει ολοκληρωθεί ώστε να συμβάλει στην επίτευξη του οροσήμου.

Ο δείκτης **RCO26**-Πράσινες υποδομές που κατασκευάστηκαν ή αναβαθμίστηκαν για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή συνδέεται με τη Δράση 5.1.10 «Ανάπτυξη ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή κοινοχρήστων

χώρων περιοχών ΣΒΑΑ», στο πλαίσιο της οποίας έχουν ενταχθεί 2 μεταφερόμενα και ένα τμηματοποιημένο έργο με τιμή στόχο 5,45 εκτάρια. Τα έργα αυτά είναι σε εξέλιξη και δεν συνεισφέρουν στην επίτευξη του οροσήμου.

Το ορόσημο του δείκτη **RCO74**-Πληθυσμός που καλύπτεται από έργα στο πλαίσιο στρατηγικών για ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη παρουσιάζει μηδενική επίτευξη δεδομένου ότι δεν έχει ολοκληρωθεί κάποιο έργο στο πλαίσιο των εγκεκριμένων ΣΒΑΑ. Για τον ίδιο λόγο είναι μηδενική και η επίτευξη του οροσήμου του δείκτη **RCO75**-Στρατηγικές για ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη που υποστηρίζονται.

Το ορόσημο του δείκτη **RCO77**-Αριθμός πολιτιστικών και τουριστικών χώρων που υποστηρίζονται, συνδέεται με τη Δράση 5.1.6. Προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος, στο πλαίσιο της οποίας έχουν ενταχθεί 2 μεταφερόμενα έργα του ΣΒΑΑ Ηρακλείου. Τα έργα αυτά είναι σε εξέλιξη και δεν συνεισφέρουν στην επίτευξη του οροσήμου.

Ειδικός Στόχος 5.ii. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στις αγροτικές και παράκτιες περιοχές

Ο δείκτης **RCO14**-Δημόσιοι οργανισμοί που υποστηρίζονται για την ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών, προϊόντων και διαδικασιών, δεν συνδέεται με σχετικές δράσεις της εγκεκριμένης ΟΧΕ και στο πλαίσιο της 1ης αναθεώρησης του Προγράμματος προτείνεται η αφαίρεσή του από το σύστημα δεικτών του Ειδικού Στόχου 5.ii.

Το ορόσημο του δείκτη **RCO74**-Πληθυσμός που καλύπτεται από έργα στο πλαίσιο στρατηγικών για ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη παρουσιάζει μηδενική επίτευξη δεδομένου ότι δεν έχει ολοκληρωθεί κάποιο έργο στο πλαίσιο της εγκεκριμένης ΟΧΕ. Για τον ίδιο λόγο είναι μηδενική και η επίτευξη του οροσήμου του δείκτη **RCO75**-Στρατηγικές για ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη που υποστηρίζονται.

Το ορόσημο του δείκτη **RCO77**-Αριθμός πολιτιστικών και τουριστικών χώρων που υποστηρίζονται, συνδέεται με τις Δράσεις 5.2.2. Προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος (ΠΠ 166) & 5.2.3. Προστασία, ανάπτυξη και προβολή της δημόσιας τουριστικής περιουσίας (ΠΠ 165). Στο πλαίσιο της Δράσης 5.2.2 έχει ενταχθεί ένα μεταφερόμενο έργο το οποίο δεν έχει ολοκληρωθεί.

3.2.7. Προτεραιότητα 7. Τεχνική βοήθεια ΕΤΠΑ

Πίνακας 8: Πρόοδος επίτευξης οροσίων Προτεραιότητας 7 | 31.12.2024

Ειδικός στόχος	Δείκτης [Μονάδα Μέτρησης]	Ορόσημο (2024)	Επιλεγμένες πράξεις	Τιμή Υλοποίησης	% Επίτευξης
TB	PSO691-Έλεγχοι και επιθεωρήσεις [Έλεγχοι / επιθεωρήσεις]	8	0	0	0,0%
TB	PSO693-Συμβάσεις παροχής υπηρεσιών και προμηθειών [Συμβάσεις]	8	36	10	125,0%
TB	PSO694-Δικαιούχοι που υποστηρίζονται [Δικαιούχοι]	4	2	0	0,0%
TB	PSO696-Ενέργειες επικοινωνίας και προβολής [Ενέργειες]	6	20	7	116,7%

Στους δείκτες PSO693-Συμβάσεις παροχής υπηρεσιών και προμηθειών & PSO696-Ενέργειες επικοινωνίας και προβολής παρουσιάζεται υπερέπιτευξη των οροσίων που είχαν τεθεί, η οποία οφείλεται στο γεγονός ότι η αρχική στοχοθεσία έγινε με υψηλότερο μοναδιαίο κόστος από τις μέχρι σήμερα ανατεθείσες συμβάσεις υπηρεσιών και προμηθειών και τις Ενέργειες επικοινωνίας και προβολής, ενώ οι άλλοι 2 δείκτες παρουσιάζουν μηδενική υλοποίηση έως το τέλος του 2024.

3.2.8. Προτεραιότητα 8. Τεχνική βοήθεια ΕΚΤ+

Πίνακας 9: Πρόοδος επίτευξης οροσίων Προτεραιότητας 8 | 31.12.2024

Ειδικός στόχος	Δείκτης [Μονάδα Μέτρησης]	Ορόσημο (2024)	Επιλεγμένες πράξεις	Τιμή Υλοποίησης	% Επίτευξης
TB	PSO691-Έλεγχοι και επιθεωρήσεις [Έλεγχοι / επιθεωρήσεις]	7	0	0	0,0%
TB	PSO693-Συμβάσεις παροχής υπηρεσιών και προμηθειών [Συμβάσεις]	3	10	0	0,0%
TB	PSO694-Δικαιούχοι που υποστηρίζονται [Δικαιούχοι]	2	0	0	0,0%
TB	PSO696-Ενέργειες επικοινωνίας και προβολής [Ενέργειες]	3	0	0	0,0%

Όλοι οι δείκτες της Τεχνικής Βοήθειας ΕΚΤ+ παρουσιάζουν μηδενική υλοποίηση έως το τέλος του 2024. Έχει ενταχθεί ένα έργο με τιμή στόχο 10 στο δείκτη PSO693-Συμβάσεις παροχής υπηρεσιών και προμηθειών.

4. Κοινωνικοοικονομικό Περιβάλλον και νέες Προκλήσεις

4.1. Εξελίξεις στο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον της Περιφέρειας

Η Κρήτη συμβάλει διαχρονικά (περίοδος εξέτασης 2013-2022) στο ΑΕΠ και την ΑΠΑ της χώρας κατά 5%¹. Η οικονομία της στηρίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στον τομέα του τουρισμού², δέχθηκε ισχυρό πλήγμα την διετία 2020-2021 από τις επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19. Παρά το γεγονός ότι η ανάκαμψή της το 2022 ήταν δυναμική καταγράφοντας μεγαλύτερο ρυθμό ανάπτυξης από τον εθνικό³, αυτή η τρωτότητά της στις μεταβολές των τουριστικών ροών οδήγησε στην σχετική υποχώρησή της κατά μία θέση μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας, τόσο ως σχετικό μέγεθος Περιφερειακής Οικονομίας όσο και ως προς το κ.κ. ΑΕΠ⁴. Ως προς το τελευταίο υπογραμμίζεται ότι, κατά την τριετία 2019-2022 ενισχύθηκε κατά 12,3% (από 14.600 € σε 16.400 €) χωρίς όμως να συγκλίνει με το αντίστοιχο μέγεθος της χώρας και της ΕΕ, αφού διαχρονικά συνιστά περίπου το 84%-85% του κ.κ. ΑΕΠ της Ελλάδος και το 46%-47% του αντίστοιχου της Ε.Ε.-27. Παρόλα αυτά η Κρήτη δεν ανήκει σε εκείνες τις Περιφέρειες που αντιμετωπίζουν αναπτυξιακό τέλμα, καθώς ο ρυθμός μεταβολής του κ.κ. ΑΕΠ, της παραγωγικότητας και της απασχόλησης είναι ισχυρότερος του αντίστοιχου εθνικού, αλλά υπολείπεται αυτών της ΕΕ.⁵

Η απασχόληση στην Κρήτη έχει αυξηθεί σημαντικά κατά την τελευταία δεκαετία (2014-2023), δείχνοντας όμως στασιμότητα κατά την περίοδο 2019-2023 (+0,1%), περίοδο κατά την οποία παρατηρήθηκε ισχυρότερη μεταβολή στο επίπεδο της χώρας και της ΕΕ (7,2% και 2,9% αντίστοιχα).⁶ Αντίστοιχα, ο αριθμός των ανέργων⁷ και το ποσοστό ανεργίας έχει μειωθεί σημαντικά κατά την τελευταία δεκαετία (2014: 24,0% | 2023: 10,8%), ενώ σημαντική είναι η αποκλιμάκωση στον αριθμό των ανέργων που παρατηρείται το 2023 σε σχέση με το 2019 (-8,1%). Παρά τις παραπάνω τάσεις η ανεργία στους νέους 15-29 ετών το 2023 παραμένει σε υψηλά επίπεδα (≈25,5%), δηλώνοντας ότι παραμένουν σημαντικά εμπόδια στην προσπάθεια των νέων να εισέλθουν στην αγορά εργασίας. Το 2023 το ποσοστό νέων (15-24 ετών) που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης⁸ στην Κρήτη ανέρχεται στο 8,5%, επίδοση που είναι καλύτερη τόσο της χώρας (11,6%) όσο και της ΕΕ (9,2%). Ομοίως, η μακροχρόνια ανεργία στην Κρήτη παρουσιάζει σημαντική υποχώρηση, καθώς την διετία 2018-2019 περίπου το 50% των ανέργων των ηλικιών 15-74 έτη ήταν μακροχρόνια άνεργοι, ενώ το 2023 το ποσοστό τους είχε μειωθεί στο 30,0%. Συμπερασματικά, σημειώνεται ότι ενώ η Περιφέρεια Κρήτης έχει καλές επιδόσεις στους δείκτες ανεργίας με σημαντική τάση αποκλιμάκωσης, σε σύγκριση με το Ενωσιακό επίπεδο υπολείπεται σημαντικά, ιδιαίτερα στην ανεργία στους νέους (2023: Ανεργία: 6,1% | Ανεργία στους νέους 15-24 ετών: 14,5% | Μακροχρόνια Ανεργία: 2,1%).

Κατά την δεκαετία 2011-2021 ο πληθυσμός της Κρήτης⁹ γηράσκει με γρήγορο ρυθμό καθώς η μέση ηλικία αυξήθηκε από τα 40,1 έτη στα 42,5 έτη, το παραγωγικό του μέρος μειώνεται ενώ παράλληλα οι θάνατοι υπερβαίνουν τις γεννήσεις, παρά τον υψηλό συντελεστή γονιμότητας. Την εικόνα έρχεται να διασώσει η καθαρή μετανάστευση, η οποία είναι θετική, συμβάλλοντας τόσο στην οριακή αύξηση (+0,2%) του πληθυσμού, όσο και στην αποφυγή προς το παρόν κινδύνου περάσματος της Περιφέρειας σε παγίδα ανάπτυξης ταλέντων.¹⁰ Συνολικά, τα δομικά χαρακτηριστικά της ηλικιακής σύνθεσης του πληθυσμού της Περιφέρειας εμφανίζουν τάσεις που προμηνύουν σημαντικές προκλήσεις ως προς την κοινωνικοοικονομική εξέλιξη του νησιού.

Ως προς το μορφωτικό επίπεδο, η Κρήτη εμφανίζει ένα σχετικά καλό προφίλ σύμφωνα με τα στοιχεία απογραφής του πληθυσμού 2021, το οποίο ναι μεν βαίνει βελτιούμενο αλλά υπολείπεται εκείνου που αποτυπώνεται σε εθνικό επίπεδο και υποχωρεί σε σχέση με την πρόοδο που σημειώνουν οι υπόλοιπες Περιφέρειες της χώρας.¹¹ Στην Κρήτη το ποσοστό του πληθυσμού στις ηλικίες 25-64 έτη με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο¹² - ένα από τα κυριότερα εμπόδια για την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα μίας τοπικής οικονομίας- μειώνεται, ενώ παράλληλα το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών με ανώτερο μορφωτικό επίπεδο¹³ αυξάνεται. Ωστόσο, αυτό γίνεται με χαμηλότερη ένταση σε σχέση με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της χώρας, με αποτέλεσμα η Κρήτη να υποχωρεί σημαντικά στην σχετική τους κατάταξη. Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι η Κρήτη κατά την περίοδο 2014-2023 έχει βελτιώσει σημαντικά την επίδοσή της ως προς την σχολική διαρροή¹⁴ (από 14,0% σε 6,9%). Ωστόσο, κατά τα έτη 2019-2023 παρατηρείται μία κλιμάκωση (από 5,9% σε 6,9%), όταν η τάση σε εθνικό επίπεδο παραμένει πτωτική και το ποσοστό κινείται σε σαφώς χαμηλότερο επίπεδο (2019: 4,1% - 2023: 3,7%).

Ως προς τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού¹⁵, η Κρήτη παρουσιάζει σημαντική βελτίωση καθώς το 2023 καταγράφει το χαμηλότερο ποσοστό μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας, όταν το 2019 εμφάνιζε το 7^ο υψηλότερο ποσοστό. Από την άλλη πλευρά, στον τομέα της υγείας κατά την περίοδο 2021-2023 στην Κρήτη καταγράφηκε μεγάλη επιδείνωση όσον αφορά στην κάλυψη ιατρικών αναγκών και εξετάσεων, με τα εμπόδια να είναι το υψηλό κόστος, η απόσταση από τις μονάδες υγείας και η λίστα αναμονής¹⁶.

Στο μικροοικονομικό περιβάλλον, τα στοιχεία από το Μητρώο Επιχειρήσεων της ΕΛ.ΣΤΑΤ.¹⁷ αποτυπώνουν την ισχυρή ανάπτυξη που καταγράφεται από την επιχειρηματική δραστηριότητα στην Περιφέρεια κατά την περίοδο 2014-2021. Εστιάζοντας, όμως, στην τριετία 2019-2021 δεν καταγράφεται σημαντική μεταβολή καθώς

παρατηρείται αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων κατά 6,3%, οριακή αύξηση στον Κύκλο Εργασιών κατά 1,0% και οριακή μείωση στον αριθμό των απασχολούμενων κατά 0,9%. Στον τομέα της Καινοτομίας, σύμφωνα με το Regional Innovation Scoreboard 2023 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁸ η Κρήτη αξιολογείται ως "moderate innovator" και αποτελεί την δεύτερη καλύτερη Περιφέρεια της χώρας μετά από εκείνη της Αττικής, αμφότερες όμως να συνεχίζουν να υπολείπονται των ευρωπαϊκών Περιφερειών σε θέματα καινοτομίας. Ανάλογη εικόνα αποκομίζεται εξετάζοντας την ένταση δαπανών Έρευνας και Ανάπτυξης ως ποσοστό του ΑΕΠ για το 2020¹⁹. Τέλος, όσον αφορά στην ανταγωνιστικότητα σύμφωνα με τον Δείκτη Regional Competitiveness Index 2.0 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2022²⁰, η Περιφέρεια Κρήτης βαθμολογείται στο 63,8% του μέσου όρου της Ε.Ε. και χαρακτηρίζεται ως "Less Developed Region", κατέχοντας την 4η θέση μεταξύ των Ελληνικών Περιφερειών, αλλά μόλις την 209^η θέση μεταξύ 234 αξιολογούμενων Περιφερειών, έχοντας βελτιώσει οριακά την θέση της σε σύγκριση με το 2019 (210^η θέση).

4.2. Ειδικές Συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και Συνέργειες του Προγράμματος με άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία

4.2.1. ΣΠ1. Μία πιο Έξυπνη Ευρώπη

4.2.1.1. Προτεραιότητα 1. Προώθηση της Καινοτομίας και στήριξη της Επιχειρηματικότητας (ΕΤΠΑ)

Ειδικός Στόχος 1.ι. Έρευνα και Καινοτομία

Ειδική Σύσταση: Το ζήτημα ενίσχυσης της ικανότητας Ε&Κ των επιχειρήσεων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο εξακολουθεί να αποτελεί υψηλή προτεραιότητα για την Ελλάδα. Απαιτούνται συνεχείς προσπάθειες για τον μετασχηματισμό της Ελλάδας σε οικονομία έντασης γνώσης και πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην περαιτέρω ενίσχυση της ικανότητας μεταφοράς τεχνολογικής καινοτομίας μέσω της αυξημένης συνεργασίας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, στη συνεργασία μεταξύ μεγάλων επιχειρήσεων και ΜΜΕ, καθώς και στην ενίσχυση του οικοσυστήματος της καινοτομίας, των παραγόντων διευκόλυνσης αυτής και της συμμετοχής σε ευρωπαϊκά δίκτυα, πλατφόρμες και προγράμματα Ε&Κ. Η Περιφ. Κρήτης αξιολογείται ως "moderate innovator" και αποτελεί την 2^η καλύτερη Περιφέρεια της χώρας μετά από εκείνη της Αττικής, υπολειπόμενη όμως σημαντικά των ευρωπαϊκών Περιφερειών σε θέματα καινοτομίας.

Παράλληλα η Ελλάδα θα μπορούσε επίσης να επωφεληθεί από τις ευκαιρίες που παρέχονται στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας των πλατφορμών στρατηγικών τεχνολογιών για την Ευρώπη (STEP), ώστε να δοθεί ώθηση στις επενδύσεις στην ανάπτυξη και την παραγωγή κρίσιμων τεχνολογιών για τη στήριξη του μετασχηματισμού της βιομηχανίας.

Το Πρόγραμμα στηρίζει την ενίσχυση της συνεργασίας των επιχειρήσεων με ερευνητικούς οργανισμούς και τις νεοφυείς καινοτόμες επιχειρήσεις μέσω της χρηματοδότησης επενδυτικών ιδεών σε τομείς εξειδίκευσης της Περιφ. Κρήτης, την ανάπτυξη Περιφερειακού Μηχανισμού προώθησης Καινοτόμου Επιχειρηματικότητας και την ενίσχυση του δικτύου ερευνητικών υποδομών τοπικού χαρακτήρα. Κύριος στόχος του Προγράμματος είναι η ενίσχυση του περιφερειακού οικοσυστήματος καινοτομίας μέσω της ενδυνάμωσης των συνεργασιών επιχειρηματικών φορέων και φορέων της γνώσης και του καινοτόμου επιχειρείν, της στροφής του παραγόμενου έργου των ΑΕΙ και Ερευνητικών Ιδρυμάτων σε τομείς εξειδίκευσης της περιφερειακής οικονομίας και εν τέλει της αύξησης των ιδιωτικών επενδύσεων σε Ε&Α, μέσα από τη μεγαλύτερη μόχλευση των δημόσιων πόρων. Ως προς τις συνέργειες των παρεμβάσεων, μέσω του ΤΑΑ χρηματοδοτείται η αναβάθμιση ερευνητικών υποδομών ισχυρού ερευνητικού κέντρου της Περιφέρειας (ΙΤΕ), ενώ παράλληλα, υπάρχουν ενταγμένα έργα οριζόντιου χαρακτήρα που συμβάλλουν στην ψηφιακή μετάβαση της χώρας σε διάφορους τομείς (τηλεπικοινωνίες, υγεία κλπ) και παρουσιάζουν οριζόντιες συνέργειες καθώς και συνέργειες με έργα στον ΕΣ 4ν. Επίσης, παρουσιάζεται ισχυρή συμπληρωματικότητα με τα Προγράμματα:

- Ανταγωνιστικότητα: όσον αφορά δράσεις ενίσχυσης της διασύνδεσης της έρευνας με τις επιχειρήσεις, την στήριξη ερευνητικών υποδομών και την προώθηση εξωστρέφειας των επιχειρήσεων.
- Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης: όσον αφορά δράσεις ενίσχυσης της καινοτόμου και νεοφυούς επιχειρηματικότητας, των προηγμένων τεχνολογιών και της έρευνας.
- HORIZON EUROPE & ERA: όσον αφορά δράσεις ενίσχυσης του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας.

Παράλληλα οι δυνατότητες αξιοποίησης της πρωτοβουλίας για την πλατφόρμα στρατηγικών τεχνολογιών για την Ευρώπη (STEP), όπως τονίζεται και στο Παράρτημα 17 «Οικονομικές και κοινωνικές επιδόσεις σε περιφερειακό επίπεδο» των συστάσεων του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου της ΕΕ για την Ελλάδα, αποτελεί μια νέα και σημαντική πρόκληση για την Περιφέρεια Κρήτης. Ειδικότερα στον τομέα προτεραιότητας της περιφερειακής RIS3 της υγείας εντοπίζεται ένα ιδιαίτερα ισχυρό τοπικό ερευνητικό δυναμικό με υψηλού επιπέδου ερευνητική δραστηριότητα

και παρουσία ομάδων τεχνολογικών, ορισμένες από τις οποίες έχουν προσελκύσει και ιδιωτικά κεφάλαια. Οι δραστηριότητες που έχουν αναπτυχθεί εντάσσονται σε διαφορετικούς κρίκους της αλυσίδας αξίας με εφαρμογή και στα πεδία της βιοπληροφορικής και της βιοτεχνολογίας.

Αντίστοιχα, το δυναμικό καινοτομίας των ψηφιακών τεχνολογιών που έχουν εφαρμογή σε όλους τους τομείς της περιφερειακής οικονομίας είναι τεράστιο και οι επενδυτικές απαιτήσεις ενδέχεται να είναι διαφορετικές. Πεδία εφαρμογών με γενικότερη ζήτηση από τους τομείς εξειδίκευσης της RIS3 αναφέρονται ενδεικτικά Big Data and Data Analytics σε τομεακό επίπεδο, Internet of Things, Artificial Intelligence, e-health, Industry digitalization, εφαρμογές γεωργίας ακριβείας, αυτοματισμοί και εφαρμογές στη διαχείριση ενέργειας κ.ο.κ..

Ειδικός Στόχος 1.iii. Ανταγωνιστικότητα των ΜΜΕ

Ειδική Σύσταση: Η ανταγωνιστικότητα της χώρας άρχισε να βελτιώνεται, υποστηριζόμενη από μια ισχυρή δυναμική μεταρρυθμίσεων στις επιχειρήσεις και τη δημόσια διοίκηση και τη μείωση της διοικητικής επιβάρυνσης για τις επιχειρήσεις. Η ανταγωνιστικότητα κόστους της Ελλάδας αυξήθηκε σημαντικά την τελευταία δεκαετία, όμως στον αντίποδα η ανταγωνιστικότητα που δεν σχετίζεται με το κόστος εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Όσον αφορά στην περιφερειακή ανταγωνιστικότητα, οι ελληνικές περιφέρειες παρουσιάζουν ανοδική τάση από το 2016, παραμένοντας ωστόσο κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Επιπλέον, οι ψηφιακές τεχνολογίες ενσωματώνονται με αργούς ρυθμούς στις επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Στο Πρόγραμμα επιδιώκεται η επιτάχυνση της τεχνολογικής και πράσινης μετάβασης των ΜΜΕ με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας τους στις διεθνείς αγορές, την μεγέθυνσή τους σε όρους απασχολούμενου εργατικού δυναμικού, την ενσωμάτωση καινοτομιών στην παραγωγική διαδικασία για τη δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας και την αύξηση της συνεισφοράς τους για την επίτευξη των στόχων της κλιματικής αλλαγής. Το έργο «ενίσχυση του δικτύου Κρατικών Ενισχύσεων» του ΤΑΑ δρα σε συνέργεια με τις δράσεις κρατικών ενισχύσεων του Προγράμματος, καθώς αναμένεται να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα των δράσεων. Επίσης, παρουσιάζεται ισχυρή συμπληρωματικότητα με τα Προγράμματα:

- Ανταγωνιστικότητα: μέσω δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, των συνεργατικών σχημάτων, δομών στήριξης των ΜμΕ και εξωστρέφειας των επιχειρήσεων.
- Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης: μέσω δράσεων στήριξης μηχανισμών και δομών της επιχειρηματικότητας.

4.2.2. ΣΠ2. Μία πιο Πράσινη Ευρώπη

4.2.2.1. Προτεραιότητα 2. Στήριξη της πράσινης ανάπτυξης και μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα (ΕΤΠΑ)

Ειδικός Στόχος 2.i. Ενεργειακή Αποδοτικότητα

Ειδική Σύσταση: Η χώρα έχει εφαρμόσει σειρά μέτρων ενεργειακής απόδοσης με τη στήριξη κονδυλίων της ΕΕ. Ωστόσο, τα περισσότερα προγράμματα αφορούν τα κτίρια, ενώ τα προγράμματα για τη βιομηχανία είναι αρκετά περιορισμένα. Η Ελλάδα πρέπει να εντείνει τις προσπάθειές της στον οικιστικό τομέα για την επίτευξη ουσιαστικής συνεισφοράς στον στόχο μείωσης της κατανάλωσης ενέργειας από τα κτίρια έως το 2030. Εξακολουθούν να υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης της αποδοτικής χρήσης των πόρων της Ελλάδας στο δομημένο περιβαλλοντικό σύστημα.

Στο Πρόγραμμα προβλέπεται η ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων δημόσιου τομέα, και ειδικότερα κτιρίων που έχουν μεγάλη ενεργειακή κατανάλωση, επιτυγχάνουν το μεγαλύτερο δυνατό επίπεδο εξοικονόμησης ενέργειας, έχουν επιδεικτικό χαρακτήρα και εξασφαλίζουν ωριμότητα υλοποίησης. Κύριος στόχος του Προγράμματος είναι η συμβολή στη μείωση των εκπομπών CO₂ και την κλιματική «ουδετερότητα» της Περιφέρειας μέσω της προώθησης επενδύσεων στον κατασκευαστικό τομέα και στη βιομηχανία που θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας συμβάλλοντας θετικά στο περιφερειακό ΑΕΠ. Στις δράσεις κρατικών ενισχύσεων του ΕΣ 1.iii περιλαμβάνεται η ενίσχυση παρεμβάσεων εξοικονόμησης ενέργειας στη μεταποίηση και διακριτή δράση για την εφαρμογή διεργασιών φιλικών προς το περιβάλλον (περιλαμβανομένης της εξοικονόμησης ενέργειας, ΑΠΕ κλπ). Στο πλαίσιο του ΤΑΑ υλοποιούνται συμπληρωματικά με τις σχετικές δράσεις του Προγράμματος έργα εξοικονόμησης ενέργειας σε δημόσια κτίρια και ιδιωτικές κατοικίες. Επίσης, παρουσιάζεται ισχυρή συμπληρωματικότητα με τα Προγράμματα:

- Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή: μέσω δράσεων ενεργειακής αναβάθμισης δημοσίων κτιρίων, εξοικονόμησης ενέργειας και βελτίωσης ενεργειακής απόδοσης στις ΜΜΕ του τριτογενούς (συμπεριλαμβανομένων και των τουριστικών καταλυμάτων) και δευτερογενούς τομέα, ανάπτυξης έργων ΑΠΕ από Ενεργειακές Κοινότητες κ.ο.κ.

- Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση: μέσω δράσεων βελτίωσης ενεργειακής αποδοτικότητας, και ενίσχυσης της έξυπνης και καθαρής ενέργειας.

Ειδικός Στόχος 2.iv. Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή

Ειδική Σύσταση: Η αυξανόμενη συχνότητα και σοβαρότητα των φυσικών καταστροφών που πλήττουν την Ελλάδα έχει ασκήσει μεγάλη πίεση στο σύστημα πολιτικής προστασίας. Η Ελλάδα έχει σημειώσει πρόοδο όσον αφορά την κατανόηση και την παρακολούθηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, αλλά αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά την εφαρμογή στρατηγικών προσαρμογής, ιδίως λόγω της ανεπάρκειας ανθρώπινων και οικονομικών πόρων. Λόγω της αυξημένης συχνότητας ακραίων φυσικών φαινομένων, οι επενδύσεις στον τομέα πρόληψης και ετοιμότητας έναντι των κινδύνων που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή είναι καίριας σημασίας.

Στο Πρόγραμμα προβλέπεται η υλοποίηση δράσεων αντιπλημμυρικής προστασίας, βελτίωσης των δυνατοτήτων των φορέων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, ενημέρωσης / ευαισθητοποίησης του πληθυσμού για την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, καθώς και δράσεων για την αντιμετώπιση της διάβρωσης των ακτών μέσω των στρατηγικών βιώσιμης αστικής ανάπτυξης. Κύριος στόχος του Προγράμματος είναι η αντιμετώπιση επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και απειλών από καταστροφές που προκαλούνται από θεομηνίες μέσω της διαχείρισης επιφανειακών απορροών, υδατορεμάτων, πλημμυρικών ποταμών και της διαχείρισης ομβρίων με βάση το περιφερειακό Σχέδιο Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας (ΣΔΚΠ). Ως προς τις συνέργειες, στο πλαίσιο του ΤΑΑ περιλαμβάνεται η υλοποίηση αντιπλημμυρικών έργων και ενίσχυσης προστασίας των δασών. Επίσης, παρουσιάζεται ισχυρή συμπληρωματικότητα με τα Προγράμματα:

- Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή: μέσω δράσεων ενίσχυσης της ανθεκτικότητας και ενδυνάμωσης της προσαρμογής της χώρας στην κλιματική αλλαγή, πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων ερημοποίησης και διάβρωσης ακτών νησιών της χώρας κοκ.
- Πολιτική Προστασία: μέσω δράσεων ενίσχυσης εξοπλισμού αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών

Ειδικός Στόχος 2.v. Πρόσβαση στο νερό

Ειδική Σύσταση: Η Ελλάδα έχει σημειώσει πρόοδο ως προς την πράσινη μετάβαση, ενώ απαιτείται περισσότερη δράση σε διάφορους τομείς, όπως η βιώσιμη διαχείριση των υδάτων, η οποία εξακολουθεί να αποτελεί μείζον περιβαλλοντικό ζήτημα για τη χώρα. Επίσης, επισημαίνονται ελλείψεις στην λειτουργία και συντήρηση των υποδομών λυμάτων, βραδείς ρυθμοί στην υλοποίηση έργων και περιορισμένη σύνδεση των ιδιωτικών κατοικιών με τα δίκτυα αποχέτευσης. Απαιτούνται ολοκληρωμένες επενδύσεις, για τα ύδατα, τα λύματα, την ανάκτηση ενέργειας, την ψηφιοποίηση, την επαναχρησιμοποίηση των υδάτων, τα όμβρια ύδατα και την αφαλάτωση.

Στο Πρόγραμμα προβλέπεται η χρηματοδότηση έργων που αφορούν την αναβάθμιση / συμπλήρωση υφιστάμενων δικτύων ύδρευσης που βελτιώνουν την ποιότητα του παρεχόμενου νερού και περιορίζουν τις απώλειες καθώς και την κατασκευή νέων δικτύων και συστημάτων ύδρευσης σε περιοχές που έχουν περιορισμένη παροχή νερού ύδρευσης. Επιπλέον, θα χρηματοδοτηθούν δράσεις που αφορούν την βελτίωση στη διαχείριση υγρών αποβλήτων. Κύριος στόχος του Προγράμματος είναι η βιώσιμη και ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων της Κρήτης, λαμβάνοντας υπόψη και τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Προς την κατεύθυνση αυτή θα λειτουργήσει και η ολιστική προσέγγιση στη διαχείριση των υδάτινων πόρων της Κρήτης. Επίσης επιδιώκεται η καθολική πρόσβαση του πληθυσμού σε καλής ποιότητας πόσιμο νερό και περιορισμός των διαρροών στα δίκτυα ύδρευσης. Ως προς τις συνέργειες, στο πλαίσιο του ΤΑΑ έχουν ενταχθεί έργα που αφορούν την μείωση απωλειών νερού και την εξοικονόμηση πόσιμου νερού, την ενίσχυση των διαθέσιμων υδάτινων πόρων και την βελτίωση διαχείρισης αστικών λυμάτων, καθώς και την κατασκευή και συντήρηση αρδευτικών υποδομών (Λιμνοδεξαμενή Χοχλακίων και Φράγμα Αγ. Ιωάννη Ιεράπετρας. Τέλος, παρουσιάζεται ισχυρή συμπληρωματικότητα με το Πρόγραμμα Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή που χρηματοδοτεί μεταξύ άλλων παρεμβάσεις ολιστικής προσέγγισης στη διαχείριση του νερού και των αστικών λυμάτων του Ρεθύμνου, ενώ σημαντική είναι η συνέργεια και με το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2023-2027 που ενισχύει έργα προστασίας της ποιότητας και βιώσιμης χρήσης των υδάτινων πόρων.

Ειδικός Στόχος 2.vii. Προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας

Ειδική Σύσταση: Η χώρα έχει περιθώριο να βελτιώσει την προστασία της φύσης. Έως το τέλος του 2021 προστατευόταν το 35 % των χερσαίων και το 19,8 % των θαλάσσιων περιοχών της Ελλάδας. Επιπλέον, στο αστικό δομημένο περιβάλλον αναδεικνύονται ανάγκες ενίσχυσης πρασίνου και επέκτασης πράσινων υποδομών που θα συμβάλλουν στη μείωση όλων των μορφών ρύπανσης.

Στο Πρόγραμμα προβλέπεται η χρηματοδότηση έργων πράσινων υποδομών σε κοινόχρηστους χώρους των αστικών και ημιαστικών κέντρων της Κρήτης που θα ενισχύσουν την αστική βιοποικιλότητα σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα, την οικολογική σύνδεση πράσινων χώρων, τη μείωση των εκπομπών CO₂

και τη μικροκλιματική αναβάθμιση του αστικού τοπίου. Σημαντική προς την κατεύθυνση αυτή είναι η συμβολή των στρατηγικών ΒΑΑ που χρηματοδοτεί το Πρόγραμμα. Ως προς τις συνέργειες, τα έργα που χρηματοδοτούνται από τα ΤΑΑ αφορούν οριζόντιες δράσεις όπως τα Τοπικά και Πολεοδομικά Σχέδια, τα οποία δρουν συμπληρωματικά με τις Στρατηγικές ΟΧΕ και ΟΧΕ/ΒΑΑ καθώς ο καθορισμός χρήσεων γης συμβάλει στην επίτευξη των στόχων (των στρατηγικών). Τέλος μέσω του ΠΕΚΑ χρηματοδοτούνται έργα βελτίωσης της ποιότητας της ατμόσφαιρας, δράσεις παρακολούθησης της ποιότητας της ατμόσφαιρας και χαρτογράφησης του θορύβου στη μεγάλη αστική περιοχή του Ηρακλείου.

4.2.3. ΣΠ3. Μια πιο Διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας

4.2.3.1. Προτεραιότητα 3. Ενίσχυση της ενδοπεριφερειακής προσβασιμότητας (ΕΤΠΑ)

Ειδικός Στόχος 3.ii. Βιώσιμες Μεταφορές

Ειδική Σύσταση: Δεν περιλαμβάνονται συγκεκριμένες επισημάνσεις για το οδικό δίκτυο. Οι Ειδικές Συστάσεις επικεντρώνονται κυρίως στις ελλείψεις βασικών υποδομών δημόσιων συγκοινωνιών στις σιδηροδρομικές μεταφορές και τις μεταφορές με λεωφορεία ως ανασταλτικοί παράγοντες για την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής των πολιτών, καθώς και στην καθυστέρηση μετάβασης της χώρας στις βιώσιμες και πράσινες (π.χ. καθαρές αστικές) μεταφορές. Επισημαίνεται η ανάγκη επέκτασης των βιώσιμων μεταφορών με την επιτάχυνση της απανθρακοποίησης του τομέα των μεταφορών και την προώθηση της χρήσης ηλεκτρικών οχημάτων.

Στο Πρόγραμμα προβλέπεται η χρηματοδότηση έργων συμπλήρωσης / αναβάθμισης του εθνικού και περιφερειακού οδικού δικτύου καθώς και της ενεργητικής και παθητικής οδικής ασφάλειας αυτού καθώς και του επαρχιακού δικτύου. Παράλληλα ο στόχος των καθαρών και βιώσιμων μεταφορών στις πόλεις υποστηρίζεται από τις στρατηγικές ΒΑΑ που χρηματοδοτεί το Πρόγραμμα. Ως προς τις συνέργειες, στο πλαίσιο του ΤΑΑ χρηματοδοτούνται έργα που αφορούν περιφερειακά δίκτυα και εθνικά δίκτυα (εκτός TEN-T), όπως έργα βελτίωσης οδικής ασφάλειας, έργα προώθησης βιώσιμων (πράσινων) μεταφορών, έργα αναβάθμισης του ΒΟΑΚ σε σύγχρονο αυτοκινητόδρομο καθώς και συνδέσεων αυτού με τις πύλες εισόδου και τα μεγάλα αστικά κέντρα. Επίσης, παρουσιάζεται ισχυρή συμπληρωματικότητα με το Πρόγραμμα Μεταφορές και ειδικότερα μέσω σχετικών δράσεων βελτίωσης της οδικής ασφάλειας.

4.2.4. ΣΠ4/ΕΤΠΑ. Μια πιο Κοινωνική Ευρώπη

Προτεραιότητα 4. Ενίσχυση της Κοινωνικής Δυναμικής και Κοινωνικής Συνοχής (ΕΤΠΑ)

Ειδικός Στόχος 4.ii. Υποδομές για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση

Ειδική Σύσταση: Ο ελληνικός πληθυσμός έχει υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ωστόσο οι επιδόσεις στις βασικές δεξιότητες είναι σχετικά χαμηλές όπως και στον δείκτη αντιστοίχισης δεξιοτήτων, κάτι που υπονομεύει αγοράς εργασίας, παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα. Επίσης, το ποσοστό του πληθυσμού με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο —ένα από τα κύρια εμπόδια για την οικονομική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα— ήταν ελαφρώς χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (22,4% έναντι 24,7%) το 2023, ωστόσο στην Κρήτη είναι αρκετά επάνω από τον εθνικό και ενωσιακό μέσο όρο (σχεδόν 1 στους 3 έχει χαμηλό μορφωτικό επίπεδο). Τέλος, η Ελλάδα κατατάσσεται τελευταία στην ΕΕ όσον αφορά τη συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα.

Στο Πρόγραμμα προβλέπεται η χρηματοδότηση δράσεων αναβάθμισης / συμπλήρωσης κτιριακών υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης καθώς και εργαστηριακού και ψηφιακού εξοπλισμού, που θα καταστήσουν την εκπαίδευση πιο ελκυστική στους χρήστες της και πιο αποτελεσματική ως προς τις απαιτήσεις ενός ταχέως εξελισσόμενου και τεχνολογικά μεταβαλλόμενου παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος. Επίσης, προβλέπεται να χρηματοδοτηθεί η αναβάθμιση/συμπλήρωση υποδομών παιδικής φροντίδας (κτίρια και εξοπλισμός λειτουργίας) ιδιαίτερα σε περιοχές -θύλακες ανεργίας και οικονομικής αποστέρησης, περιοχές με μεγάλες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις ή περιοχές που επλήγησαν από φυσικές καταστροφές, με παράλληλο στόχο την ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών μέσω της εξασφάλισης υπηρεσιών παιδικής φροντίδας. Συμπληρωματικά προς τα παραπάνω σημαντική είναι η συνεισφορά των δράσεων του ΕΚΤ+ του Προγράμματος, (α) ως προς την ενίσχυση της φιλοξενίας των βρεφών και νηπίων, οικογενειών με χαμηλά εισοδήματα στις υπάρχουσες δομές, (β) ως προς την εξασφάλιση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης για άτομα με αναπηρία και άτομα με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και (γ) ως προς τη βελτίωση της πρόσβασης των φοιτητών ΑμεΑ και άλλων εκπαιδευτικών αναγκών στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Ως προς την συμπληρωματικότητα, στο ΤΑΑ έχουν ενταχθεί δράσεις υποστήριξης της ψηφιακής μετάβασης της εκπαίδευσης (όπως π.χ. η σχολική επαγγελματική καθοδήγηση με την χρήση μηχανικής μάθησης). Επιπλέον, συνέργειες εντοπίζονται σε δράσεις του ΕΚΤ+ του Προγράμματος και με το Πρόγραμμα Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή μέσω δράσεων που στοχεύουν στην βελτίωση της ποιότητας, της

συμμετοχικότητας, της αποτελεσματικότητας και της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά εργασίας, καθώς και στην προώθηση της ίσης πρόσβασης σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση και κατάρτιση και της ολοκλήρωσής τους.

Ειδικός Στόχος 4.v. Εξασφάλιση ίσης πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη

Ειδική Σύσταση: Οι συνολικές δαπάνες για την υγεία σε σχέση με το ΑΕΠ στην Ελλάδα (9,2%) ήταν χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ (10,9%) το 2021 παρουσιάζοντας πτωτική τάση το 2022. Ανασταλτικοί παράγοντες για την πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ήταν οι οικονομικοί φραγμοί, οι μεγάλες λίστες αναμονής και η απόσταση. Μεταξύ των ετών 2022 και 2023, η Ελλάδα κατέγραψε περαιτέρω αύξηση από 9% σε 11,6% (+29%) των ιατρικών αναγκών που, κατά δήλωση των ίδιων των ατόμων, δεν καλύπτονται λόγω των παραπάνω παραγόντων, ενώ ο δείκτης τριπλασιάστηκε για τα νοικοκυριά που ζούσαν κάτω από το όριο του κινδύνου φτώχειας.

Στο Πρόγραμμα προβλέπεται η χρηματοδότηση δράσεων αναβάθμισης / συμπλήρωσης βιοϊατρικού εξοπλισμού και κτιριακών υποδομών των υγειονομικών μονάδων της ΠΦΥ και των νοσοκομείων, καθώς και προμήθειας εξοπλισμού κινητών μονάδων, όπως ασθενοφόρα των ΚΟΜΥ, των Κέντρων Υγείας και του ΕΚΑΒ. Στόχος του Προγράμματος είναι να συμβάλει στην εξασφάλιση των αναγκαίων υποδομών για καθολική και ισότιμη πρόσβαση των κατοίκων της Κρήτης σε ποιοτικές και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες της δημόσιας υγείας. Συμπληρωματικά προς τα παραπάνω, σημαντική είναι η συνεισφορά των δράσεων ΠΦΥ, ψυχικής υγείας και εξαρτήσεων που χρηματοδοτούνται από το ΕΚΤ+ του Προγράμματος. Ως προς τις συνέργειες, στο πλαίσιο του ΤΑΑ χρηματοδοτούνται δράσεις ενίσχυσης των υποδομών της ΠΦΥ (ενεργειακή και λειτουργική αναβάθμιση και ανακαίνιση 8 Κέντρων Υγείας της Περιφέρειας), αναβάθμισης ιατρικού εξοπλισμού και ανακαίνισης / εκσυγχρονισμού νοσοκομείων, συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής αναβάθμισής τους, καθώς και οριζόντιες δράσεις ψηφιακής μετάβασης του τομέα της Υγείας (όπως π.χ. ο εθνικός ηλεκτρονικός φάκελος υγείας, ψηφιοποίηση αρχείων του δημόσιου συστήματος υγείας κ.α.). Επιπλέον, εμφανίζονται συνέργειες με τις δράσεις του ΕΚΤ+ του Προγράμματος και με τα Προγράμματα Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή μέσω δράσεων που στοχεύουν στην ενίσχυση της ισότιμης και έγκαιρης πρόσβασης σε ποιοτικές, βιώσιμες και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και Ψηφιακός Μετασχηματισμός μέσω δράσεων που στοχεύουν στην στήριξη παροχής ηλεκτρονικών υπηρεσιών στην Υγεία.

Ειδικός Στόχος 4.vi. Ενίσχυση πολιτισμού και βιώσιμου τουρισμού

Ειδική Σύσταση: Δεν περιλαμβάνονται συγκεκριμένες επισημάνσεις για τους τομείς του τουρισμού και του πολιτισμού. Επισημαίνεται η μεγάλη οικονομική σημασία τους τόσο σε επίπεδο συνεισφοράς στο ΑΕΠ όσο και στην απασχόληση, η ανάγκη πράσινου και ψηφιακού μετασχηματισμού τους καθώς και το γεγονός ότι σε προορισμούς που αποτελούν πόλους τουριστικής έλξης παρατηρείται όξυνση της οικονομικής προσιτότητας της στέγασης.

Στο Πρόγραμμα προβλέπεται η χρηματοδότηση δράσεων που διασυνδέουν τον πολιτισμό με την τοπική οικονομία, αναδεικνύουν την πολιτιστική κληρονομιά χωρίς αποκλεισμούς, κατά τρόπο ανθεκτικό στην κλιματική αλλαγή καθώς και δράσεων προβολής του πολιτιστικού πλούτου και του φυσικού περιβάλλοντος της Κρήτης, ενισχύοντας την ελκυστικότητα της Περιφέρειας ως τουριστικού προορισμού εμπειρίας. Ως προς τις συνέργειες, στο πλαίσιο του ΤΑΑ χρηματοδοτούνται οι δράσεις στον τομέα του Πολιτισμού που αφορούν την αναβάθμιση υποδομών, εξοπλισμού και προσβασιμότητας σε αρχαιολογικούς χώρους (υποδομές εφορίας αρχαιοτήτων Χανίων, Δικταίου Άντρου) και στον τομέα του Τουρισμού σε δράσεις που αφορούν την βελτίωση διαχείρισης προορισμών, και την αναβάθμιση υποδομών που σχετίζονται με ειδικά τουριστικά προϊόντα (καταδυτικός και υποβρύχιος τουρισμός, τουρισμός υγείας και ευεξίας, αγροτουρισμός, γαστρονομικός τουρισμός, ήλιος και θάλασσα, ναυτικός τουρισμός). Επιπλέον, συνέργειες παρουσιάζονται με τις δράσεις Χωρικών Παρεμβάσεων του ΣΠ5 καθώς και με το Πρόγραμμα Ψηφιακού Μετασχηματισμού μέσω δράσεων προώθησης και αξιοποίησης των οφελών της ψηφιοποίησης για εταιρείες και δημόσιες αρχές και δράσεων ψηφιοποίησης δημόσιων και πολιτιστικών φορέων.

4.2.5. ΣΠ4/ ΕΚΤ. Μια πιο Κοινωνική Ευρώπη

Προτεραιότητα 5. Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας (ΕΚΤ)

Ειδικός Στόχος 4α. Πρόσβαση στην απασχόληση και μέτρα ενεργοποίησης για όλα τα άτομα που αναζητούν εργασία

Ειδική Σύσταση: Εντοπίζεται η πρόοδος που έχει επιτευχθεί για τη μείωση της ανεργίας, ωστόσο αναδεικνύονται και χαμηλά ποσοστά συμμετοχής ομάδων πληθυσμού (νέοι, γυναίκες και άτομα με αναπηρία) στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τις Συστάσεις οι δυνατότητες της κοινωνικής οικονομίας θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν περαιτέρω για τη στήριξη της απασχόλησης ατόμων από ευάλωτες ομάδες. Παράλληλα εντοπίζεται ανάγκη βελτίωσης των συνεργειών και του συντονισμού του εθνικού συστήματος διά βίου μάθησης, των συστημάτων

παροχής δεξιοτήτων και των περιφερειακών μηχανισμών διάγνωσης της αγοράς εργασίας για την αντιμετώπιση των ελλείψεων και την αύξηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας.

Το Πρόγραμμα ενσωματώνει δράσεις για την κατάρτιση και την ενίσχυση της απασχόλησης ευάλωτων ομάδων (νέοι, άνεργοι, κλπ.), σε τοπικό επίπεδο, συμπληρωματικές σε σχετικές δράσεις απασχόλησης του τομεακού προγράμματος “Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή” 2021-2027 και Προγραμμάτων της ΔΥΠΑ. Ενσωματώνει επίσης δράσεις για την ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας (επιχορηγήσεις φορέων ΚΑΛΟ), συνάδοντας με τις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, ενώ περιλαμβάνει τη λειτουργία του Περιφερειακού Μηχανισμού Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας.

Ειδικός Στόχος 4στ. Συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης χωρίς αποκλεισμούς

Ειδική Σύσταση: Παρά την πρόοδο που καταγράφεται και τις πρωτοβουλίες που έχουν δρομολογηθεί, τα άτομα με αναπηρία εξακολουθούν να βρίσκονται αντιμέτωπα τόσο με εμπόδια ως προς την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, όσο και με προκλήσεις ως προς την πρόσβασή τους σε εκπαίδευση και κατάρτιση.

Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει παρεμβάσεις για την υποστήριξη της πρόσβασης στην εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία, δράση η οποία θα μπορούσε να συμβάλλει μελλοντικά στην ισότιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας της ομάδας-στόχου. Προγράμματα κατάρτισης ενηλίκων ΑμεΑ με πανελλαδική εφαρμογή δύναται να χρηματοδοτηθούν από το τομεακό “Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού και Κοινωνική Συνοχή” 2021-2027.

Οι δράσεις αυτές είναι σε συνέργεια και συμπληρωματικότητα με τις δράσεις του ΤΑΑ που χρηματοδοτεί παρεμβάσεις ανάπτυξης εργαλείων υποστήριξης μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, αναβάθμισης επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, προμήθειας εργαστηριακού εξοπλισμού για ΙΕΚ και ΕΠΑΛ, ανάπτυξης Κέντρων Καινοτομίας σε συνέργεια με όλες τις δράσεις αναβάθμισης των σπουδών και της υποδομής στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση του Προγράμματος (ΕΤΠΑ και ΕΚΤ+).

Ειδικός Στόχος 4η. Ενεργητική ένταξη και απασχολησιμότητα

Ειδική Σύσταση: Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο αναδεικνύει το περιθώριο βελτίωσης της αποτελεσματικότητας των δραστηριοτήτων προβολής και των στοχευμένων εξατομικευμένων υπηρεσιών ενεργοποίησης και κατάρτισης, ιδίως για τις ευάλωτες ομάδες, μεταξύ άλλων με την εξασφάλιση της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων και με τη διαρκή βελτίωση των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και του συντονισμού τους με τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει παρεμβάσεις για την κοινωνική ένταξη των ευάλωτων ομάδων, μέσω της ενίσχυσης της συμμετοχής τους στην εκπαίδευση και κατάρτιση, στον αθλητισμό και τον πολιτισμό σε παιδιά οικογενειών σε κίνδυνο φτώχειας (κάτω από το όριο της φτώχειας-δικαιούχοι επιδόματος κοινωνικής αλληλεγγύης), ΑμεΑ, παιδιά υπηκόων τρίτων χωρών συμπεριλαμβανομένων προσφύγων και μεταναστών. Παράλληλα έχουν προβλεφθεί στο Πρόγραμμα δράσεις υποστήριξης (capacity building) των τοπικών φορέων ή και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών κοινωνικής ένταξης, προκειμένου να αποκτήσουν τις απαιτούμενες δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να επιτελέσουν το έργο τους, στο πλαίσιο των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών.

Ειδικός Στόχος 4θ. Ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών

Ειδική Σύσταση: Προσέλκυση περισσότερων ατόμων από περιθωριοποιημένες κοινότητες, όπως άτομα που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών, στην εργασία ή στην αναζήτηση εργασίας, και βελτίωση της κοινωνικής τους ενσωμάτωσης. Η προώθηση της συμμετοχής των υπηκόων τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας, δύναται να συμβάλει στην αντιμετώπιση των ελλείψεων που εντοπίζονται σε ανθρώπινο δυναμικό και δεξιότητες και στην καλύτερη κοινωνική τους ενσωμάτωση.

Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει δράσεις ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας, συνάδοντας με τις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, όπως ολοκληρωμένες παρεμβάσεις διευκόλυνσης της πρόσβασης στην αγορά εργασίας και παροχής εξειδικευμένης υποστήριξης στα διάφορα στάδια της διαδικασίας ένταξης, εξειδικευμένη κατάρτιση (εκμάθηση γλώσσας, επαγγελματική κατάρτιση κ.λπ.) και προσφορά προσιτών λύσεων στέγασης. Επίσης έχει ενεργοποιηθεί με σχετική πρόσκληση και η δράση παροχής υπηρεσιών διαμεσολάβησης σε υπηρεσίες υγείας για τους υπηκόους τρίτων χωρών, που συμβάλλει στην ισότιμη πρόσβαση των πολιτών σε υπηρεσίες υγείας καθώς και στη δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών των μεταναστευτικών/προσφυγικών κοινοτήτων και της τοπικής κοινωνίας της Περιφέρειας και την εξάλειψη των αρνητικών στερεοτύπων και του κοινωνικού αποκλεισμού. Σημαντικό ρόλο προς την επίτευξη των παραπάνω στόχων δύναται να διαδραματίσουν τα Κέντρα Κοινότητας τα οποία λειτουργούν πλέον σε κάθε Δήμο της Περιφέρειας (καθώς και τα Παραρτήματα των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών στις πόλεις του Ηρακλείου και των Χανίων) που αποτελούν δράση του ΕΚΤ+ του Προγράμματος που βρίσκεται σε φάση πλήρους λειτουργίας.

Συνέργειες εντοπίζονται με τις Δράσεις του ΤΑΑ για την προώθηση της ένταξης του προσφυγικού πληθυσμού στην αγορά εργασίας.

Ειδικός Στόχος 4ι. Ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά

Ειδική Σύσταση: Προσέλκυση περισσότερων ατόμων από περιθωριοποιημένες κοινότητες, όπως οι Ρομά, στην εργασία ή στην αναζήτηση εργασίας, και βελτίωση της κοινωνικής τους ενσωμάτωσης. Η προώθηση της συμμετοχής των Ρομά στην αγορά εργασίας, δύναται να συμβάλει στην αντιμετώπιση των ελλείψεων που εντοπίζονται σε ανθρώπινο δυναμικό και δεξιότητες και στην καλύτερη κοινωνική τους ενσωμάτωση.

Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει δράσεις ένταξης περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά στην αγορά εργασίας, συνάδοντας με τις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και τις αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα για τα Κοινωνικά Δικαιώματα, όπως παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών κοινωνικής ένταξης των Ρομά στην αγορά εργασίας (μέσω π.χ. υπηρεσιών συμβουλευτικής & κατάρτισης, επιδότησης ενοικίου, ευαισθητοποίησης & ενημέρωσης του πληθυσμού των Ρομά, αλλά και της ευρύτερης κοινότητας) με απώτερο στόχο την ένταξη των ωφελούμενων στην απασχόληση, δράσεις δημιουργίας Θέσεων Απασχόλησης και σύσταση και λειτουργία "Ομάδας Βελτίωσης Συνθηκών Διαβίωσης" η οποία θα αναλάβει την εγκατάσταση κατάλληλων υποδομών ατομικής υγιεινής και την εξασφάλιση περιβαλλοντικής υγιεινής και παροχής συνοδευτικών υπηρεσιών που θα εξασφαλίσουν τη διαβίωση των ΡΟΜΑ στους οικισμούς της Περιφέρειας, με εφαρμογή κανόνων υγιεινής και ασφάλειας. Οι παρεμβάσεις αυτές εξειδικεύονται στα Τοπικά Σχέδια Δράσης των Δήμων Περιφέρειας με στόχο την ενσωμάτωση όλων των δράσεων που σχετίζονται με τους ΡΟΜΑ και την υποστήριξη και συντονισμό όλων των σχετικών φορέων σε εθνικό (αρμόδια υπουργεία), περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των οργανώσεων των ΡΟΜΑ. Συνέργειες εντοπίζονται με τη Δράση του ΤΑΑ για την ενίσχυση προγράμματος κατάρτισης, πιστοποίησης και απασχόλησης και επιδότησης θέσεων απασχόλησης.

Ειδικός Στόχος 4ια. Ισότιμη πρόσβαση σε ποιοτικές κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης

Ειδική Σύσταση: Τα επίπεδα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα παρουσιάζουν μείωση, αλλά παραμένουν υψηλά ενώ καταγράφουν και σημαντικές περιφερειακές ανισότητες. Παρά τη μείωση της ανεργίας και την αύξηση των επιπέδων απασχόλησης, εξακολουθούν να υπάρχουν περιφερειακές ανισότητες όσον αφορά στην απασχόληση μεταξύ της Περιφέρειας Αττικής και της υπόλοιπης χώρας. Στο πλαίσιο αυτό το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο τονίζει ότι υπάρχουν περιθώρια ενίσχυσης της κοινωνικής προστασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στις ενεργητικές πολιτικές για την κοινωνική ένταξη των ευάλωτων ομάδων συμπεριλαμβανομένων των παιδιών σε ανάγκη, βελτίωση της κοινωνικής προστασίας και της συμπεριληπτικότητας μέσω της ενίσχυσης της ποιότητας, της αποδοτικότητας και της προσβασιμότητας του εθνικού συστήματος κοινωνικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένου του συστήματος ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Επίσης τονίζει πως θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην προώθηση ποιοτικών και οικονομικά προσιτών υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας και κοινωνικής στέγασης.

Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει ένα μεγάλο εύρος παρεμβάσεων ενίσχυσης κοινωνικών δομών όπως τα Κέντρα Κοινότητας, ΚΗΦΗ, ΚΔΗΦ ΑμεΑ και οι ΣΥΔ, οι Δομές παροχής Αγαθών, καταπολέμησης της έμφυλης βίας, καθώς και των δομών πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας (ΤΟΜΥ, ΚΟΜΥ, Δομές Ψυχικής Υγείας & αντιμετώπισης εξαρτήσεων). Όλες οι παραπάνω παρεμβάσεις εμπίπτουν στις αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα για τα Κοινωνικά Δικαιώματα και κατά περίπτωση απαντούν στις ανάγκες πρόσβασης των παιδιών σε υπηρεσίες για την θέσπιση μίας Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το παιδί και άλλων ομάδων πληθυσμού (γυναικών, ΑμεΑ, ηλικιωμένων). Σχετικά με παρεμβάσεις που αφορούν στην αποϊδρυματοποίηση των υπηρεσιών κλειστών ιδρυμάτων φιλοξενίας παιδιών και των δομών μακροχρόνιας φροντίδας ηλικιωμένων (αναδεικνύεται ως ιδιαίτερη ανάγκη λόγω της γήρανσης του πληθυσμού), ο σχεδιασμός υλοποιείται σε εθνικό επίπεδο με τα Περιφερειακά Προγράμματα αποτελούν το βραχίονα εξειδίκευσης και υλοποίησης των δράσεων σε τοπικό επίπεδο. Για τις κοινωνικές δομές, βασικό ζητούμενο αποτελεί η εξασφάλιση της βιωσιμότητας τους και η συνέχιση της λειτουργίας τους, με έμφαση στην υποστήριξη ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού. Η παρέμβαση για την υποστήριξη ατόμων με αναπηρία μέσω του προσωπικού βοηθού, σχεδιάζεται να υλοποιηθεί σε συνέχεια της πιλοτικής εφαρμογής που χρηματοδοτείται από το ΤΑΑ. Σημαντική συνεισφορά του έργου στον ΕΣ 4.ια Συνέχιση της λειτουργίας του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης για αποτελεσματική παρακολούθηση ΠΕΣΚΕ και ΕΣΚΕ, την ανάδειξη τοπικών αναγκών της Περιφέρειας σε θέματα πολιτικών κοινωνικής προστασίας, πρόνοιας και αλληλεγγύης, χαρτογράφηση των χωρικών διαστάσεων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, την παροχή στοιχείων για τη διαμόρφωση περιφερειακών στρατηγικών κοινωνικής ένταξης.

Ειδικός Στόχος 4ιβ. Κοινωνική ένταξη των ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο

Ειδική Σύσταση: Το 2023 το ποσοστό των παιδιών που διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας μειώθηκε σε 21,8% από 22,4% το 2022 (έναντι μ.ό. της ΕΕ 19,3% το 2022), ενώ το ποσοστό των παιδιών που αντιμετώπιζαν σοβαρή υλική και

κοινωνική στέγηση αυξήθηκε σε 15,6% το 2023 από 15,5% το 2022 (έναντι μ.ό.8,4 % στην ΕΕ το 2022). Η επίδοση της Κρήτης στον συγκεκριμένο δείκτη (18,5%) είναι και τις δύο χρονιές κάτω από τον εθνικό μέσο όρο (26,1%) και τον μέσο όρο στην ΕΕ-27 (21,6%). Το πρόβλημα της οικονομικής προσιτότητας της στέγασης οξύνεται, ιδίως σε μεγάλες πόλεις και περιοχές που αποτελούν πόλους τουριστικής έλξης. Η ανάπτυξη μακροπρόθεσμου σχεδίου για τη στέγηση, το οποίο θα ενσωματώνει συστημικές πολιτικές για την προώθηση κοινωνικής στέγασης και στεγαστικής βοήθειας υψηλής ποιότητας, καθώς και η λήψη μέτρων για την καταπολέμηση του προβλήματος της αστεγίας, είναι αποφασιστικής σημασίας για την αντιμετώπιση της εν λόγω πρόκλησης εξυπηρετώντας παράλληλα και την ανάγκη διασφάλισης ενεργών μέτρων που αντιμετωπίζουν το δημογραφικό πρόβλημα σε επίπεδο Περιφέρειας.

Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει την ανάπτυξη δράσεων σε υποβαθμισμένες περιοχές της Περιφέρειας για την υποστήριξη εφήβων και την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας, στο πλαίσιο της Εγγύησης για το Παιδί, συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που αναδεικνύει το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Επίσης περιλαμβάνει ολοκληρωμένα τοπικά σχέδια δράσης για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας με στόχο εξατομικευμένες παρεμβάσεις σε όλους τους τομείς πολιτικής (*υγεία, εκπαίδευση, προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα, στέγηση, διατροφή*). Οι δράσεις δύνανται να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων, καθώς και στη μείωση του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Σημειώνεται ότι σχετικά με την παρέμβαση για την υποστήριξη και κατάρτιση εφήβων, ιδίως ευάλωτων ομάδων, σε υποβαθμισμένες περιοχές ο σχεδιασμός υλοποιείται σε εθνικό επίπεδο και παρακολουθείται από τον Εθνικό Συντονιστή της Εγγύησης για το Παιδί, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης - με τα Περιφερειακά Προγράμματα να αποτελούν το βραχίονα εξειδίκευσης και υλοποίησης των δράσεων σε τοπικό επίπεδο. Τα θέματα σχετικά με την καταπολέμηση της αστεγίας, αντιμετωπίζονται σε επίπεδο χώρας οριζόντια από το αρμόδιο Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας μέσω του Προγράμματος Κάλυψη, του Προγράμματος Στέγηση και Εργασία προϋπολογισμού 20εκ.€, συμπεριλαμβανομένων σχημάτων αποτελούμενων από Δήμους και Φορείς της Περιφέρειας Κρήτης συνολικού π/υ 1,2εκ.€.

4.2.6. ΣΠ5. Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες

Προτεραιότητα 6. Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη των Αστικών Κέντρων και της Υπαίθρου (ΕΤΠΑ)

Ειδικός Στόχος 5.ι. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στις αστικές περιοχές

Ειδική Σύσταση: Στην Ελλάδα εντοπίζονται σε Εθνικό και Περιφερειακό επίπεδο:

- Ελλείψεις στις δημόσιες συγκοινωνίες
- Καθυστερημένη μετάβαση στις βιώσιμες και καθαρές / πράσινες μεταφορές
- Χαμηλά ποσοστά ανακύκλωσης αστικών αποβλήτων
- Αναποτελεσματική λειτουργία και διαχείριση στον τομέα των υδάτων
- Ανάγκη ενίσχυσης πράσινων υποδομών και επέκτασης πρασίνου
- Ανάγκη προώθησης ψηφιακής και πράσινης μετάβασης σε δημόσιο και επιχειρήσεις
- Περιθώρια βελτίωσης αποδοτικής χρήσης των πόρων στο δομημένο περιβάλλον
- Ανάγκη βελτίωσης μηχανισμών πρόληψης και αντιμετώπισης φυσικών κινδύνων

Στο Πρόγραμμα προβλέπεται η χρηματοδότηση Στρατηγικών BAA στις 4 πρωτεύουσες των Π.Ε. της Κρήτης έχοντας ως στόχο την προώθηση έξυπνων, πράσινων, παραγωγικών και δίκαιων παρεμβάσεων που μετασχηματίζουν την οικονομία των περιοχών παρέμβασης, αντιμετωπίζουν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και βελτιώνουν την καθημερινότητα και ποιότητα ζωής των κατοίκων, χωρίς αποκλεισμούς. Ως προς τις συνέργειες, στο πλαίσιο του ΤΑΑ χρηματοδοτούνται δράσεις που αφορούν την αναβάθμιση και ενίσχυση μουσειακών υποδομών, την υλοποίηση παρεμβάσεων έξυπνης πόλης, δράσεις αναβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος και του δημόσιου χώρου καθώς και δράσεις στρατηγικών αστικών αναπλάσεων. Οι δράσεις της ΟΧΕ-BAA λειτουργούν συμπληρωματικά με λοιπές δράσεις του Προγράμματος, και ειδικότερα με τις δράσεις του Ειδικού Στόχου 4νι «Ενίσχυση πολιτισμού και βιώσιμου τουρισμού», καθώς και με τα Προγράμματα:

- Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή: μέσω δράσεων ενίσχυσης της προστασίας και της διατήρησης της φύσης, της βιοποικιλότητας και των πράσινων υποδομών σε αστικές περιοχές, μείωσης όλων των μορφών ρύπανσης, βελτίωσης της ποιότητας της ατμόσφαιρας (ειδική Δράση για το αστικό κέντρο του Ηρακλείου), δράσεων που αφορούν την προώθηση της βιώσιμης, πολυτροπικής αστικής κινητικότητας, ως μέρος της μετάβασης σε οικονομία καθαρών μηδενικών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, δράσεων προώθησης της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, δράσεων βελτίωσης της πρόσβασης στην ύδρευση και τη βιώσιμη διαχείρισης του νερού, και τέλος δράσεις στήριξης της μετάβασης στην κυκλική οικονομία.

- Ψηφιακός Μετασχηματισμός: μέσω δράσεων ψηφιακού μετασχηματισμού των ΟΤΑ και ψηφιοποίησης δημόσιων, φορέων.

Ειδικός Στόχος 5.ii. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στις λοιπές, πλην αστικών, περιοχές

Ειδική Σύσταση: Δεν περιλαμβάνονται συγκεκριμένες επισημάνσεις για τον τομέα του τουρισμού και της τουριστικής προβολής.

Στο Πρόγραμμα προβλέπεται η χρηματοδότηση για την υλοποίηση Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης Εμβληματικών Διαδρομών Πολιτισμού και Περιβάλλοντος της Κρήτης, η οποία θα αξιοποιεί τις διεθνείς πρακτικές σχεδιασμού θεματικών διαδρομών, που δημιουργούν συνέργειες με το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον, κινητοποιώντας το αναπτυξιακό δυναμικό της υπαίθρου και των ορεινών περιοχών της Κρήτης. Οι δράσεις της ΟΧΕ λειτουργούν συμπληρωματικά με λοιπές δράσεις του προγράμματος, και ειδικότερα με τις δράσεις του Ειδικού Στόχου 4νι «Ενίσχυση πολιτισμού και βιώσιμου τουρισμού», καθώς και με τα Προγράμματα:

- Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή: μέσω δράσεων ενίσχυσης της προστασίας και της διατήρησης της φύσης, της βιοποικιλότητας και των πράσινων υποδομών σε αστικές περιοχές, και μείωση όλων των μορφών ρύπανσης, δράσεων που αφορούν την προώθηση της βιώσιμης, πολυτροπικής αστικής κινητικότητας, ως μέρος της μετάβασης σε οικονομία καθαρών μηδενικών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, δράσεων προώθησης της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, δράσεων βελτίωσης της πρόσβασης στην ύδρευση και τη βιώσιμη διαχείρισης του νερού, και τέλος δράσεις στήριξης της μετάβασης στην κυκλική οικονομία.
- Ψηφιακός Μετασχηματισμός: μέσω δράσεων ψηφιακού μετασχηματισμού των ΟΤΑ και ψηφιοποίησης δημόσιων, φορέων
- LEADER, ειδικότερα ως προς τις δράσεις προστασίας και ανάδειξης της βιοποικιλότητας και των περιοχών NATURA.

4.3. Πρόοδος του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) - Συμβολή του Προγράμματος

4.3.1. Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ)

Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) συνιστά το στρατηγικό σχέδιο της Ελλάδας για τα θέματα του Κλίματος και της Ενέργειας και περιλαμβάνει έναν αναλυτικό οδικό χάρτη για την επίτευξη συγκεκριμένων ενεργειακών και κλιματικών στόχων έως το έτος 2030 και μακροπρόθεσμα έως το έτος 2050. Το ΕΣΕΚ κυρώθηκε αρχικά με την υπ’ αριθμ. 4/23.12.2019 Απόφαση του Κυβερνητικού Συμβουλίου Οικονομικής Πολιτικής (ΦΕΚ 4893/Β/31.12.2019) και καταρτίστηκε λαμβάνοντας υπόψη τους κεντρικούς Ευρωπαϊκούς στόχους που είχαν τεθεί στο πλαίσιο της Ενεργειακής Ένωσης, αλλά και τους στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, φιλοδοξώντας να συμβάλει στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.

Τον Δεκέμβριο του 2024 κυρώθηκε το αναθεωρημένο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (Απόφαση 3/15.12.2024 του Κυβερνητικού Συμβουλίου Οικονομικής Πολιτικής – ΦΕΚ 6983/19.12.2024), σύμφωνα με την ενωσιακή υποχρέωση για επικαιροποίησή του, με ενσωμάτωση των συστάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (RE-PowerEU και Fit-for-55 στο πλαίσιο του Green Deal) και του Εθνικού Κλιματικού Νόμου (Ν.4936/2022), καθώς και των υπό τελική διαμόρφωση Οδηγιών για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και την ενεργειακή αποδοτικότητα.

Το αναθεωρημένο ΕΣΕΚ έχει καταρτισθεί με βασική αρχή την ελαχιστοποίηση του κόστους της ενεργειακής μετάβασης για το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Προσαρμοσμένο στα νέα δεδομένα που προέκυψαν τα τελευταία χρόνια και στις εξελίξεις που έχουν αλλάξει ριζικά την οικονομία και τις αγορές ενέργειας, εξυπηρετεί τρεις σκοπούς: α) εξηγεί τη γενική στρατηγική για το πώς θα επιτύχει η χώρα την κλιματική ουδετερότητα έως το έτος 2050, β) παρουσιάζει τις πολιτικές που θα διευκολύνουν στην επίτευξη του στόχου, με έμφαση το ενδιάμεσο στάδιο επίτευξης των στόχων το έτος 2030 και γ) ποσοτικοποιεί την πολιτική, δίνοντας έτσι μια εικόνα για τις κύριες τάσεις και τις τάξεις μεγέθους των διαφόρων μεταβλητών.

Η αναθεώρηση του ΕΣΕΚ ενσωματώνει πιο φιλόδοξους στόχους για την Ελλάδα, εστιάζοντας στην επιτάχυνση της μετάβασης σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, την απολιγνιτοποίηση, την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας και την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας μέχρι το 2050.

4.3.2. Πρόοδος προς την επίτευξη των στόχων του ΕΣΕΚ

Η πρόοδος της Ελλάδας ως προς την επίτευξη των κύριων στόχων του ΕΣΕΚ συνοψίζεται ως εξής:

- **Αύξηση της Συμμετοχής των ΑΠΕ στην Ενεργειακή Κατανάλωση:** Η Ελλάδα σημείωσε σημαντική πρόοδο στην ενσωμάτωση ΑΠΕ στην ηλεκτροπαραγωγή. Οι ΑΠΕ καλύπτουν περίπου το 35% της συνολικής παραγωγής

ηλεκτρικής ενέργειας, με το στόχο να φτάσουν το 70% έως το 2030. Προς αυτή την κατεύθυνση έχουν υλοποιηθεί μεγάλες επενδύσεις φωτοβολταϊκών και αιολικών πάρκων. Η ενσωμάτωση των ΑΠΕ εξακολουθεί να αντιμετωπίζει τεχνικές προκλήσεις, όπως η διαχείριση της ασταθούς παραγωγής από αιολικά και φωτοβολταϊκά συστήματα και η ανάγκη για συστήματα αποθήκευσης ενέργειας.

- **Μείωση Εκπομπών Αερίων του Θερμοκηπίου:** Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στην Ελλάδα μειώνονται, αν και δεν έχει επιτευχθεί ακόμα ο στόχος της μείωσης κατά 55% έως το 2030. Η μείωση της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα, ειδικά από τον άνθρακα, με την απολιγνιτοποίηση του ενεργειακού τομέα αναμένεται να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο. Η πρόοδος προς την πλήρη απολιγνιτοποίηση και η αντικατάσταση του λιγνίτη με ΑΠΕ δεν έχει ολοκληρωθεί, και απαιτείται περαιτέρω αναβάθμιση των ενεργειακών υποδομών και της τεχνολογίας αποθήκευσης ενέργειας.
- **Βελτίωση Ενεργειακής Αποδοτικότητας:** Σημαντικά βήματα έχουν γίνει στην ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας, κυρίως μέσω της ενεργειακής αναβάθμισης κτιρίων και της εφαρμογής συστημάτων εξοικονόμησης ενέργειας. Η ενεργειακή αναβάθμιση των δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων συνεχίζεται με στόχο την επίτευξη των στόχων της Ε.Ε. για το 2030.
- **Ηλεκτροκίνηση:** Η ηλεκτροκίνηση αναπτύσσεται, αλλά η χώρα εξακολουθεί να βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο σε σχέση με τις πιο προηγμένες ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, η Ελλάδα επενδύει στην ανάπτυξη υποδομών φόρτισης και κινήτρων για την αγορά ηλεκτρικών οχημάτων. Η ενίσχυση της υποδομής φόρτισης και οι φορολογικές ελαφρύνσεις για την αγορά ηλεκτρικών οχημάτων δείχνουν θετική πρόοδο.
- **Αναβάθμιση των Υποδομών Ενέργειας:** Ο τομέας της ηλεκτρικής ενέργειας αναπτύσσεται με ταχύτατους ρυθμούς, ενώ προγραμματίζονται και ολοκληρώνονται νέες διασυνδέσεις με άλλες χώρες (όπως και η διασύνδεση της Κρήτης με την ηπειρωτική Ελλάδα). Η προώθηση της διασύνδεσης του ηλεκτρικού δικτύου με άλλες χώρες της Ε.Ε. και η ανάπτυξη συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας αποτελούν σημαντικά βήματα για την αναβάθμιση των ενεργειακών υποδομών. Η περαιτέρω ανάπτυξη υποδομών αποθήκευσης και η αντιμετώπιση της ανάγκης για ισχυρότερα και πιο ευέλικτα δίκτυα παραμένει σημαντική πρόκληση.

Συνοπτικά, η Ελλάδα έχει σημειώσει πρόοδο στους περισσότερους τομείς του ΕΣΕΚ, αλλά η επίτευξη των φιλόδοξων στόχων για το 2030 απαιτεί επιτάχυνση των δράσεων και περαιτέρω επενδύσεις. Οι κύριες προκλήσεις περιλαμβάνουν την πλήρη απολιγνιτοποίηση, την ανάπτυξη υποδομών αποθήκευσης ενέργειας, την ενίσχυση της ηλεκτροκίνησης και τη διασφάλιση της ενεργειακής αποδοτικότητας σε όλη τη χώρα. Συμπερασματικά, η Ελλάδα προχωρά σε ικανοποιητικό ρυθμό, αλλά η πλήρης επίτευξη των στόχων του ΕΣΕΚ θα απαιτήσει συνεχείς προσπάθειες, στρατηγικές και μέτρα για την ενίσχυση των βιώσιμων ενεργειακών υποδομών και την περαιτέρω βελτίωση των τεχνολογιών στον τομέα της ενέργειας και του κλίματος.

4.3.3. Συμβολή του Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027 στους Στόχους του ΕΣΕΚ

Βασικό εργαλείο για την υποστήριξη των προσδοκώμενων επενδύσεων του ΕΣΕΚ, τουλάχιστον σε συγκεκριμένες κατηγορίες επενδυτικών παρεμβάσεων, συνεχίζει να αποτελεί η προγραμματική περίοδος 2021-2027, μέσω των επιμέρους Προγραμμάτων της, στο πλαίσιο των οποίων χρηματοδοτούνται έργα του τομέα της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής τα οποία εντάσσονται, κατά κανόνα, στον Στόχο Πολιτικής 2.

Στο πλαίσιο του Στόχου Πολιτικής 2, το Πρόγραμμα Κρήτη 2021-2027 συνεισφέρει στους στόχους του ΕΣΕΚ, κυρίως μέσω των παρακάτω Ειδικών Στόχων του:

■ ΕΣ2.ι. Προώθηση μέτρων ενεργειακής απόδοσης και μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Ο Ειδικός στόχος αντιμετωπίζει την ανάγκη μείωσης των εκπομπών του CO₂, μέσω της ενεργειακής αναβάθμισης των δημόσιων κτιρίων. Το κτιριακό απόθεμα του δημόσιου τομέα της Κρήτης καταγράφει ψηλές ενεργειακές καταναλώσεις λόγω παλαιότητας. Η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των δημόσιων κτιρίων αποτελεί προτεραιότητα του ΕΣΕΚ και του Περιφερειακού Σχεδίου Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή (ΠΕΣΠΚΑ). Για την υποστήριξη των παραπάνω επιδιώκεται η υλοποίηση παρεμβάσεων οι οποίες θα βελτιώσουν την ενεργειακή απόδοση των δημόσιων κτιρίων με ανακαινίσεις τουλάχιστον μεσαίας κλίμακας, όπως ορίζει η σύσταση (ΕΕ)2019/786 ή με μείωση των εκπομπών CO₂ τουλάχιστον κατά 30%.

Για την επίτευξη των παραπάνω χρηματοδοτείται η δράση «**Ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων δημόσιου τομέα**», προϋπολογισμού **27,5 εκ. € (ΔΔ)**, στο πλαίσιο της οποίας προβλέπεται η ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων του δημόσιου τομέα, αρμοδιότητας των ΟΤΑ Α & Β βαθμού και της Γενικής Κυβέρνησης (κτίρια περιφερειακής εμβέλειας) για τις παρακάτω ενδεικτικές κατηγορίες κτιρίων: Σχολικά κτίρια, διοικητήρια, περιφερειακά νοσοκομεία, πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα, αθλητικές εγκαταστάσεις, κλπ. Προτεραιότητα θα δοθεί σε κτίρια υψηλής ενεργειακής κατανάλωσης, λαμβάνοντας υπόψη τις ενεργειακές καταναλώσεις και τα χαρακτηριστικά των κτιρίων (π.χ. χρήση κτιρίου, προφίλ λειτουργίας, παλαιότητα

συστημάτων, συνολική επιφάνεια, κατηγορία ενεργειακής απόδοσης κ.α.). Στο πλαίσιο παρεμβάσεων βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης, θα συμπεριληφθούν, όπου απαιτείται, έξυπνα συστήματα διαχείρισης ενέργειας, ενώ προτεραιότητα θα δοθεί στη μεγαλύτερη δυνατή αξιοποίηση ΑΠΕ. Στόχος είναι η ενεργειακή αναβάθμιση δημοσίων κτιρίων συνολικά 78.670 m², με αναμενόμενη μείωση της ετήσιας κατανάλωσης πρωτογενούς ενέργειας κατά 40% (από 29.975 MWh/έτος σε 17.985 MWh/έτος) και αντίστοιχη μείωση των εκτιμώμενων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (από 15.017 σε 9.010 τόνους ισοδύναμου CO₂/έτος).

Μέχρι 31.12.24, έχουν ενταχθεί και υλοποιούνται 11 μεταφερόμενα έργα (π/υ ΔΔ 5,33 εκ. €), καθώς και η β' φάση ενός τμηματοποιημένου έργου (ΔΔ 811 χιλ. €), με στόχο την ενεργειακή αναβάθμιση 22.686,97 m², ενώ έχει προγραμματισθεί η έκδοση πρόσκλησης για νέες πράξεις ενεργειακής αναβάθμισης δημόσιων κτιρίων προϋπολογισμού 19,7 εκ.

Η ανωτέρω δράση συμβάλλει στον **Στόχο 4 “Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης” του ΕΣΕΚ** και ειδικότερα στην **Προτεραιότητα Πολιτικής ΠΠ4.1. “Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης δημοσίων κτηρίων και υποδειγματικός ρόλος δημοσίου τομέα”**.

■ **ΕΣ2.ιγ. Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και της πρόληψης του κινδύνου καταστροφών, της ανθεκτικότητας, λαμβάνοντας υπόψη προσεγγίσεις που βασίζονται στο οικοσύστημα**

Ο Ειδικός στόχος αντιμετωπίζει την ανάγκη πρόληψης και αντιμετώπισης κινδύνων που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή, βασική αιτία εμφάνισης ακραίων καιρικών φαινομένων με σοβαρές επιπτώσεις στην ακεραιότητα/διατήρηση των οικοσυστημάτων. Επιδιώκεται η υλοποίηση παρεμβάσεων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, οι οποίες θα ενισχύσουν την πρόληψη και αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών που οφείλονται στο κλίμα λαμβάνοντας υπόψη τον Ολοκληρωμένο Εθνικό Σχεδιασμό Πολιτικής Προστασίας και Διαχείρισης Κινδύνων. Στο πλαίσιο αυτό ενισχύονται οι εξής Κατηγορίες Δράσεων:

- **Αντιπλημμυρική Προστασία, προϋπολογισμού 18 εκ. € (ΔΔ).** Στο πλαίσιο της δράσης προβλέπονται αντιπλημμυρικά έργα μικρής κλίμακας σε περιοχές που χωροθετούνται σε Ζώνες Υψηλού Κινδύνου Πλημμύρας στο Υδατικό Διαμέρισμα της Κρήτης και στα αστικά κέντρα του νησιού, τα οποία εφαρμόζουν όπου είναι εφικτό ecosystem best approaches. Θα δοθεί προτεραιότητα στα έργα που αντιμετωπίζουν πλημμυρικά φαινόμενα στις περιοχές των Ζωνών Δυνητικά Υψηλού Κινδύνου Πλημμύρας στο Υδατικό Διαμέρισμα της Κρήτης, όπως αυτές έχουν αναδειχθεί από την αξιολόγηση του ΥΠΕΝ σε εφαρμογή της οδηγίας 2007/60/ΕΚ (Σχέδιο Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας και ΠΕΠΣΚΑ). Στόχος είναι η κατασκευή αντιπλημμυρικών έργων συνολικής έκτασης 5,45 km², με αναμενόμενο ωφελούμενο πληθυσμό 39.560 άτομα.
- **Ετοιμότητα φορέων για την πρόληψη και αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, προϋπολογισμού 6 εκ. € (ΔΔ).** Στο πλαίσιο της δράσης προβλέπεται η προμήθεια εξοπλισμού, κυρίως μηχανημάτων για τον εκχιονισμό και χωματουργικών μηχανημάτων για την αντιμετώπιση/περιορισμό των επιπτώσεων των, σχετιζόμενων με το κλίμα, φυσικών κινδύνων (π.χ. πυρκαγιές, πλημμύρες, ακραία καιρικά φαινόμενα) συμβάλλοντας στην ενίσχυση της ετοιμότητας της Πολιτικής Προστασίας των ΟΤΑ α' & β' βαθμού για την πρόληψη και αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών που συνδέονται με το κλίμα. Ο ωφελούμενος πληθυσμός από την υλοποίηση της δράσης εκτιμάται σε 205.500 άτομα.
- **Ενημέρωση / ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, προϋπολογισμού 1 εκ. € (ΔΔ).** Στο πλαίσιο της δράσης προβλέπεται η ενημέρωση/ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για την αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών. Τα έργα που θα χρηματοδοτηθούν θα συμμορφώνονται με τον Ολοκληρωμένο Εθνικό Σχεδιασμό Πολιτικής Προστασίας και Διαχείρισης Κινδύνων. Ο ωφελούμενος πληθυσμός από την υλοποίηση της δράσης είναι το σύνολο του πληθυσμού της Περιφέρειας (624.410 άτομα).

Μέχρι 31.12.2024 έχει ενταχθεί 1 έργο Phasing στο πλαίσιο της Δράσης «Ετοιμότητα φορέων για την πρόληψη και αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών» π/υ 483 χιλ. €, με ωφελούμενο πληθυσμό 44.051 άτομα, ενώ έχει προγραμματισθεί η έκδοση προσκλήσεων για τις υπόλοιπες Κατηγορίες Δράσης του Ειδικού Στόχου.

Οι ανωτέρω δράσεις συμβάλλουν στον **Στόχο 1 “Κλιματική αλλαγή, εκπομπές και απορροφήσεις αερίων του θερμοκηπίου” του ΕΣΕΚ** και ειδικότερα στην **Προτεραιότητα Πολιτικής ΠΠ1.5 “Αύξηση απορροφήσεων στον τομέα LULUCF (Land Use, Land use Change and Forestry)”**, καθώς και στον **Στόχο 8 “Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή στο πλαίσιο υλοποίησης του ΕΣΕΚ”**.

■ **RSO2.vii. Ενίσχυση της προστασίας και της διατήρησης της φύσης, της βιοποικιλότητας και των πράσινων υποδομών, μεταξύ άλλων σε αστικές περιοχές, και μείωση όλων των μορφών ρύπανσης**

Ο Ειδικός Στόχος αντιμετωπίζει την ανάγκη προσαρμογής των αστικών/ημιαστικών κέντρων της Κρήτης στην κλιματική αλλαγή μέσω της ανάπτυξης κοινόχρηστων χώρων και δημόσιων υποδομών κατάλληλα σχεδιασμένων και διαχειριζόμενων προκειμένου να αναδεικνύουν και να ενισχύουν τις οικολογικές διαδικασίες με μείωση των εκπομπών CO₂. Το ΠΕΣΠΚΑ αναδεικνύει την ανάγκη προσαρμογής των αστικών/ημιαστικών κέντρων της Κρήτης στην κλιματική αλλαγή μέσω της εισαγωγής και ενίσχυσης οικολογικών διαδικασιών στο αστικό και περιαστικό τοπίο, της ενίσχυσης των βιοκλιματικών δημόσιων υποδομών, της αύξησης του αστικού πρασίνου και της εν γένει ενίσχυσης των πράσινων υποδομών. Για την επίτευξη των παραπάνω χρηματοδοτείται η δράση:

- **Ανάπτυξη ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή κοινοχρήστων χώρων αστικών κέντρων/οικισμών, προϋπολογισμού 12 εκ. € (ΔΔ).** Στο πλαίσιο της δράσης προβλέπονται έργα πράσινων υποδομών σε κοινόχρηστους χώρους των αστικών και ημιαστικών κέντρων της Κρήτης (π.χ. αστικά και περιαστικά πάρκα, δημόσιοι κήποι, χώροι αναψυχής, πλατείες, πεζόδρομοι, δεντροστοιχίες) που θα ενισχύσουν την αστική βιοποικιλότητα σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα, την οικολογική σύνδεση πράσινων χώρων, τη μείωση των εκπομπών CO₂ και τη μικροκλιματική αναβάθμιση του αστικού τοπίου. Στόχος είναι η κατασκευή / αναβάθμιση πράσινων υποδομών για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή συνολικής έκτασης 5,24 εκταρίων, με αναμενόμενο ωφελούμενο πληθυσμό 130.000 άτομα.

Μέχρι 31.12.24, έχουν ενταχθεί 2 έργα Phasing π/υ 5,15 εκ. € καθώς και 1 μεταφερόμενο έργο π/υ 1,07 εκ. €, που στοχεύουν στη βιοκλιματική αναβάθμιση περιοχών με συνολική έκταση 2,32 εκτάρια, ενώ έχει προγραμματισθεί η έκδοση πρόσκλησης π/υ 6 εκ. € για νέες πράξεις.

Οι ανωτέρω δράσεις συμβάλλουν στον Στόχο 1 "Κλιματική αλλαγή, εκπομπές και απορροφήσεις αερίων του θερμοκηπίου" του ΕΣΕΚ και ειδικότερα στην Προτεραιότητα Πολιτικής ΠΠ1.8 "Αστικές βιοκλιματικές αναπλάσεις και έξυπνες πόλεις".

Πέραν του Στόχου Πολιτικής 2, δράσεις που σχετίζονται με την ενέργεια και το κλίμα και συνεισφέρουν στο ΕΣΕΚ χρηματοδοτούνται και μέσω του Στόχου Πολιτικής 5 του Προγράμματος Κρήτη 2021 – 2027 και, ειδικότερα, στο πλαίσιο των ειδικών στόχων:

■ **ΕΣ5.i. Ενίσχυση της ολοκληρωμένης και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης, του πολιτισμού, της φυσικής κληρονομιάς, του βιώσιμου τουρισμού και της ασφάλειας στις αστικές περιοχές**

Ο Ειδικός στόχος αντιμετωπίζει την ανάγκη: προσαρμογής των μεγάλων πόλεων της Κρήτης στην κλιματική αλλαγή και τον ψηφιακό μετασχηματισμό, αντιμετώπισης των φυσικών κινδύνων και ενίσχυσης της ελκυστικότητάς τους, δεδομένου ότι αποτελούν σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς, εξασφαλίζοντας παράλληλα την πρόσβαση των πολιτών σε προσιτές και προσβάσιμες δημόσιες υπηρεσίες. Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προσκλήσεων θα αξιοποιηθεί η δυναμική της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης υιοθετώντας το εργαλείο της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης. Ο ειδικός στόχος επιδιώκει το σχεδιασμό και την υλοποίηση Στρατηγικών Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (ΣΒΑΑ) στις τέσσερις πρωτεύουσες των Περιφερειακών Ενοτήτων της Κρήτης: Ηράκλειο, Χανιά, Ρέθυμνο και Αγ. Νικόλαο. Στο πλαίσιο αυτό ενισχύονται οι εξής Κατηγορίες Δράσεων, οι οποίες σχετίζονται με τον τομέα της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής:

- **Ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων δημόσιου τομέα, αρχικού προϋπολογισμού 7,5 εκ. € (ΔΔ), ο οποίος οριστικοποιείται σε 3,3 εκ. € μετά την έγκριση των Στρατηγικών ΒΑΑ.** Προβλέπεται η ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων του δημόσιου τομέα χωροθετημένων στις περιοχές ΣΒΑΑ, αρμοδιότητας των ΟΤΑ α & β βαθμού και κτιρίων περιφερειακής εμβέλειας της Γενικής Κυβέρνησης. Στόχος είναι η ενεργειακή αναβάθμιση δημοσίων κτιρίων συνολικά 12.513 m², με αναμενόμενη μείωση της ετήσιας κατανάλωσης πρωτογενούς ενέργειας κατά 40% (από 5.856 MWh/έτος σε 3.514 MWh/έτος) και αντίστοιχη μείωση των εκτιμώμενων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (από 2.934 σε 1.760 τόνους ισοδύναμου CO₂/έτος).
- **Ενίσχυση επιχειρήσεων περιοχών ΣΒΑΑ για την βελτίωση της ενεργειακής τους απόδοσης, αρχικού προϋπολογισμού 3 εκ. € (ΔΔ), ο οποίος οριστικοποιείται σε 1,24 εκ. € μετά την έγκριση των Στρατηγικών ΒΑΑ.** Προβλέπεται η στήριξη επενδυτικών σχεδίων των ΜΜΕ για βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης κτιρίων, υποδομών και διεργασιών με στόχο τη μείωση του περιβαλλοντικού / ενεργειακού τους αποτυπώματος. Η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των επιχειρήσεων αποτελεί προτεραιότητα του ΕΣΕΚ και του Περιφερειακού Σχεδίου Προσαρμογής στη Κλιματική Αλλαγή. Η δράση

συμβάλλει στη μείωση των εκπομπών CO₂ και τη μικροκλιματική αναβάθμιση του αστικού χώρου. Στόχος είναι η ενίσχυση 36 επιχειρήσεων, με αναμενόμενη μείωση της ετήσιας κατανάλωσης πρωτογενούς ενέργειας κατά 40% (από 4.167 MWh/έτος σε 2.500 MWh/έτος) και αντίστοιχη μείωση των εκτιμώμενων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (από 2.088 σε 1.253 τόνους ισοδύναμου CO₂/έτος).

- **Αντιμετώπιση της διάβρωσης ακτών**, αρχικού προϋπολογισμού **5 εκ. € (ΔΔ)**, ο οποίος αυξάνεται σε **7,67 εκ. € μετά την έγκριση των Στρατηγικών ΒΑΑ**. Προβλέπονται έργα προστασίας των παράκτιων ζωνών περιοχών ΣΒΑΑ οι οποίες κινδυνεύουν από το φαινόμενο της διάβρωσης, ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, βασικής αιτίας για την εμφάνιση ακραίων καιρικών φαινομένων με σοβαρές επιπτώσεις στην ακεραιότητα/διατήρηση των οικοσυστημάτων. Στόχος είναι η κατασκευή αντιπλημμυρικών έργων σε ακτές συνολικού μήκους 0,84km με αναμενόμενο ωφελούμενο πληθυσμό 32.162 άτομα, καθώς και η υλοποίηση άλλων μέτρων προστασίας από τη διάβρωση σε περιοχές συνολικής έκτασης 7,40 εκταρίων, με αναμενόμενα ωφελούμενα πληθυσμό 55.226 άτομα.
- **Ανάπτυξη ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή κοινοχρήστων χώρων περιοχών ΣΒΑΑ**, αρχικού προϋπολογισμού **18 εκ. € (ΔΔ)** ο οποίος αυξάνεται σε **37,66 εκ. € μετά την έγκριση των Στρατηγικών ΒΑΑ**. Προβλέπονται έργα πράσινων υποδομών σε αστικούς κοινόχρηστους χώρους (π.χ. αστικά και περιαστικά πάρκα, δημόσιοι κήποι, χώροι αναψυχής, πλατείες, πεζόδρομοι, δεντροστοιχίες). Θα ενισχυθεί η αστική βιοποικιλότητα σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική Βιοποικιλότητας και η μείωση των εκπομπών CO₂. Στόχος είναι η δημιουργία ή αποκατάσταση αστικών ανοιχτών χώρων συνολικής έκτασης 288.637 m², με αναμενόμενο ωφελούμενο πληθυσμό 97.359 άτομα.
- **Ηλεκτροκίνηση των αστικών συγκοινωνιών**, αρχικού προϋπολογισμού **2,5 εκ. € (ΔΔ)** ο οποίος οριστικοποιείται σε **297,5 χιλ. € μετά την έγκριση των Στρατηγικών ΒΑΑ**. Προβλέπονται έργα ηλεκτροκίνησης των αστικών μέσων μεταφοράς και εν γένει βελτίωσης των στόλων των αστικών συγκοινωνιών με προμήθεια ηλεκτρικών λεωφορείων συμπεριλαμβανομένων έξυπνων συστημάτων παρακολούθησης. Η δράση θα υλοποιηθεί σε συμφωνία με τα Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ) των πόλεων, συμβάλλοντας στη μείωση των εκπομπών CO₂ και την κλιματική «ουδετερότητα» των αστικών περιοχών. Στόχος είναι η προμήθεια ηλεκτροκίνητου λεωφορείου για την εξυπηρέτηση της δημοτικής συγκοινωνίας Αγίου Νικολάου, με ικανότητα μεταφοράς 30 επιβατών, που αναμένεται να εξυπηρετεί 3.000 επιβάτες/έτος.

Μέχρι 31.12.24 έχουν ενταχθεί 6 έργα π/υ 9,7 εκ. € στο πλαίσιο των ανωτέρω δράσεων για τα ΒΑΑ Ηρακλείου και Χανίων. Στο πλαίσιο αυτών προβλέπεται η κατασκευή αντιπλημμυρικών έργων σε ακτές μήκους 0,84 χιλιομέτρων, καθώς και η δημιουργία ή αποκατάσταση αστικών ανοιχτών χώρων συνολικής έκτασης 5,72 εκταρίων.

■ **ΕΣ5.ii. Ενίσχυση της ολοκληρωμένης και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής τοπικής ανάπτυξης, του πολιτισμού, της φυσικής κληρονομιάς, του βιώσιμου τουρισμού και της ασφάλειας σε περιοχές πλην των αστικών**

Ο Ειδικός στόχος αντιμετωπίζει την ανάγκη σχεδιασμού νέων μορφών τουρισμού, βιώσιμων και ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή, που εδράζονται σε συγκριτικά πλεονεκτήματα της Κρήτης και ενισχύουν τον τουρισμό εμπειρίας. Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προσκλήσεων θα αξιοποιηθεί η δυναμική της Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης. Μέσω του κατάλληλου μίγματος δράσεων επιδιώκεται: (α) η αναβάθμιση και ανάδειξη μνημείων και περιοχών φυσικού κάλλους και υποδομών πρόσβασης σε αυτά, η ενιαία προβολή/marketing των προορισμών, η δικτύωση των επιχειρήσεων εταίρων με κανόνες ποιότητας, η ενίσχυση της προσβασιμότητας χωρίς αποκλεισμούς, η αξιοποίηση των ψηφιακών εργαλείων κλπ). Στο πλαίσιο αυτό ενισχύονται η ακόλουθη Κατηγορία Δράσης, η οποία σχετίζεται με τον τομέα της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής:

- **Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και πρόληψη και διαχείριση των κινδύνων που συνδέονται με το κλίμα. Η δράση προσδιορίστηκε στο πλαίσιο κατάρτισης και έγκρισης των Στρατηγικών ΟΧΕ με προϋπολογισμό 2,8 εκ. € (ΔΔ)**. Προβλέπονται έργα εγκατάστασης, συντήρησης, αναβάθμισης της πυρόσβεσης των Μινωικών Ανακτορικών Κέντρων, με στόχο την προστασία περιοχής συνολικής έκτασης 4 εκταρίων και αναμενόμενο ωφελούμενο πληθυσμό 5.000 άτομα.

Οι ανωτέρω δράσεις των Ειδικών Στόχων 5.i & 5.ii συμβάλλουν στον **Στόχο 1 “Κλιματική αλλαγή, εκπομπές και απορροφήσεις αερίων του θερμοκηπίου” του ΕΣΕΚ** και ειδικότερα στις Προτεραιότητες Πολιτικής **ΠΠ1.3 “Δράσεις για τη μείωση εκπομπών στον τομέα των μεταφορών” και ΠΠ1.8 “Αστικές βιοκλιματικές αναπλάσεις και έξυπνες πόλεις”**, στον **Στόχο 4 “Κλιματική αλλαγή, εκπομπές και απορροφήσεις αερίων του θερμοκηπίου” του ΕΣΕΚ** και ειδικότερα στις Προτεραιότητες Πολιτικής **ΠΠ4.1. “Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης δημοσίων κτηρίων και υποδειγματικός ρόλος δημοσίου τομέα” και ΠΠ4.6. “Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης και**

ανταγωνιστικότητας βιομηχανικού τομέα”, καθώς και στον **Στόχο 8 “Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή στο πλαίσιο υλοποίησης του ΕΣΕΚ”**.

Τέλος, δράσεις που σχετίζονται με την ενέργεια και το κλίμα και συνεισφέρουν στο ΕΣΕΚ χρηματοδοτούνται και στο πλαίσιο του **Στόχου Πολιτικής 1** του Προγράμματος Κρήτη 2021 – 2027 και, ειδικότερα, στο πλαίσιο του εξής ειδικού στόχου:

■ **RSO1.ii. Ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΕ και δημιουργία θέσεων εργασίας στις ΜΜΕ, μεταξύ άλλων μέσω παραγωγικών επενδύσεων**

Ο Ειδικός στόχος αντιμετωπίζει την ανάγκη ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της Κρήτης, υπό το πρίσμα των επιπτώσεων της πανδημίας και της πρόσφατης κρίσης ενέργειας και του πολέμου της Ουκρανίας. Ιδιαίτερα ευάλωτες εμφανίζονται οι μικρές, πολύ μικρές και μεσαίες ΜΜΕ οι οποίες κυριαρχούν στον επιχειρηματικό χώρο της Κρήτης. Για την αντιμετώπιση των παραπάνω θα χρηματοδοτηθούν νέα βιώσιμα επιχειρηματικά και επενδυτικά σχέδια που θα επιδιώκουν την προσαρμογή των επιχειρήσεων στο νέο περιβάλλον με προτεραιότητα στους τομείς των ψηφιακών τεχνολογιών, της γαλάζιας οικονομίας και της αντιμετώπισης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Στο πλαίσιο αυτό ενισχύονται οι εξής Κατηγορίες Δράσεων, οι οποίες σχετίζονται με τον τομέα της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής:

- **Ενίσχυση επιχειρήσεων για εφαρμογή διεργασιών φιλικών προς το περιβάλλον, προϋπολογισμού 5.000.000,00€ (ΔΔ).** Στο πλαίσιο της δράσης προβλέπεται η ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων των ΜΜΕ της Κρήτης για ενσωμάτωση φιλικών προς το περιβάλλον διεργασιών παραγωγής, αποδοτικής χρήσης των πόρων και μείωσης του περιβαλλοντικού / ενεργειακού τους αποτυπώματος. Ειδικότερα, θα ενισχυθούν επενδυτικά σχέδια που διευκολύνουν τη μετάβαση σε κλιματικά ουδέτερες και φιλικές προς το περιβάλλον παραγωγικές διαδικασίες, που υιοθετούν πρακτικές που ενισχύουν την αποτελεσματική επεξεργασία και χρήση πόρων και ενθαρρύνουν την ανάκτηση και αξιοποίηση παραπροϊόντων και υλικών από απόβλητα στη διαδικασία παραγωγής. Στόχος είναι η ενίσχυση 43 επιχειρήσεων για την ενσωμάτωση φιλικών προς το περιβάλλον διεργασιών και τη μείωση του περιβαλλοντικού τους αποτυπώματος.

Οι ανωτέρω δράσεις συμβάλλουν στον **Στόχο 1 “Κλιματική αλλαγή, εκπομπές και απορροφήσεις αερίων του θερμοκηπίου” του ΕΣΕΚ** και ειδικότερα στις Προτεραιότητες Πολιτικής ΠΠ1.7 “Σχέδια στρατηγικής για την Κυκλική Οικονομία” και ΠΠ1.9 “Δράσεις για τη μείωση των εκπομπών στο βιομηχανικό τομέα”.

4.4. Πρόοδος εφαρμογής των αρχών του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων - Συμβολή του Προγράμματος

Το Πρόγραμμα “Κρήτη” μέσω των επιλεγμένων Ειδικών Στόχων²¹ της Προτεραιότητας 5 - Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας (ΕΚΤ+), ικανοποιεί τον ΣΠ4 της νέας πολιτικής συνοχής της ΕΕ για “Μια πιο κοινωνική και χωρίς αποκλεισμούς Ευρώπη μέσω της υλοποίησης του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων” και **χρηματοδοτεί παρεμβάσεις που εξυπηρετούν και συμβάλλουν στην εφαρμογή των αρχών του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων**. Το Πρόγραμμα ανταποκρίνεται **αρχικά σε επίπεδο σχεδιασμού** στις βασικές προκλήσεις – Απασχόληση και Αγορά Εργασίας, Φτώχεια και Κοινωνική Ένταξη – Ενίσχυση της Κοινωνικής Προστασίας - που τίθενται στο Παράρτημα 14 της συνοδευτικής Έκθεσης Συστάσεων της Επιτροπής για την Ελλάδα στον τομέα της απασχόλησης, των δεξιοτήτων και της κοινωνικής πολιτικής, βάσει του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Η Περιφέρεια Κρήτης παρουσιάζει καλές επιδόσεις σε δείκτες που σχετίζονται με την κοινωνική ένταξη και την καταπολέμηση της φτώχειας, ειδικότερα:

Πίνακας 10: Στόχοι Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων Ελλάδα, Περιφέρεια Κρήτης

ΔΕΙΚΤΗΣ	ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (Χώρα)	Περιφέρεια Κρήτης	ΣΤΟΧΟΣ / ΕΠΙΤΕΥΞΗ 2030 (Χώρα)
Απασχόληση (%)	67,4 (2023)	63% (2023)	Τουλάχιστον το 71, % του πληθυσμού ηλικίας 20 έως 64 ετών θα πρέπει να εργάζεται το 2030 (σε σχέση με 61,1% το 2020)
Εκπαίδευση Ενηλίκων (%)	15,1 (2022)	-	Τουλάχιστον το 40% όλων των ενηλίκων θα πρέπει συμμετέχει σε προγράμματα εκπαίδευσης, κατάρτισης και μάθησης κάθε χρόνο το 2030 (σε σχέση με 16% το 2016)

Μείωση Ποσοστού ατόμων σε κίνδυνο Φτώχειας & Κοινωνικού Αποκλεισμού	-401 (χιλιάδες) (2023)	18,5%	Ο αριθμός των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού θα πρέπει να μειωθεί έως το 2030 κατά τουλάχιστον 7,3% (από 29% το 2019 σε 21,7% το 2030- 860.000 άτομα)
--	---------------------------	-------	--

Απασχόληση και Αγορά Εργασίας: Στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο²² εντοπίζεται η πρόοδος που έχει επιτευχθεί για τη μείωση της ανεργίας στην χώρα, ωστόσο αναδεικνύονται και τα χαμηλά ποσοστά % συμμετοχής ευάλωτων ομάδων πληθυσμού στη αγορά εργασίας, κυρίως λόγω των εμποδίων που αντιμετωπίζουν (νέοι, γυναίκες και άτομα με αναπηρία). Το 2023 το ποσοστό απασχόλησης (ηλικίας 15-64 ετών) στην Περιφέρεια Κρήτης ανέρχεται σε 63,0%, **τρίτη καλύτερη επίδοση μεταξύ των περιφερειών της χώρας** (έναντι 61,8% της χώρας και 70,0 % της ΕΕ), παρουσιάζοντας μικρή αύξηση σε σχέση με το 2019 (61,8%). Αντίστοιχα σημαντικά χαμηλότερο παραμένει το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών (54,2%) που υπολείπεται σημαντικά του αντίστοιχου της ΕΕ (65,5%).²³

Όπως αποτυπώνεται και στην ενότητα 4.1 της παρούσας Έκθεσης την τελευταία 10ετία σημαντική μείωση παρουσιάζουν τα ποσοστά ανεργίας, ενώ τα τελευταία έτη παρουσιάζεται και μείωση της μακροχρόνιας ανεργίας (από 50% των ανέργων των ηλικιών 15-64 έτη τη διετία 2018-2019 στο 30,0% το 2023). Υψηλή παραμένει η ανεργία στους νέους 15-29 (25,5%), ενώ το 2023 ιδιαίτερα χαμηλό είναι το ποσοστό νέων (15-24 ετών) που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης (8,5%).

Στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας δραστηριοποιούνται 119 φορείς κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας (στοιχεία 23/07/2024) εγγεγραμμένοι στο γενικό μητρώο φορέων ΚΑΛΟ, με το ποσοστό συμμετοχής του κύκλου εργασιών τους επί του συνολικού κύκλου εργασιών της χώρας να παρουσιάζει μείωση από 5% σε 3% το έτος 2021²⁴.

Ός προς το μορφωτικό επίπεδο πληθυσμού²⁵, το ποσοστό του πληθυσμού της Κρήτης που έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον το ανώτερο δευτεροβάθμιο επίπεδο εκπαίδευσης ανέρχεται σε 53% (έναντι 57% της χώρας). Αντίστοιχα, η Κρήτη εμφανίζει υψηλότερο ποσοστό (31,6%) του αντίστοιχου εθνικού (28,7%) όσον αφορά στον πληθυσμό που ολοκλήρωσε μόνο την Πρωτοβάθμια και την Κατώτερη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Παρά τις αυξήσεις του ποσοστού απασχόλησης, η πρόσβαση στην εργασία ή την κατάρτιση εξακολουθεί να παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες για τους μακροχρόνια ανέργους, τα άτομα με αναπηρία, τα νέα άτομα και τις γυναίκες.

Το Πρόγραμμα υποστηρίζει την ενίσχυση της απασχόλησης και αυτοαπασχόλησης ανέργων, ΡΟΜΑ, υπηκόων τρίτων χωρών στην Περιφέρεια Κρήτης, την προαγωγή της κοινωνικής επιχειρηματικότητας²⁶ με ενίσχυση επενδύσεων σε κλάδους αιχμής της έξυπνης εξειδίκευσης, καθώς και τη συνέχιση της λειτουργίας του Περιφερειακού Μηχανισμού συμπληρωματικά με τον Εθνικό Μηχανισμό Παρακολούθησης της Αγοράς Εργασίας.

Οι δράσεις ένταξης περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά και οι υπήκοοι τρίτων χωρών στην αγορά εργασίας, συνάδουν με τις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και τις αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα για τα Κοινωνικά Δικαιώματα.

Φτώχεια και Κοινωνική Ένταξη: Ός προς τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού²⁷, το 2019 η Κρήτη παρουσίαζε το τρίτο χαμηλότερο ποσοστό μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας με 15,2%, ενώ μέχρι το 2023 έχει σημειωθεί σαφής επιδείνωση, καθώς ανέρχεται σε 18,5%. Παρόλα αυτά, **η επίδοση της Κρήτης στον συγκεκριμένο δείκτη είναι και τις δύο χρονιές κάτω από τον εθνικό μέσο όρο (26,1%) και τον μέσο όρο στην ΕΕ-27 (21,6%).**

Σύμφωνα με την Έκθεση του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Κρήτης, ο αριθμός των δομών Κοινωνικών Υπηρεσιών της Περιφέρειας ανέρχεται σε 969 (χαρτογράφηση 2021), ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών αφορά υπηρεσίες παρεχόμενες σε οικογένειες και παιδιά σε ποσοστό 32% και ηλικιωμένους σε ποσοστό 15%. Ο μεγαλύτερος αριθμός των εγγεγραμμένων ειδικών κατηγοριών στα Κέντρα Κοινότητας αφορά ΑμεΑ (2.142 άτομα) και Ρομά (1.234 άτομα). Κύριοι φορείς υλοποίησης των κοινωνικών προγραμμάτων και υπηρεσιών των δομών είναι οι Δήμοι και οι Οργανισμοί τους, σε ποσοστό αθροιστικά 75%, ενώ σε ποσοστό 22% η χρηματοδότηση προήλθε από πόρους του Ε.Π Κρήτη 2014-2020.²⁸ Μέσω δράσεων του Προγράμματος επιδιώκεται η ενίσχυση της ισότιμης και έγκαιρης πρόσβασης ευπαθών ομάδων και πολιτών που διαβιούν κάτω από το όριο της φτώχειας σε ποιοτικές, βιώσιμες και οικονομικά προσιτές κοινωνικές υπηρεσίες, καθώς και σε υπηρεσίες ολοκληρωμένης φροντίδας υγείας και περίθαλψης.

Στο Πρόγραμμα, περιλαμβάνονται δράσεις υποστήριξης των δομών ηλικιωμένων που εναρμονίζονται με τις κατευθυντήριες αρχές για την ενεργό γήρανση, καθώς και οι δράσεις υποστήριξης των δομών ΑμεΑ που εναρμονίζονται με τις Ευρωπαϊκές Συστάσεις για το σεβασμό των Κοινωνικών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Παράλληλα, διατηρείται και επεκτείνεται το δίκτυο των Κέντρων Κοινότητας, συνεχίζεται η υποστήριξη της λειτουργίας των ΚΗΦΗ, ΚΔΗΦ και ΣΥΔ για ΑΜΕΑ, των συμβουλευτικών κέντρων και Ξενώνων φιλοξενίας

υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας. Σημειώνεται ότι η λειτουργία και συγχρηματοδότηση των Κέντρων Κοινότητας και των λοιπών κοινωνικών δομών επανεξετάζεται σε επίπεδο χώρας υπό το πρίσμα ενός σχεδίου βιωσιμότητας για τη σταδιακή έξοδο από τη συγχρηματοδότηση από το ΕΚΤ+ και για τη θέσπιση ενός νέου μοντέλου παροχής υπηρεσιών στο επίπεδο της κοινότητας, το οποίο δύναται να ενσωματώνει περισσότερες υπηρεσίες (π.χ. δομές φτώχειας, υπηρεσίες παιδικής προστασίας, κλπ.)²⁹.

Ενίσχυση της Κοινωνικής Προστασίας: Το Πρόγραμμα στην κατεύθυνση των αρχών της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας για την ενίσχυση της παιδικής προστασίας και της αποϊδρυματοποίησης περιλαμβάνει δράσεις για την υποστήριξη εφήβων και την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας, συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που αναδεικνύονται και στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Προτεραιότητα αποτελεί η βελτίωση της ζωής των παιδιών που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση και ζουν σε συνθήκες φτώχειας, εξασφαλίζοντας αγαθά και υπηρεσίες που βελτιώνουν το επίπεδο ζωής στο πλαίσιο της πολιτικής Εγγύηση για το παιδί (Child Guarantee), της εφαρμογής Ολοκληρωμένων Σχεδίων για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και την υποστήριξη των εφήβων και του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Εγγύηση για το Παιδί.

Σημειώνεται πως ο σχεδιασμός των δράσεων που συμβάλλουν στην **αποϊδρυματοποίηση, και στην ενίσχυση της παιδικής προστασίας**³⁰ υλοποιούνται σε εθνικό επίπεδο πιλοτικά με χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης **με την καθολική εφαρμογή και εξειδίκευση σε τοπικό επίπεδο μέσω των Περιφερειακών Προγραμμάτων ΕΣΠΑ.**

Στον τομέα της υγείας, η Περιφέρεια Κρήτης κατά την περίοδο 2021-2023 καταγράφει μεγάλη επιδείνωση όσον αφορά στην κάλυψη ιατρικών αναγκών και εξετάσεων με τα εμπόδια να είναι το υψηλό κόστος, η απόσταση από τις μονάδες υγείας και η λίστα αναμονής³¹. Συγκεκριμένα, κατά δήλωση των ίδιων των ατόμων, η μη κάλυψη αναγκών για ιατρικές εξετάσεις που οφείλεται στους προαναφερόμενους λόγους το 2023 ανήλθε σε ποσοστό 22,4% από 11,6% το 2021, ξεπερνώντας το εθνικό ποσοστό (20,9%). Συμπληρωματικά με το ΕΤΠΑ το πρόγραμμα ενσωματώνει στο ΕΚΤ+ παρεμβάσεις για την ενίσχυση της υποδομής του συστήματος υγείας (ενίσχυση υπηρεσιών πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και νέων δομών για την ψυχική υγεία), συνάδοντας με τις συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

Η δημογραφική γήρανση οδηγεί σε αύξηση του αριθμού των ατόμων που χρειάζονται μακροχρόνια φροντίδα στη χώρα μας. Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 65 ετών και άνω αναμένεται να αυξηθεί από 22,7 % το 2022 σε 25,8 % το 2030 και σε 35,5 % το 2050, προοπτική που αναδεικνύει την ανάγκη για οικονομικά προσιτές υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας. Το Πρόγραμμα υποστηρίζει τη λειτουργία δομών και υπηρεσιών Μακροχρόνιας Φροντίδας ηλικιωμένων και ΑμεΑ³², τη συνέχιση της λειτουργίας δομών ΠΦΥ, ψυχικής υγείας, καταπολέμησης των εξαρτήσεων με σταδιακή έξοδο από τη συγχρηματοδότηση, αλλά και τη λειτουργία νέων δομών με συγκεκριμένη στόχευση, συμβάλλοντας περαιτέρω στη βελτίωση της υγείας του πληθυσμού.

Η προώθηση της ίσης πρόσβασης σε ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση ιδίως για τις μειονεκτούσες ομάδες, από την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα έως τη γενική και επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, συμπεριλαμβανομένης της διευκόλυνσης της μαθησιακής κινητικότητας για όλους και της προσβασιμότητας για τα άτομα με αναπηρίες αποτελεί προτεραιότητα και επισημαίνεται στο κείμενο της σύστασης του Συμβουλίου (ΕΕ) 2021/1004 για τη θέσπιση ευρωπαϊκής εγγύησης για το παιδί (Child Guarantee). Μέσω επιλεγμένων δράσεων του Προγράμματος "Κρήτη" 2021-2027, προωθείται η στήριξη της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς και η ισότιμη πρόσβαση και ένταξη παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα. Το σύνολο των δράσεων ΕΚΤ+ του Προγράμματος εναρμονίζονται με την ΕΣΚΕ, ΕΣΚΕ ΡΟΜΑ, το Εθνικό Πλαίσιο Στρατηγικής για την Αποϊδρυματοποίηση, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα των ΑμεΑ, την Ευρωπαϊκή Πολιτική «Εγγύηση για το Παιδί», το Εθνικό Σχέδιο Δράσης «Εγγύηση για το Παιδί» και την Εθνική Πολιτική Υγείας.

5. Βασικά συμπεράσματα σχετικών αξιολογήσεων

Έως και την κατάρτιση της 1ης ενδιάμεσης επανεξέτασης του Προγράμματος, δεν έχει ενεργοποιηθεί η ενδιάμεση αξιολόγησή του, η οποία έχει προγραμματισθεί χρονικά για το 2025, ούτως ώστε να ενσωματώσει επαρκή δεδομένα της πορείας υλοποίησης του Προγράμματος.

Παρόλα αυτά κρίσιμα για την Ενδιάμεση Επανεξέταση του Προγράμματος είναι τα ευρήματα από τις αξιολογήσεις επιπτώσεων επιμέρους παρεμβάσεων του ΠΕΠ Κρήτη 2014-2020, αλλά και οριζόντιες αξιολογήσεις στο επίπεδο της χώρας:

Αξιολόγηση επιπτώσεων των δράσεων ΕΤΠΑ του ΕΠ «Κρήτη» 2014-2020 στους τομείς: υγείας, πρόνοιας και εκπαίδευσης (2023)

Τα βασικά πορίσματα της αξιολόγησης, που σχετίζονται και με τις παρεμβάσεις του Προγράμματος ΚΡΗΤΗ 2021-2027, είναι τα ακόλουθα:

- **Υγεία:** Η Περιφέρεια καλείται να ικανοποιήσει την ανάγκη ανάπτυξης ενός ανθεκτικού συστήματος υγείας και μακροχρόνιας φροντίδας με προτεραιότητα στην ενίσχυση της ΠΦΥ, την επείγουσα πρωτονοσοκομειακή φροντίδα, την πρόληψη, την αποϊδρυματοποίηση και την ψυχοκοινωνική αποκατάσταση,
- **Εκπαίδευση:** διαπιστώνεται η ανάγκη ενσωμάτωσης ψηφιακών τεχνολογιών και βελτίωσης της ισότιμης και χωρίς αποκλεισμούς πρόσβασης στην εκπαίδευση, εξασφάλιση σύγχρονων και ασφαλών κτιριακών υποδομών εκπαίδευσης, κυρίως νηπιαγωγείων και γενικά σχολείων υποχρεωτικής εκπαίδευσης, αιθουσών διδασκαλίας και εργαστηρίων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και εξοπλισμού για την τριτοβάθμια εκπαίδευση,
- **Πρόνοια:** διαπιστώνεται η ανάγκη υποστήριξης των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού για ισότιμη και χωρίς αποκλεισμούς πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής μέριμνας, δομές παιδικής φροντίδας, εξειδικευμένες υπηρεσίες φροντίδας, αποκατάστασης, εκπαίδευσης ή αγοράς τεχνικών βοηθημάτων για ΑμεΑ (ΚΔΑΠ ΑμεΑ κοκ.),

Επίσης διαπιστώνεται υψηλή **βιωσιμότητα** των έργων ανάπτυξης κτιριακών υποδομών (σύγχρονες υποδομές με χαμηλό κόστος λειτουργίας, αλλά με αυξανόμενο κόστος συντήρησης). Ειδικά ο τομέας της υγείας επηρεάζεται από τις πολύ μεγάλες ελλείψεις σε προσωπικό και τη μεγάλη κινητικότητα που παρουσιάζουν τα ιατρονοσηλευτικά επαγγέλματα (αδυναμία συγκράτησης τεχνογνωσίας και ειδικευμένου προσωπικού). Πρόκληση αποτελούν οι συχνά μεταβαλλόμενες μέθοδοι ιατρικών πράξεων και το αυξημένο κόστος συντήρησης του ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού. Η βιωσιμότητα εμφανίζεται επαπειλούμενη σε κάποιες περιπτώσεις κυρίως λόγω της υποστελέχωσης των φορέων που επωμίζονται τη λειτουργία και συντήρηση των έργων, που έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία των φορέων να απορροφήσουν πόρους.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις ταυτίζονται με τις διαπιστωμένες ανάγκες και προτεραιότητες που έχουν τεθεί από το Πρόγραμμα ΚΡΗΤΗ 2021-2027 στους υπό αξιολόγηση τομείς και αξιοποιούνται στις διαδικασίες ενεργοποίησης των παρεμβάσεων των ΕΣ 4.ii και 4.v της Προτεραιότητας 4 και των ΕΣ 5.i και 5.ii της Προτεραιότητας 6 (χρηματοδότηση από το ΕΤΠΑ), καθώς και των ΕΣ 4.6 και 4.11 της Προτεραιότητας 5 (παρεμβάσεις ΕΚΤ+) του Προγράμματος.

Αξιολόγηση των επιπτώσεων των υλοποιημένων δράσεων και πράξεων των τομέων περιβάλλοντος, πολιτισμού και μεταφορών του ΕΠ «Κρήτη» 2014- 2020

Τα βασικά ευρήματα και συμπεράσματα της αξιολόγησης, που σχετίζονται και με τις παρεμβάσεις του Προγράμματος ΚΡΗΤΗ 2021-2027, είναι τα ακόλουθα:

- τα αποτελέσματα και οι επιπτώσεις των ολοκληρωμένων αξιολογούμενων Δράσεων/Πράξεων αντιστοιχούν, στην συντριπτική τους πλειοψηφία, στο 100% των διατυπωμένων στόχων και προβλέψεων. Στις υπόλοιπες Δράσεις/Πράξεις, που δεν έχουν ολοκληρωθεί, τα διαθέσιμα στοιχεία υποδεικνύουν ότι δεν θα παρεκκλίνουν των στόχων τους, παρά το ότι δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί συνολικά και με ακρίβεια το πλήρες εύρος των επιπτώσεών τους.
- οι επιπτώσεις των αξιολογούμενων Δράσεων/Πράξεων σε μέσο-μακροπρόθεσμο ορίζοντα δεν αναμένεται να διαφοροποιηθούν σημαντικά από τις βραχυπρόθεσμα καταγεγραμμένες και δεν προκύπτουν ενδείξεις ύπαρξης παραγόντων που να καθιστούν ορισμένα αποτελέσματα τους μη διατηρήσιμα μετά τη λήξη του προγράμματος
- η αξιολόγηση των επιπτώσεων των Δράσεων/Πράξεων θα παράγει πολύ πιο ακριβή και ολοκληρωμένα αποτελέσματα αν υλοποιηθεί σε ένα ικανό χρονικό διάστημα, όταν θα έχουν καταγραφεί και μετρηθεί οι οποίες επιπτώσεις των Δράσεων/Πράξεων (ενδεικτικά σε 2 και 5 χρόνια από την ολοκλήρωση των Δράσεων/Πράξεων), πρακτική που θα πρέπει να υιοθετηθεί κατά τον σχεδιασμό των μηχανισμών αξιολόγησης και παρακολούθησης των επιπτώσεων των Προγραμμάτων των επόμενων Προγραμματικών Περιόδων.
- κατά το σχεδιασμό των μηχανισμών αξιολόγησης και παρακολούθησης των επιπτώσεων των Προγραμμάτων των επόμενων Προγραμματικών Περιόδων προτείνεται η επιλογή των Δεικτών παρακολούθησης να γίνεται με καλύτερη προσαρμογή στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Δράσεων/Πράξεων.

Αξιολόγηση των επιπτώσεων των στρατηγικών έξυπνης εξειδίκευσης (RIS3) των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) 2014-2020

Στην αξιολόγηση καταγράφονται οι επιδόσεις της Περιφέρειας Κρήτης (κατέχει την 3^η θέση μεταξύ των Περιφερειών της χώρας στο δείκτη Summary Innovation Index του RIS το 2023) ως ακολούθως:

- ενεργοποιήθηκαν 6 από τα αρχικά προβλεπόμενα 11 εργαλεία πολιτικής, με μερική κάλυψη των αναγκών για 4 από τους 8 ειδικούς στόχους και διατέθηκε το 45% της αρχικά προϋπολογισμένης συνδρομής του ΠΕΠ στη RIS3 με όρους δημόσιας δαπάνης και παρουσιάζει χαμηλή συνεισφορά του ΠΕΠ σε όρους προστιθέμενης αξίας των εργαλείων πολιτικής (μέση-χαμηλή βαθμίδα). Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε σε δράσεις ανάπτυξης του περιφερειακού οικοσυστήματος καινοτομίας. Το αποτέλεσμα κρίνεται ως ικανοποιητικό όσον αφορά την κάλυψη των διαπιστωμένων αναγκών που αναφέρονται στην ΠΣΕΕ.
- στην Κρήτη υπάρχουν περισσότεροι του ενός περιφερειακής κλίμακας αναπτυξιακοί πόλοι, με την ισόρροπη διάχυση των επενδύσεων προς υποστήριξη των περιφερειακών RIS3 στις επιμέρους Περιφερειακές Ενότητες,
- μεταξύ των Περιφερειών παρουσιάζει τον υψηλότερο βαθμό αλλαγής στους 6 επιλεγμένους πυλώνες της RCI (θεσμοί, υποδομές, ανώτατη εκπαίδευση και ΔΒΜ, τεχνολογική ετοιμότητα, επιχειρηματική πολυπλοκότητα και καινοτομία) μεταξύ των ετών 2016 και 2022,
- παρουσίασε υψηλό βαθμό προσέλκυσης των ομάδων-στόχου από τα εργαλεία πολιτικής που ενεργοποιήθηκαν, ενώ υψηλή ήταν η προσπάθεια του ΠΕΠ Κρήτη να δημιουργήσει προϋποθέσεις οικονομικού μετασχηματισμού σε ευρύ αριθμό οντοτήτων (2^η στην ελκυστικότητα των Προσκλήσεων, τον αριθμό μοναδικών ωφελούμενων και τον αριθμό των υποβολών προτάσεων προς το σύνολο των ωφελούμενων των Προσκλήσεων),
- ενεργοποιήθηκαν οριζόντιοι μηχανισμοί υποστήριξης του οικοσυστήματος καινοτομίας σχετικά χαμηλού κόστους με αξιόλογα αποτελέσματα.

Στις συστάσεις της αξιολόγησης περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

- Η εφαρμογή των στρατηγικών έξυπνης εξειδίκευσης απαιτεί Θεωρίες της Αλλαγής προσαρμοσμένες στο περιβάλλον κάθε Περιφέρειας και επιλεκτικότητα στην επιλογή εργαλείων πολιτικής και ομάδων-στόχου
- Ο συντονισμός και η συνεργασία μεταξύ των τομεακών και των περιφερειακών Προγραμμάτων πρέπει να βελτιωθεί και να αξιοποιηθούν συνέργειες για οικονομίες κλίμακας
- Το μίγμα πολιτικής πρέπει ν' ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες διαφορετικών εδαφικών τύπων ώστε να βελτιωθεί η χωρική συνοχή
- Οι στρατηγικές έξυπνης εξειδίκευσης πρέπει να παρακολουθούνται με μεγαλύτερη ανάλυση και να είναι αξιολογήσιμες

Η παραπάνω αξιολόγηση εκπονήθηκε σε μεταγενέστερο χρόνο (2023) από αυτόν της εκπόνησης της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης Περιφέρειας Κρήτης για την ΠΠ 2021-2027. Τα συμπεράσματα και οι συστάσεις της αξιοποιούνται στη διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης (ΔΕΑ) και στις διαδικασίες εξειδίκευσης και ενεργοποίησης των ΕΣ 1.ii και 1.iii του Προγράμματος.

Αποτίμηση της εφαρμογής των Χωρικών Εργαλείων στην Ελλάδα στην προγραμματική περίοδο 2014-2020

Η μελέτη διαπίστωσε τη σημαντική προστιθέμενη αξία των χωρικών παρεμβάσεων 2014-2020 μέσω των εργαλείων ΟΧΕ& ΤΑΠΤΟΚ. Παράλληλα, προέβη σε ορισμένες διαπιστώσεις με στόχο τη βελτίωση της υλοποίησης των χωρικών παρεμβάσεων ως ακολούθως: (α) ανάγκη έγκαιρης έναρξης της διαβούλευσης με στόχο την αποσαφήνιση των βασικών προτεραιοτήτων χωρικής και αστικής ανάπτυξης, καθώς και των μέσων επίτευξής τους. (β) διασφάλιση τεκμηριωτικής βάσης για τον προσδιορισμό προτεραιοτήτων χωρικής και αστικής ανάπτυξης. Οι πολεοδομικές-χωρικές ρυθμίσεις στο επίπεδο των Περιοχών Παρέμβασης, αποτελούν καθοριστικές παραμέτρους για τη διατύπωση της αναπτυξιακής προοπτικής της περιοχής παρέμβασης ΟΧΕ-ΒΑΑ (γ) Υιοθέτηση ενός άξονα προτεραιότητας αποκλειστικό για τις χωρικές παρεμβάσεις προκειμένου να αποφευχθεί η πολυπλοκότητα, ως προς τον αριθμό των Επενδυτικών Προτεραιοτήτων (δ) ενθάρρυνση για τη

δημιουργία νέων δομών προσαρμοσμένων στις ανάγκες διαχείρισης των ΒΑΑ-ΟΧΕ (στ) Ενδυνάμωση της παρακολούθησης της πορείας υλοποίησης των ΣΒΑΑ, εγκαθιστώντας ένα μηχανισμό παρακολούθησης και αξιολόγησης της υλοποίησης με διαχρονική βάση με χρήση αξιόπιστων στοιχείων και δεικτών.

Οι συστάσεις της εν λόγω αξιολόγησης έχουν εφαρμογή στις διαδικασίες σχεδιασμού και υλοποίησης των χωρικών στρατηγικών που υποστηρίζει το Πρόγραμμα ΚΡΗΤΗ 2021-2027. Ειδικότερα πέραν της υιοθέτησης κατά τον σχεδιασμό του Προγράμματος διακριτής προτεραιότητας αφιερωμένης στις χωρικές στρατηγικές, τόσο κατά την επικαιροποίηση των συνεχιζόμενων στρατηγικών ΣΒΑΑ, όσο και κατά το σχεδιασμό των λοιπών στρατηγικών εφαρμόστηκαν έγκαιρες και αποτελεσματικές διαδικασίες διαβούλευσης και, συγκροτήθηκαν ομάδες διακυβέρνησης των στρατηγικών τόσο σε περιφερειακό, όσο και στο επίπεδο των αστικών περιοχών.

Σημειώνεται ότι σε εξέλιξη βρίσκεται η «Αξιολόγηση των επιπτώσεων του Επιχειρησιακού Προγράμματος (Ε.Π.) ΚΡΗΤΗ 2014-2020», που αφορά στο σύνολο των δράσεων του ΕΠ «ΚΡΗΤΗ» 2014-2020 (υλοποιημένων ή όχι), ανά άξονα προτεραιότητας και ειδικό στόχο, της αποτελεσματικότητας, της αποδοτικότητας, της συνάφειας, της συνοχής και της βιωσιμότητας αυτών, της συμβολής τους στους στόχους και στους δείκτες αποτελέσματος. Τα πορίσματα αυτής της αξιολόγησης αναμένεται να αποτελέσουν σημαντικό εργαλείο για τη λήψη αποφάσεων σε σχέση με την εφαρμογή των παρεμβάσεων του Προγράμματος ΚΡΗΤΗ 2021-2027.

Επίσης κατά τον σχεδιασμό του Προγράμματος αξιοποιήθηκαν πορίσματα και συστάσεις σειράς αξιολογήσεων και μελετών που εκπονήθηκαν είτε για τις ανάγκες του ΠΕΠ Κρήτη 2014-2020, είτε συνολικά για την αξιολόγηση οριζόντιων παρεμβάσεων που αφορούν στα Περιφερειακά Προγράμματα της προγραμματικής περιόδου 2021-2027.

Οι κυριότερες από αυτές τις αξιολογήσεις είναι οι ακόλουθες:

Αξιολόγηση των Κοινωνικών Δομών που χρηματοδοτούνται από το ΕΠ “Κρήτη” 2014-2020

Η αξιολόγηση διερεύνησε το πλαίσιο λειτουργίας σαράντα επτά (47) Κοινωνικών Δομών, οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΚΤ, στο πλαίσιο του ΕΠ ΚΡΗΤΗ 2014-2020 (Θεματικός Στόχος 9) και διαπίστωσε: (α) την υψηλή συνέργεια των Κοινωνικών Δομών, με τις εθνικές και περιφερειακές στρατηγικές – για την Κοινωνική Ένταξη, Στρατηγική για τους Ρομά, πολιτική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών, καθώς και με τις ανάγκες των ομάδων Στόχου των πολιτικών αυτών, όπως αυτές έχουν προσδιοριστεί στο πρόγραμμα (β) την συνεισφορά στην εκπλήρωση των τριών εθνικών στόχων για την καταπολέμηση της φτώχειας (National Poverty Targets), για μείωση των ανθρώπων που απειλούνται από τη φτώχεια ή/και τον κοινωνικό αποκλεισμό, μείωση του αριθμού των παιδιών που απειλούνται από τη φτώχεια και την ανάπτυξη ενός «δικτύου κοινωνικής ασφάλειας» (social safety net) κατά του κοινωνικού αποκλεισμού (γ) την ικανοποιητική απορρόφηση των αξιολογούμενων παρεμβάσεων (δ) τη σημαντικότητα των Κέντρων Κοινότητας ως η πλέον σημαντική κοινωνική δομή, η οποία όμως απαιτεί σημαντικές προσαρμογές προκειμένου να επιτελέσει το ρόλο της παρέχοντας κοινωνικές υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Αξιολόγηση της λειτουργίας των δομών υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας

Η αξιολόγηση των δομών υποστήριξης γυναικών θυμάτων βίας (ξενώνες και συμβουλευτικά κέντρα) που χρηματοδοτήθηκαν από τα ΠΕΠ και στο ΕΠ ΜΔΤ 2014-2020, για το διάστημα λειτουργίας τους από 1/12/2015 έως 31/12/2018, διαπίστωσε ότι: (α) οι δομές συμβάλλουν στην επίτευξη των ειδικών στόχων των ΠΕΠ. Υπάρχει άμεση συνάφεια των δράσεων του δικτύου δομών με την στοχοθεσία των προγραμμάτων (β) απαιτείται ενίσχυση ως προς την παροχή υπηρεσιών νομικής στήριξης ειδικά όσον αφορά στις μετανάστριες και προσφύγισες ωφελούμενες (γ) απαιτείται ενίσχυση της εκπαίδευσης των στελεχών των δομών σε επιμέρους θεματικές, ιδιαίτερα όσον αφορά στις νέες ομάδες όπως αυτή των προσφύγισών (δ) απαιτείται ενδυνάμωση της Ψυχολογικής Εποπτείας που λαμβάνουν τα στελέχη των Κέντρων και των Ξενώνων (ε) οι δράσεις δικτύωσης των δομών είναι αποτελεσματικές καθώς ανάμεσα στα στελέχη των Κέντρων και Ξενώνων πραγματοποιούνται διεπιστημονικές και οργανωτικές / διοικητικές συναντήσεις. Υπάρχει συνεργασία με φορείς απασχόλησης, όπως Κέντρα Κοινότητας και εισαγγελικές Αρχές, Υπηρεσίες Κοινωνικής Στήριξης, ΜΚΟ,

Διοικητικές υπηρεσίες των Δήμων, Διοικητικές υπηρεσίες Περιφέρειας και την εκπαιδευτική κοινότητα. Η συνεργασία αυτή είναι ικανοποιητική .

Αξιολόγηση των δράσεων εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής στο ΕΠ ΑΝΑΔ ΕΔΒΜ και στα ΠΕΠ

Η αξιολόγηση διαπίστωσε ότι: (α) Η συμβολή τους στη διατήρηση της απασχόλησης είναι σημαντική, ενώ σε υψηλά ποσοστά κινείται και σε ότι αφορά στην εύρεση εργασίας (β) η συμβολή τους στη συμμετοχή των ωφελούμενων σε προγράμματα εκπαίδευσης/κατάρτισης είναι επίσης σημαντική (γ) θετική απεδείχθη η συμβολή τους τόσο στον κλάδο των φορέων παροχής υπηρεσιών φροντίδας και φύλαξης παιδιών, όσο και στις ίδιες τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε αυτόν (δ) η αλλαγή της στόχευσης των δράσεων, η οποία εκφράστηκε μέσω της μοριοδότησης, αποτέλεσε μία ουσιαστική πολιτική ίσων ευκαιριών, στοχεύοντας στην ενίσχυση της απασχολησιμότητας των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων, προωθώντας έτσι την κοινωνική συνοχή (ε) το νέο σύστημα τοποθέτησης ωφελούμενων, αντιμετώπισε σε μεγάλο βαθμό πολλές από τις παθογένειες του παλαιού συστήματος της αυτόματης Σύζευξης, εισάγοντας καινοτομίες που βρίσκουν σύμφωνους την πλειοψηφία των ωφελούμενων, αλλά και των φορέων παροχής υπηρεσιών φύλαξης και φροντίδας παιδιών (στ) η νέα διαδικασία συμμετοχής των φορέων / δομών πέτυχε απόλυτα τους στόχους της περί απλοποίησης των διαδικασιών, αντιμετώπισης της γραφειοκρατίας, ελάφρυνσης του διοικητικού βάρους του συστήματος διαχείρισης της δράσης και μείωσης του κόστους συμμετοχής των φορέων.

Αξιολόγηση της λειτουργίας των Τοπικών Ομάδων Υγείας (TOMY)

Η αξιολόγηση διαπίστωσε ότι: (α) Το μοντέλο της διεπιστημονικής ομάδας οικογενειακής ιατρικής των TOMY συμβάλλει στην ενίσχυση της ΠΦΥ (β) η δυνατότητα παροχής υπηρεσιών οικογενειακής ιατρικής από τις TOMY είναι άμεσα συνυφασμένη με τα επίπεδα στελέχωσής της, ειδικότερα από Οικογενειακούς Ιατρούς (γ) Η επιχειρούμενη μεταρρύθμιση εξασφάλισε μερικώς την απαιτούμενη πολιτική συναίνεση, τη στήριξη των κοινωνικών εταίρων και των επαγγελματιών υγείας (δ) απαιτείται η ανάπτυξη ενός ισχυρά υποστηρικτικού ψηφιακού περιβάλλοντος καταγραφής και παρακολούθησης της φροντίδας (όπως η ολοκληρωμένη χρήση ΑΗΦΥ) (ε) Η διασύνδεση μεταξύ TOMY, Κέντρων Υγείας αναφοράς και ΥΠΕ εμφανίζεται να κινείται σε υψηλά επίπεδα ικανοποίησης (στ) οι TOMY εμφανίζονται να αξιοποιούν τον ενθουσιασμό του ανθρωπίνου δυναμικού τους και τη σχετική αυτονομία τους για την προαγωγή υγείας στην τοπική κοινότητα μέσω δράσεων εξωστρέφειας.

6. Πρόταση οριστικής κατανομής ποσού ευελιξίας - Βασικοί άξονες για την αναθεώρηση του Προγράμματος

Στο πλαίσιο της Ενδιάμεσης Επανεξέτασης του Προγράμματος και συνεκτιμώντας:

- την πρόοδο επίτευξης των οροσήμων που είχαν τεθεί και τις αιτίες που συνδέονται με την επίτευξη ή μη αυτών [Ενότητα 3.2],
- την κοινωνικοοικονομική κατάσταση της Περιφέρειας και τις αλλαγές που επήλθαν κατά τον χρόνο που μεσολάβησε μεταξύ του σημείου έγκρισης και έναρξης υλοποίησης του Προγράμματος και του χρόνου της ενδιάμεσης επανεξέτασης, τα προβλήματα και οι προκλήσεις που οι αλλαγές αυτές δημιουργούν και τους τρόπους αντιμετώπισής τους, καθώς επίσης και τις δυσκολίες που παρουσιάστηκαν κατά την υλοποίηση του Προγράμματος την ίδια περίοδο [Ενότητα 4.1],
- τις Ειδικές Συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου για τη χώρα και ειδικότερα τις προκλήσεις και χωρικές ανάγκες της Περιφέρειας, σύμφωνα και με το Παράρτημα 17 του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου «Οικονομικές και κοινωνικές επιδόσεις σε περιφερειακό επίπεδο» [Ενότητα 4.2],
- την πρόοδο εφαρμογής του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) και τη αναμενόμενη συμβολή του Προγράμματος στους ενεργειακούς και κλιματικούς στόχους του [Ενότητα 4.3],
- την πρόοδο εφαρμογής των αρχών και των στόχων του Ευρωπαϊκού Πυλώνα για τα Κοινωνικά Δικαιώματα και τη συμβολή του Προγράμματος σε αυτήν, υπό το πρίσμα του τρίπτυχου: i) ίσες ευκαιρίες και πρόσβαση στην αγορά εργασίας, ii) δίκαιες συνθήκες εργασίας και iii) κοινωνική προστασία και συμπερίληψη [Ενότητα 4.4],

προτείνεται η **οριστική κατανομή του ποσού ευελιξίας** του άρθρου 86 του ΚΚΔ στις προτεραιότητες του Προγράμματος, όπως αναλύεται στην [Ενότητα 6.2](#).

Ειδικότερα, τα αποτελέσματα της Ενδιάμεσης Επανεξέτασης του Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027 αναδεικνύουν την ισχυρή δέσμευση των παρεμβάσεων του στις κατευθύνσεις των Ειδικών Συστάσεων του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου (περιλαμβανομένης της σύστασης για τη δυνατότητα και τις ευκαιρίες αξιοποίησης κρίσιμων τεχνολογιών στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας των πλατφορμών στρατηγικών τεχνολογιών για την Ευρώπη (STEP), καθώς και τη συμβολή τους στην επίτευξη των στόχων του αναθεωρημένου Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΖΕΚ) και τις αρχές του Ευρωπαϊκού Πυλώνα για τα Κοινωνικά Δικαιώματα.

Παράλληλα η μέχρι σήμερα ενεργοποίηση και πρόοδος υλοποίησης του Προγράμματος δεν δημιουργεί κάποια επισφάλεια για την αποτελεσματική και αποδοτική υλοποίηση των παρεμβάσεων του και την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί για το 2029. Ως εκ τούτου, δεν υφίσταται ανάγκη ανακατανομής του ποσού ευελιξίας του Προγράμματος, αλλά επιτάχυνση της υλοποίησης των παρεμβάσεων του.

Η προτεινόμενη αναθεώρηση του Προγράμματος στο πλαίσιο της ενδιάμεσης επανεξέτασής του επιβάλλεται κυρίως για διαχειριστικούς λόγους και εστιάζει στην εισαγωγή νέας Κατηγορίας Δράσης στον Ειδικό Στόχο 1.ι για την αξιοποίηση της πρωτοβουλίας για την πλατφόρμα στρατηγικών τεχνολογιών για την Ευρώπη (STEP) και σε επιμέρους περιορισμένες τροποποιήσεις, οι οποίες δεν μεταβάλλουν την στρατηγική στόχευση του Προγράμματος, αλλά εξυπηρετούν με αποτελεσματικότερο τρόπο τις νέες προκλήσεις και τις αλλαγές που επήλθαν κατά τον χρόνο που μεσολάβησε μεταξύ του σημείου έγκρισης και έναρξης υλοποίησης του Προγράμματος και του χρόνου της ενδιάμεσης επανεξέτασης.

Τα βασικά σημεία της προτεινόμενης αναθεώρησης του Προγράμματος παρατίθενται συνοπτικά στην [Ενότητα 6.1](#) κατωτέρω και αναλύονται στο Έγγραφο «[Τεκμηρίωση της πρότασης 1^η Αναθεώρησης του Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027](#)» που συνοδεύει την πρόταση αναθεώρησης του Προγράμματος.

6.1. Προτεινόμενη αναθεώρηση του Προγράμματος “Κρήτη” 2021-2027

6.1.1. Βασικοί άξονες αναθεώρησης

Οι βασικοί άξονες της προτεινόμενης αναθεώρησης του Προγράμματος είναι οι ακόλουθοι:

- ▣ Εισαγωγή νέας Κατηγορίας Δράσης στον Ειδικό Στόχο 1.ι της Προτεραιότητας 1 του Προγράμματος για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης κρίσιμων τεχνολογιών ή ενίσχυσης των αλυσίδων αξίας στον τομέα των ψηφιακών τεχνολογιών (τομέας οριζόντιας προτεραιότητας της περιφερειακής RIS3) και της βιοτεχνολογίας (πεδίο του τομέα προτεραιότητας υγεία-ευεξία της περιφερειακής RIS3), με μεταφορά πόρων ύψους 5 εκ. € ΔΔ (4,25 εκ. € ΚΣ) από την Κατηγορία Δράσης 1.1.1 «Συμπράξεις επιχειρήσεων με ερευνητικούς οργανισμούς» του ίδιου Ειδικού Στόχου.
- ▣ Περιορισμένης εμβέλειας λοιπές μεταβολές των διαθέσιμων πόρων στο επίπεδο των Κατηγοριών Δράσεων και Πεδίων Παρέμβασης, χωρίς μεταβολή των διαθέσιμων πόρων στο επίπεδο του Ειδικού Στόχου, με εξαίρεση τη μεταφορά 1,5 εκ. € ΔΔ (1,275 εκ. € ΚΣ) από τον ΕΣ 4.ια στον ΕΣ 4.α του ΕΚΤ+, προκειμένου να ενισχυθούν οι δράσεις στήριξης της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων για τις οποίες έχει ήδη εκδηλωθεί υψηλό ενδιαφέρον συμμετοχής.
- ▣ Προσαρμογή των Κατηγοριών Δράσεων και των Πεδίων Παρέμβασης της Προτεραιότητας 6 του Προγράμματος, λαμβάνοντας υπόψη τις εγκεκριμένες και οριστικοποιημένες πλέον στρατηγικές βιώσιμης αστικής ανάπτυξης (ΒΑΑ) και ολοκληρωμένων χωρικών επενδύσεων εκτός ΒΑΑ.
- ▣ Προσαρμογή του συστήματος Δεικτών του Προγράμματος λόγω:
  - ο εισαγωγής της νέας Κατηγορίας Δράσης στον ΕΣ 1.ι της Προτεραιότητας 1 του Προγράμματος
  - ο μεταβολής των διαθέσιμων πόρων σε επιμέρους Κατηγορίες Δράσης και Πεδία Παρέμβασης (κυρίως στους ΕΣ 5.ι & 5.ii προκειμένου να ενσωματωθούν οι παρεμβάσεις των οριστικοποιημένων και εγκεκριμένων χωρικών στρατηγικών που δεν ήταν διαθέσιμες κατά το σχεδιασμό και έγκριση του Προγράμματος)
  - ο προσθήκης νέας δράσης για την κάλυψη νέων αναγκών και προκλήσεων
  - ο προσθήκης δεικτών σε δράσεις χωρίς Δείκτες
  - ο προσθήκης τιμών στόχου 2029 σε περιπτώσεις Δεικτών που είχαν εισαχθεί στα Προγράμματα χωρίς στοχοθεσία, κατόπιν συμφωνίας με την Ευρ. Επιτροπή στο ΕΚΤ+

- ο λανθασμένης αρχικής εκτίμησης της τιμής στόχου ως προς το μοναδιαίο κόστος, επικαιροποίησης Δελτίων Ταυτότητας Δεικτών η οποία επηρεάζει τον τρόπο μέτρησης της τιμής στόχου τους (π.χ. μέθοδος υπολογισμού των ΙΠΑ του κοινού δείκτη εκροών RCR102).
  - ο εξορθολογισμού του συστήματος των Δεικτών της Προτεραιότητας 6 με βάση τις εγκεκριμένες και οριστικοποιημένες πλέον Στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης (BAA) και Ολοκληρωμένων Χωρικών Επενδύσεων εκτός BAA.
- Επικαιροποίηση του καταλόγου και των στοιχείων των έργων στρατηγικής σημασίας του Προγράμματος (προσθήκη νέων έργων, αντικατάσταση υφιστάμενων με νέα και επικαιροποίηση επιμέρους στοιχείων τους, όπως ο π/υ και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησής τους), όπως αναλυτικότερα παρουσιάζονται στη συνημμένη στην παρούσα Έκθεση τεκμηρίωση αναθεώρησης του Προγράμματος.

6.1.2. Τροποποίηση διαθέσιμων πόρων ανά Κατηγορία Δράσης, Ειδικό Στόχο, Προτεραιότητα

Η προτεινόμενη αναθεώρηση του Προγράμματος δεν επιφέρει μεταβολή στους διαθέσιμους πόρους ανά Προτεραιότητα, καθώς και στην πλειοψηφία των Ειδικών Στόχων. Εξαιρέση αποτελεί η μεταφορά ΔΔ 1,5 εκ. € από τον ΕΣ4.α στον ΕΣ4.α της Προτεραιότητας 5 του Προγράμματος, όπως παρουσιάζεται και στον Πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 11. Μεταβολές πόρων ανά Προτεραιότητα και Ειδικό Στόχο

Προτεραιότητα / Ειδικός Στόχος	Ενωσιακή συνεισφορά			Δημόσια Δαπάνη		
	Εγκεκριμένος π/υ	Πρόταση ανακατανομής πόρων	Νέος π/υ	Εγκεκριμένος π/υ	Πρόταση ανακατανομής πόρων	Νέος π/υ
Προτεραιότητα 1	50.793.785		50.793.785	59.757.395		59.757.395
1.i	22.950.000		22.950.000	27.000.000		27.000.000
1.iii	27.843.785		27.843.785	32.757.395		32.757.395
Προτεραιότητα 2	96.966.163		96.966.163	114.077.839		114.077.839
2.i	23.375.000		23.375.000	27.500.000		27.500.000
2.iv	21.250.000		21.250.000	25.000.000		25.000.000
2.v	42.075.000		42.075.000	49.500.000		49.500.000
2.vii	10.266.163		10.266.163	12.077.839		12.077.839
Προτεραιότητα 3	58.788.335		58.788.335	69.162.748		69.162.748
3.ii	58.788.335		58.788.335	69.162.748		69.162.748
Προτεραιότητα 4	67.829.072		67.829.072	79.798.909		79.798.909
4.ii	26.350.000		26.350.000	31.000.000		31.000.000
4.v	26.350.000		26.350.000	31.000.000		31.000.000
4.vi	15.129.072		15.129.072	17.798.909		17.798.909
Προτεραιότητα 5	121.884.045		121.884.045	143.392.995		143.392.995
4.1	3.910.000	1.275.000	5.185.000	4.600.000	1.500.000	6.100.000
4.6	21.420.000		21.420.000	25.200.000		25.200.000
4.8	5.687.345		5.687.345	6.690.995		6.690.995
4.9	10.710.000		10.710.000	12.600.000		12.600.000
4.10	2.975.000		2.975.000	3.500.000		3.500.000
4.11	73.781.700	-1.275.000	72.506.700	86.802.000	-1.500.000	85.302.000
4.12	3.400.000		3.400.000	4.000.000		4.000.000
Προτεραιότητα 6	76.912.304		76.912.304	90.485.064		90.485.064
5.i	62.069.914		62.069.914	73.023.428		73.023.428
5.ii	14.842.390		14.842.390	17.461.636		17.461.636
Προτεραιότητα 7	4.250.000		4.250.000	5.000.000		5.000.000
TB	4.250.000		4.250.000	5.000.000		5.000.000
Προτεραιότητα 8	2.433.010		2.433.010	2.862.365		2.862.365
TB	2.433.010		2.433.010	2.862.365		2.862.365
ΣΥΝΟΛΟ	479.856.714	0	479.856.714	564.537.315	0	564.537.315

Σε επίπεδο Κατηγοριών Δράσεων και Πεδίων Παρέμβασης προτείνονται οι ακόλουθες μεταφορές πόρων ανά Προτεραιότητα του Προγράμματος (παρουσιάζονται μόνο οι Κατηγορίες Δράσεων για τις οποίες προτείνεται μεταβολή των διαθέσιμων πόρων τους).

Πίνακας 12. Κατηγορίες Δράσεων (και ΠΠ) με προτεινόμενη μεταβολή πόρων¹

ΕΣ	Κατηγορίες Δράσεων	ΠΠ Κωδ.	Εγκεκριμένη ΔΔ	Πρόταση ανακατανομής πόρων	Νέα ΔΔ
Προτεραιότητα 1					
1.i	Συμπράξεις επιχειρήσεων με ερευνητικούς οργανισμούς	26	13.500.000	-5.500.000	8.000.000

¹ Στον Πίνακα παρατίθενται μόνο οι Κατηγορίες Δράσεων για τις οποίες προτείνεται μεταβολή των διαθέσιμων πόρων

ΕΣ	Κατηγορίες Δράσεων	ΠΠ Κωδ.	Εγκεκριμένη ΔΔ	Πρόταση ανακατανομής πόρων	Νέα ΔΔ
	Περιφερειακός Μηχανισμός Καινοτόμου Επιχειρηματικότητας	25	500.000	500.000	1.000.000
	Πρώθηση της καινοτόμου επιχειρηματικότητας στους τομείς του ψηφιακού μετασχηματισμού και της βιοτεχνολογίας στην Περιφέρεια Κρήτης, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας STEP	191		2.500.000	2.500.000
		193		2.500.000	2.500.000
1.iii	Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων	24	27.757.395	-7.000.000	20.757.395
		21		7.000.000	7.000.000
Προτεραιότητα 2					
2.iv	Ετοιμότητα φορέων για την πρόληψη και αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών	58	6.000.000	-5.500.000	500.000
		60		5.500.000	5.500.000
	Ενημέρωση / ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών	58	1.000.000	-1.000.000	0
		60		1.000.000	1.000.000
Προτεραιότητα 4					
4.ii	Αναβάθμιση/συμπλήρωση του εργασιακού εξοπλισμού γ'/βάθμιας εκπαίδευσης	123	5.000.000	-1.500.000	3.500.000
	Αναβάθμιση/συμπλήρωση των κτιριακών εγκαταστάσεων γ'/βάθμιας εκπαίδευσης	123	3.000.000	1.500.000	4.500.000
4.v	Αναβάθμιση/συμπλήρωση των κτιριακών υποδομών υγειονομικών μονάδων	128	5.500.000	2.000.000	7.500.000
	Αναβάθμιση / συμπλήρωση των υποδομών κοινωνικής πρόνοιας	127	9.000.000	-2.000.000	7.000.000
Προτεραιότητα 5					
4.α	Δράσεις συμβουλευτικής-κατάρτισης-πιστοποίησης- πρακτικής άσκησης-mentoring ανέργων	134	2.300.000	-500.000	1.800.000
	Ενίσχυση κοινωνικών επιχειρήσεων	138	2.000.000	2.000.000	4.000.000
	Κέντρα Κοινότητας (συνεχιζόμενα)	158	8.450.000	1.500.000	9.950.000
	Δομές παροχής Αγαθών (συνεχιζόμενες)	158	5.550.000	-1.000.000	4.550.000
	Κέντρα Δημέρευσης Ημερήσιας Φροντίδας Ατόμων με Αναπηρία (ΚΔΗΦ ΑμεΑ)	159	8.000.000	-2.500.000	5.500.000
4.ια	Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης (ΑμεΑ, Εφήβων)	159	4.300.000	-2.500.000	1.800.000
	Ενίσχυση Υπηρεσιών Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας (συνεχιζόμενες δομές)	160	2.700.000	1.300.000	4.000.000
	Ενίσχυση Υπηρεσιών Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας	160	6.300.000	-1.800.000	4.500.000
	Ανάπτυξη υπηρεσιών για την αντιμετώπιση των εξαρτήσεων (αλκοόλ, ναρκωτικές ουσίες κλπ.) (νέες δομές)	160	1.000.000	3.000.000	4.000.000
	Ενίσχυση υπηρεσιών δημόσιας υγείας	160		500.000	500.000
Προτεραιότητα 6					
	Αναβάθμιση / συμπλήρωση υποδομών κοινωνικής μέριμνας	127	3.500.000	-1.260.000	2.240.000
	Αναβάθμιση / συμπλήρωση υποδομών παιδικής φροντίδας	121	4.000.000	-350.000	3.650.000
	Αναβάθμιση / συμπλήρωση υποδομών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	122		1.320.000	1.320.000
	Ανάπτυξη ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή κοινοχρήστων χώρων περιοχών ΣΒΑΑ	79	18.025.428	19.629.572	37.655.000
	Αντιμετώπιση πλημμυρικών φαινομένων στο αστικό περιβάλλον	58	3.000.000	-3.000.000	0
	5.1.3. Αντιμετώπιση της διάβρωσης ακτών	58	5.000.000	-1.510.000	3.490.000
	5.1.3. Αντιμετώπιση της διάβρωσης ακτών	60		4.180.000	4.180.000
5.i	Διεύρυνση του δικτύου ποδηλατοδρόμων και προμήθεια ποδηλάτων	83	4.000.000	-3.844.600	155.400
	5.1.2. Ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων δημόσιου τομέα	45	7.500.000	-4.198.572	3.301.428
	Ενίσχυση επιχειρήσεων περιοχών ΣΒΑΑ για την βελτίωση της ενεργειακής τους απόδοσης	40	3.000.000	-1.757.000	1.243.000
	Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων περιοχών ΣΒΑΑ	24	2.000.000	-2.000.000	0
	5.1.1. Εφαρμογές ΤΠΕ στο δημόσιο τομέα	16	2.500.000	-1.992.000	508.000
	Ηλεκτροκίνηση των αστικών συγκοινωνιών	82	2.498.000	-2.200.500	297.500
	Προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος	166	11.000.000	3.102.000	14.102.000
	Συμπλήρωση/Αναβάθμιση δικτύων ύδρευσης	62	6.000.000	-6.000.000	0
	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΒΑΑ	169		881.100	881.100
	Υποδομές Διαχείρισης Απορριμμάτων μικρής κλίμακας	67	1.000.000	-1.000.000	0
	Ανάπτυξη ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή κοινοχρήστων των χώρων αστικών/ημιαστικών κέντρων	79	4.861.636	-4.861.636	0
	Εγκατάσταση, συντήρηση, αναβάθμιση πυρόσβεσης Μινωικών Ανακτορικών Κέντρων	59		2.795.000	2.795.000
5.ii	Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων περιοχών ΟΧΕ	24	1.000.000	-650.000	350.000
	Ενίσχυση της βιοποικιλότητας και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος	167	2.000.000	-2.000.000	0
	Εφαρμογές ΤΠΕ στο δημόσιο τομέα	16	700.000	-700.000	0
	Προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος	166	3.800.000	2.208.636	6.008.636
	Συμπλήρωση/ αναβάθμιση του τοπικού οδικού δικτύου	93	3.300.000	1.938.000	5.238.000

ΕΣ	Κατηγορίες Δράσεων	ΠΠ Κωδ.	Εγκεκριμένη ΔΔ	Πρόταση ανακατανομής πόρων	Νέα ΔΔ
	Προστασία, ανάπτυξη και προβολή της δημόσιας τουριστικής περιουσίας	165	1.000.000	1.860.000	2.860.000
	Υποδομές Διαχείρισης Απορριμμάτων μικρής κλίμακας	67	800.000	-800.000	0
	ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΟΧΕ	169		210.000	210.000

Υπόμνημα Πίνακα:

Νέες Κατηγορίες Δράσεων / Νέα Πεδία Παρέμβασης

Κατηγορίες Δράσεων / Πεδία Παρέμβασης που διαγράφονται

Όπως είναι φανερό από τα ανωτέρω στοιχεία, η πλειοψηφία των προτεινόμενων μεταβολών αφορούν την Προτεραιότητα 6 του Προγράμματος και τους Ειδικούς Στόχους 5.i & 5.ii, και προκύπτουν από την οριστικοποίηση και έγκριση των χωρικών στρατηγικών της Περιφέρειας που θα χρηματοδοτηθούν στο πλαίσιο του Προγράμματος.

6.1.3. Επιπτώσεις προτεινόμενης αναθεώρησης στην κλιματική αλλαγή

Η συμβολή του Προγράμματος στην κλιματική αλλαγή, όπως αυτή προσδιορίζεται από την υφιστάμενη κατανομή των πόρων στα Πεδία Παρέμβασης, ανέρχεται σε 38,54%. Με την προτεινόμενη αναθεώρηση η συμβολή του Προγράμματος στην κλιματική αλλαγή παραμένει υψηλή και το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώνεται σε **33,73%**.

6.2. Πρόταση κατανομής του ποσού ευελιξίας

Όπως έχει ήδη αναφερθεί προτείνεται η οριστική κατανομή του ποσού ευελιξίας στις Προτεραιότητες του Προγράμματος ως εξής:

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟ ΕΝΩΣΙΑΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΕΝΩΣΙΑΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΧΩΡΙΣ ΠΟΣΟ ΕΥΕΛΙΞΙΑΣ	ΠΟΣΟ ΕΥΕΛΙΞΙΑΣ	ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΕΝΩΣΙΑΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΧΩΡΙΣ ΕΥΕΛΙΞΙΑ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΕΥΕΛΙΞΙΑΣ	ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΕΝΩΣΙΑΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ
1. Προώθηση της Καινοτομίας και στήριξη της επιχειρηματικότητας	50.793.785	43.075.321	7.718.464	0	0	0
2. Στήριξη της πράσινης ανάπτυξης και μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα	96.966.163	82.231.488	14.734.675	0	0	0
3. Ενίσχυση της ενδοπεριφερειακής προσβασιμότητας	58.788.335	49.855.045	8.933.290	0	0	0
4. Ενίσχυση της Κοινωνικής Δυναμικής και της Κοινωνικής Συνοχής	67.829.072	57.521.978	10.307.094	0	0	0
5. Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας	121.884.045	103.362.207	18.521.838	0	0	0
6. Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη των Αστικών Κέντρων και της Υπαιθρου	76.912.304	65.224.951	11.687.353	0	0	0
7. Τεχνική βοήθεια ΕΤΠΑ	4.250.000	3.604.183	645.817	0	0	0
8. Τεχνική βοήθεια ΕΚΤ+	2.433.010	2.063.283	369.727	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	479.856.714	406.938.456	72.918.258	0	0	0

- ¹ Eurostat, Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 2 region [nama_10r_2gdp__custom_15036886] (Last updated 19/02/2024)
ΕΛΣΤΑΤ: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL45/->
- ² ΕΛ.ΣΤΑΤ., Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κατά κλάδο (Α10) - NACE REV.2 (σε τρέχουσες τιμές), ΕΛ.ΣΤΑΤ., (31/01/2024), Περιφερειακοί Λογαριασμοί: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2021 και αναθεωρημένα στοιχεία για τα έτη 2019-2020. Διαχρονική διάρθρωση της οικονομίας:
Α' γενής τομέας: 7%-8% | Β' γενής τομέας: 12%-13% | Γ' γενής τομέας: 79% - 81%.
Στους τομείς τουρισμού και εμπορίου όσο και ο Δημόσιος τομέας (Δημόσια Διοίκηση, Εκπαίδευση, Υγεία και Κοινωνική Μέριμνα) συγκεντρώνεται παραπάνω από το μισό της οικονομικής δραστηριότητας του νησιού (σε τουρισμό και εμπόριο, συγκεντρώνεται παραπάνω από το 1/3 της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας της Κρήτης)
- ³ Eurostat, Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 2 region [nama_10r_2gdp__custom_15036886] (Last updated 19/02/2024)
Το 2020 η Κρήτη απώλεσε το 15,1% της τοπικής οικονομικής της δραστηριότητας ως αποτέλεσμα του ξεσπάσματος της πανδημίας COVID-19 (πέντε ποσοστιαίες μονάδες παραπάνω από την απώλεια που σημειώθηκε στην εθνική οικονομία). Η ανάκαμψή της ήταν πιο δυναμική σε σχέση με το σύνολο της εθνικής οικονομίας, αφού το 2021 κατέγραψε ετήσιο ρυθμό μεταβολής +13,1% και το 2022 +16,3%, σε σχέση με +10,0% και +13,8% αντίστοιχα.
- ⁴ Eurostat, Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 2 region [nama_10r_2gdp__custom_15036886] (Last updated 19/02/2024)
2022: 5η μεγαλύτερη περιφερειακή οικονομία | 2013-2019: 4η μεγαλύτερη περιφερειακή οικονομία, υποχώρηση έναντι της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας
2019: 6η θέση | 2022: 7η θέση, υποχώρηση έναντι της Περιφέρειας Πελοποννήσου
- ⁵ European Commission, DG Regional and Urban Policy B.1., 03/2023, The geography of EU discontent and the regional development trap (Η γεωγραφία της δυσανεξίας κατά της ΕΕ και η παγίδα της περιφερειακής ανάπτυξης). pp. 14.
- ⁶ Eurostat, Employment by sex, age and NUTS 2 region (1 000) [lfst_r_lfe2emp] (Last Update: 12/12/2024)
Eurostat, Employment rates by sex, age, educational attainment level, citizenship and NUTS 2 region [lfst_r_lfe2empn\$defaultview] (Last Update: 12/12/2024)
Ηλικιακή κατηγορία 15-74 ετών
Απασχόληση | 2014: 211,8 χιλ. – 2023: 253,2 χιλ. (+19,5%) | 2019: 252,9 χιλ.
Ποσοστό Απασχόλησης | 2019: 54,8% - 2023: 56,0%
- ⁷ Eurostat, Unemployment by sex, age, educational attainment level and NUTS 2 region (1 000) [lfst_r_lfu3pers], (Last Update: 12/12/2024)
Eurostat, Unemployment rates by sex, age, educational attainment level and NUTS 2 region (%) [lfst_r_lfu3rt], (Last Update: 12/12/2024)
[Ηλικιακή Κατηγορία 15-74 ετών | 2014: 66,9 χιλ. – 2023: 30,7 χιλ., ήτοι -54,1%]
- ⁸ Eurostat, Young people neither in employment nor in education and training by sex, age, country of birth and NUTS 2 region (NEET rates) [edat_lfse_37], (Last Update: 13/12/2024) [2018: 11,7% | 2019: 13,1% | 2023: 8,5%]
- ⁹ Μόνιμος Πληθυσμός Περιφ. Κρήτης | 2021: 624.410 άτομα – 2011: 623.065 άτομα
ΕΛ.ΣΤΑΤ, Απογραφή Πληθυσμού 2021 (<https://www.statistics.gr/2021-census-res-pop-results>), Απογραφή Πληθυσμού 2011 (<https://www.statistics.gr/2011-census-pop-hous>) , Στοιχεία Φυσικής Κίνησης Πληθυσμού 2023 (1/10/2024) (<https://www.statistics.gr/documents/20181/156bb70c-5f78-8054-c5f1-336eb8c3e15c>) . Υπολογισμός μέσης ηλικίας από τον Σύμβουλο. IOBE (Νοέμβριος 2024), Έκθεση Κοινωνικών και Οικονομικών Τάσεων στις Ελληνικές Περιφέρειες (Τεύχος 2°).
- ¹⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση με τίτλο «Αξιοποίηση ταλέντων στις περιφέρειες της Ευρώπης» [COM(2023) 32 final].
- ¹¹ ΕΛ.ΣΤΑΤ., Α03. Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2021. Μόνιμος Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και επίπεδο εκπαίδευσης (Περιφέρειες) (<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/->)
Τρίτο υψηλότερο ποσοστό (53%) του πληθυσμού που έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον το ανώτερο δευτεροβάθμιο επίπεδο εκπαίδευσης, τρίτο υψηλότερο ποσοστό (3,5%) του πληθυσμού μεταξύ των Περιφερειών της χώρας που κατέχει Μεταπτυχιακό ή Διδακτορικό ενώ κατατάσσεται περίπου στη μέση της κατανομής των 13 Περιφερειών της χώρας ως προς το ποσοστό του πληθυσμού που έχει ολοκληρώσει την Τριτοβάθμια, την Μετα-δευτεροβάθμια ή την Ανώτερη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- ¹² ΕΛ.ΣΤΑΤ., Α03. Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2021. Μόνιμος Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και επίπεδο εκπαίδευσης (Περιφέρειες) (<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/->) (Πληθυσμός που δεν ολοκλήρωσε ή ολοκλήρωσε μόνο την Πρωτοβάθμια και ολοκλήρωσε την Κατώτερη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση)
- ¹³ Eurostat, Population by educational attainment level, sex and NUTS 2 region (%) [edat_lfse_04] (Last Update: 13/12/2024). [Upper secondary, post-secondary non-tertiary and tertiary education (levels 3-8)]
- ¹⁴ Eurostat, Early leavers from education and training by sex and NUTS 2 region [edat_lfse_16] (Last update: 13/12/2024)
- ¹⁵ ΕΛ.ΣΤΑΤ, Εισόδημα και Συνθήκες Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC).
Eurostat, Persons at risk of poverty or social exclusion by NUTS region [ilc_peps11n], (Last Update: 28/01/2025)
Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού: 2019: 30,5% | 2023: 18,5%.
- ¹⁶ Eurostat, Self-reported unmet needs for medical examination due to financial reasons, long waiting list or distance by NUTS region - % of the persons having the same needs [hlth_silc_08b], (Last Update: 7/11/2024)

¹⁷ ΕΛ.ΣΤΑΤ, Στατιστικό Μητρώο Επιχειρήσεων, Πίνακας 10: Αριθμός νομικών μονάδων, κύκλος εργασιών (σε χιλ. ευρώ) και απασχολούμενοι ανά τριψήφιο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (NACE Αναθ. 2), Περιφέρεια και Περιφερειακή Ενότητα, για τα έτη 2014, 2019 & 2023.

	2014	2019	2021
ΑΡΙΘΜΟΣ ΝΟΜΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ	117.782	138.358	147.069
ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ (σε χιλιάδες ευρώ)	10.658.741	12.708.144	12.829.880
ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ	227.763	287.052	284.393

2014-2023: αριθμός επιχειρήσεων: +24,9%, Κύκλος Εργασιών: +20,5%, Αριθμός απασχολούμενων: +24,9%.

¹⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Regional innovation scoreboard 2023 (https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/regional-innovation-scoreboard_en)

Σύμφωνα με τον δείκτη στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Περιφέρειας Κρήτης παράγεται υψηλής ποιότητας έρευνα κρίνοντας από τον μεγάλο αριθμό διεθνών δημοσιεύσεων και ετεροαναφορών ενώ στον αντίποδα παρουσιάζεται υστέρηση στις επενδύσεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα σε Έρευνα και Ανάπτυξη, στα αιτήματα κατοχύρωσης πατεντών, στις ψηφιακές δεξιότητες και στην απασχόληση σε δραστηριότητες έντασης γνώσεων.

¹⁹ Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, Ένταση Ε&Α στις Ελληνικές Περιφέρειες (<https://metrics.ekt.gr/regions>), έτος 2020 τελευταία διαθέσιμα δεδομένα.

Η Περιφέρεια Κρήτης παρουσιάζει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό (1,88%) μετά την Αττική (1,89%), υπερβαίνοντας τον εθνικό μέσο όρο (1,51%). Επιπλέον, το ποσοστό (%) των καινοτόμων επιχειρήσεων στην Ελλάδα για την περίοδο 2018-2020 ανήλθε σε 72,6%. Οι περισσότερες ελληνικές περιφέρειες παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά καινοτομίας, άνω του 60%, και τέσσερις από αυτές, μεταξύ των οποίων και η Κρήτη (οι υπόλοιπες: Κεντρική Μακεδονία, Θεσσαλία, και Δυτική Ελλάδα) ξεπερνούν το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο της χώρας.

²⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Regional Competitiveness Index 2.0 (https://ec.europa.eu/regional_policy/assets/regional-competitiveness/index.html#/)

Παρατηρητήριο Καινοτόμου Επιχειρηματικότητας Περιφέρειας Κρήτης, Έκθεση Δεικτών Παρακολούθησης Περιφέρειας Κρήτης, 2022.

²¹ Μέσω επτά Ειδικών Στόχων ΕΚΤ+: 4α, 4η, 4στ, 4θ, 4ι, 4ια και 4ιβ

²² Παραρτήματα 14 και 17, Σχετικό [SWD(2024) 608 final]

²³ Eurostat, Employment rates by sex, age, educational attainment level, citizenship and NUTS 2 region [Employment rate of the age group 15-64 by NUTS 2 region [tgs00007]] (Last Update: 12/12/2024)

²⁴ Κ.Α.Λ.Ο Έκθεση Ετών 2021-2022

²⁵ ΕΛ.ΣΤΑΤ., Α03. Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2021. Μόνιμος Πληθυσμός κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και επίπεδο εκπαίδευσης (Περιφέρειες) (<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/->)

²⁶ Λειτουργούν συμπληρωματικά στις δράσεις των ΕΣ 4i & 4ν /ΕΤΠΑ και στα προγράμματα: Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή και RRF

²⁷ ΕΛ.ΣΤΑΤ, Εισόδημα και Συνθήκες Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC), 2019 & 2023.

²⁸ Κοινωνικο/οικονομικά στοιχεία , Κοινωνικές Υπηρεσίες και Ανάγκες των Περιοχών στην Κρήτη Εργαλεία Χωρικού Σχεδιασμού Κοινωνικής και Βιώσιμης Ανάπτυξης, Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης, Περιφέρεια Κρήτης, 06/2023

²⁹ Για την απόκριση της Χώρας μας στο Α.Ο 4.4 και τη συνεξέταση πλήρωσης σχετικών κριτηρίων εφαρμογής Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Πολιτικής για την κοινωνική ένταξη και τη μείωση της φτώχειας το Υπουργείο Οικογένειας και Κοινωνικής Συνοχής εκπονεί σχετική βιωσιμότητας των Κοινωνικών Δομών, συμπεριλαμβανομένων σχεδίων / σεναρίων λειτουργίας των κοινωνικών δομών μετά το πέρας της κοινοτικής χρηματοδότησης.

³¹ Eurostat, Self-reported unmet needs for medical examination due to financial reasons, long waiting list or distance by NUTS region - % of the persons having the same needs [hlth_silc_08b], (Last Update: 7/11/2024)

³² Η παρέμβαση για την υποστήριξη ατόμων με αναπηρία μέσω της δράσης του Προσωπικού Βοηθού, θα υλοποιηθεί μέσω ΕΣΠΑ σε συνέχεια της πιλοτικής εφαρμογής που χρηματοδοτείται από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.